

OBLIGACIJSKO PRAVO

Obligacija (ali obveznost) je pravno razmerje med vsaj dvema osebama, zaradi katere je ena iz med njih opravičena (upnik) terjati od druge neko dajatev ali storitev (ali opustitev) premoženjske vrednosti, druga pa je dolžna, da to izpolni.

Obligacije so tisto področje prava, ki se ukvarja z obveznostmi. Sili me da nekaj dam, storim, zagotovim (*dare, facere, praestare*). Justinjanova in Pavlova definicija se razlikujeta v tem, da Pavel presoja obligacijo iz upnikovega stališča, Justinjan pa iz dolžnikove strani.

Terjatev je možnost zahtevati. Upnik lahko zahteva od dolžnika.

Dolg je dolžnikova obveznost izpolniti. Upnik lahko dolžnika v to prisili.

Obligacijsko razmerje je razmerje med upnikom in dolžnikom. Je **relativno razmerje**. Terjati smem le od dolžnika in sicer *le enkrat v isti zadevi – ne bis in idem*. Ko to porabim, nimam nobenega zahtevka več. Obligacijsko razmerje je zgolj premoženjsko in ne daje upniku nobene oblasti nad dolžnikovo osebo. Izjema v starem izvršilnem postopku, ko je lahko pretor odobril upniku, da je ta mogel poseči po dolžnikovi osebi – ga ubiti. Že v zakoniku XII. plošč se pojavi alternativna možnost, da sme upnik dolžnika prodati na tuje (v sužensjtu). Vendar pa je osebno izvržbo kmalu zamenjala premoženjska, ki je zajela vso dolžnikovo premoženje.

Upnik uveljavlja svojo terjatev z **akcijo in personam**. Za vsako vrsto obligaciji obstaja posebna tožba – ni neke univerzalne tožbe. Dolžnik praviloma jamči za svoje obveznosti z vsem premoženjem. Nekatera obligacijska razmerja, ki so bolj »zaupne« narave, pa ne zajemajo vsega premoženja, ampak lahko dolžnik obdrži toliko, kolikor nujno potrebuje za življenje – pravna dobrota življenjskega minimuma – *beneficium competentiae* (darovalec, zakonec, družbenik).

Ker se je po klasičnem pravu morala tožba končati z **denarno obsodbo**, je k bistvu obligaciji spadalo tudi to, da je morala za upnika imeti neko denarno vrednost, da se je dala oceniti v denarju.

Obligacijsko razmerje je načeloma pomebno le, če je **obveznost je iztožljiva in izterljiva – civilna. Naturalna – naravna obveznost** je obveznost, ki jo je mogoče normalno izpolniti, ni pa je mogoče iztožiti. Če pa jo izpolnim, ne morem terjati nazaj (starejši nedorasli, suženj, oseba pod oblastjo zoper osebo pod katero je, dolgovi osebe, ki jo je zadela capitis deminutio minima, SC. Macedonianum – denarno posojilo, ki ga dobi sin, ki je še pod očetovo oblastjo, dolgovi ki jih je pupil napravil brez varuhovega sodelovanja). Naturalno obveznost je mogoče zavarovat z zastavno pravico, poroštvo, uporabiti jo je mogoče za novatio, pobotanje, cesijo in za konstitut. Pretor je omogočil upnikom, da so nekatere dolgove sužnjevi mogli iztožiti z adjekciskimi tožbami.

Dajatev ali storitev, ki jo naj upnik terja od dolžnika, mora biti **določena ali vsaj določljiva**, tako da je njeno vsebino mogoče ugotoviti, ne da bi bilo zato potrebno novo sporazumevanje med strankama. Določitev dajatve ne more biti odvisna od volje ene stranke, lahko pa je prepuščena presoji tretje osebe (arbitrium boni viri).

Dajatev namesto plačila – dadium in sulutum – »Nimam denarja, ponudim it nekaj drugega.« Upnik tega ni dolžan sprejeti

Dolžnik je veljavno zavezan, četudi nima sredstev, da bi vrnil.

Prezadolženec je nekdo, čigar obveznosti so večje kakor pa premoženje.

Ni nujno, da obveznost nastane z dogovorom, voljo dveh strank. Lahko samo enostransko –delikt.

Obveznosti v prid ali breme 3. osebe so nične (primer 302).

Pogodbe glede stvari, ki niso v pravnem prometu načeloma ne obstajajo – izjema je če prodajalec ve in proda stvar, ki ni v pravnem prometu – npr. proda svobodnega človeka. Upoštevati je potrebno tudi da mora kupec biti skrben; proda mu npr. obzidje, pogodba neveljavna.

1 Vrste obveznosti

Najprej delijo obligacije na **civilne** (na osnovi civilnih norm) in **honorarne** (iztožljivost omogoči pretor), vendar pa je mnogo obligaciji iz honorarnega prešlo v civilno pravo – recepcija honorarnega prava v civilno

1.1 Glede na način ustanovitve

- **kontrakti** – samostojne, iztožljive pogodbe
- **delikti** – protipravna dejanja (vržem kamen v šipo) (primer 298)
- **kvazikontrakti** – navzven daje vtis, da gre za pogodbo, manjka pa temeljni del – soglasje, zato se od kontrakta razlikuje po nastanku (ni soglasja)
- **kvazidelikt** – od delikta se razlikuje po tem, tam obveznost temelji na protipravnem dejanju in krivdi, tu pa izhodišče ni krivda, ampak objektivna odgovornost. *Objektivna odgovornost* – ne glede na krivdo, si odgovoren. Če je nekdo vrgel nekaj iz stanovanja in s tem drugega poškodoval, je odgovarjal lastnik stanovanja.

1.2 Glede na vsebino

- **obligacija dandi** – obveznost je prenesti neko stvar v last – dati (dare) (izročiti kupnino v last)
- **obligacija faciendi** – obveznost nekaj storiti (facere), zagotoviti (praestare) nek učinek.
- **contractus unilateralis** – enostranska pogodba
- **contractus bilateralis** – dvostranska pogodba, kjer sta obe strani upnika in dolžnika (kupna pogodba: prodajalec je dolžan stvar dati in upravičen do plačila, kupec pa je dolžan plačati in upravičen do stvari.)

mogoče – nemogoče obligacije – predmet obligacije more biti samo to, kar je mogoče izpolniti, drugače obligacija ne nastane – ničnost (*impossibillium nulla obligatio est*). Tu je mišljena objektivna možnost (Npr. slikar se obveže naslikati portret A-ja. Vendar pa se naslednji dan ponesreči in postane invalid na desno roko, s katero slika. V tem primeru ne more več naslikati portreta.). Nemožnost je lahko **dejanska** (stvar ne obstaja) ali pa **pravna** (pravna norma izrecno prepoveduje (stvar ni v pravnem prometu), ali če je po svoji vsebini *contra bonos mores*). O **prvotni** nemožnosti govorimo, če je dajatev nemogoča že ob sklenitvi pogodbe, o **naknadni** pa če je dajatev nemogoča šele pozneje. Če je nemožnost začetna, obligacija sploh ni nastala. Če pa je naknadna, torej, ko je že nastala veljavna obveznost, gre škoda na račun upnika, če ni tega zagrešil dolžnik.

(razlikuj med nemožnostjo in nezmožnostjo)

- **certae – incertae**: prvi prvih sta obseg in vsebina točno določena (večina obligaciji dandi, druge obligacije dandi in obligacije faciendi pa spadajo med nedoločene – razlikovanje ima pomen za pravdni postopek.
- **genus– species**: Važno je ali je predmet dajatve določen po vrsti – genus (100 mernikov pšenice, 10 litrov vina), ali pa kot individualno določen kos – species (Suženj Stih). Dolžnik katerega dolg je določen po vrsti, izpolni obveznost, če da kateri koli predmet te vrste, tudi najslabši. *Species perit et cui debetur, genus perire non conseture* – »če je predmet uničen po naključju« - če gre za species, je škoda upnikova, če gre pa za genus, je škoda dolžnikova. Tukaj je potrebno omeniti denarne dajatve. Denar je navadno določen po znesku – dolgovana je **denarna vsota**. Vendar pa je izjemoma lahko denar določen tudi kot **species** (numizmatik proda določen bankovec) ali kot **vrsta denarja** (20 starih tolarjev)
- **Stricti iuris** (toge) (primer 764) – **bonae fidei** (gibke) (primer 447) Iz stricti iuris postane ena stranka samo zavezana, druga pa samo opravičena, pri bona fidei pa postaneta obe in opravičeni in zavezani (*nujna dvostranskost*). Pri obligacijah bonae fidei se nalaga sodniku, da toženca obsodi le tedaj in na toliko, kadar in kolikor to ustreza načelu dobre vere in poštenja. Pri tožbah stricti iuris sodnik te izbere nima, ampak mora toženca obsoditi na plačilo zneska, kakor je razviden iz intencije v tožbenem obrazcu (ne več ne manj), ali pa ga mora oprostiti. Stricti iuris nastanejo iz deliktov, posojilne pogodbe (mutuum), stipulacije ali literalnega kontrakta.
- **Alternativna obveznost** – predmeta sta **dva, obligacijo je potrebno izpolniti samo z enim predmetom**. (dolgova predmeta sta lahko določena generično ali individualno). **Dolžnik je brezpogojno zavezan, samo predmet še ni dokončno določen**. Nasplošno lahko izbira dolžnik, kolikor ni izbira po naravi ali izrecno pripoznana upniku. Dolžnik dolguje upniku dvoje, upnik pa dobi le eno (»Ali mi obljubiš dati Stiha ali Pamfila?«) Upnik ne sme terjati enega, ker bi s

tem izbiral, do česar pa nima pravice. Zato terja enega ali drugega. Če eden umre (naključno uničen), umre dolžniku in upnik lahko terja drugi predmet. Sestavljena je iz sklenitvene in izpolnitvene faze. Se pravi škodo za naključno uničenje dolgovanega predmeta trpi upnik, samo za naključno uničenje zadnjega predmeta trpi dolžnik. Kadar je ena izmed alternativ denarna dajatev, dolžnik ne postane nikoli prost ampak mora izpolniti vsaj denarno dajatev.

- **Facultas alternativa** (možnost nadomestitve) – nasprotje od alternativne obveznosti; to je v naprej predvidena možnost in upnik ne sme zavrniti tega drugega predmeta izpolnitve. **Dolžnik dolguje eno, vendar lahko upniku izpolni nekaj drugega.** Upnik more terjati od dolžnika samo dolgovano stvar, če postane ta dajatev po naključju nemogoča, ne more upnik terjati nadomestne. Primeri: **Noksalna izročitev:** Suženj/sin povzroči škodo. Dolžnik lahko namesto povračila škode izroči tistega, ki je škodo povzročil. **Laesio enormis (nadpolovično prikrajšanje)** – če je prodajalec prodal stvar pod njeno polovično vrednostjo, je lahko zahteval razdor pogodbe. Kupec je lahko to stvar vrnil, ali pa doplačal do polne vrednosti. In tudi če pogledamo more zastavitelj, ki ni hkrati osebni dolžnik, ponuditi zastavnemu upniku plačilo njegove terjatve, namesto da bi mu prepustil zastavljeno stvar.
- **Deljive – nedeljive dajatve:** Deljive so dajatve, ki jih je brez škode za svoje bistvo mogoče razdeliti na več enakovrstnih dajatev tako, da so vse delne dajatve skupaj prav toliko vredne kakor prvotna dajatev. Pravni pomen tega razlikovanja je v tem, da se glede deljivih dajatev pogodbenika moreta dogovoriti, da se bo dajatev izpolnila z delnimi dajatvami. Vendar pa brez izrecnega dogovora dolžnik niti deljivih dajatev ne sme razporediti na delne dajatve – upravičenec jih sme zavrniti, ne da bi zato prišel v sprejemno zamudo.
- **Prvotna – drugotna obveznost** – prvotna obveznost je izpolnitev v okviru pogodbene vsebine (shranjena stvar pri depozitarju, ali ki si jo je komodatar izposodil), drugotna pa je odškodninska (škoda, pogodbena globa)
- **Glavna – postranska:** glavna obveznost je plačilo glavnice (bolj pomebna), postranska pa je plačilo obresti (manj pomebna); tu sta obe dajatvi že od začetka dolgovani

2 Subjekti obveznosti

Osebi udeležencev sta redno že od začetka individualno določeni. Izjema so tožbe actiones in rem scriptae (noxalne tožbe in actio aquae pluviae arcendae). Tuki je odvisno kdo ima oblast nad osebo, oziroma je lastnik zemljišča.

VEČ SUBJEKTOV – ko je na upnikovi ali na dolžnikovi strani več oseb. Takšna razmerja določajo posebne pravne norme, še pogostje pa izrečena volja strank.

2.1 Deljene obligacije

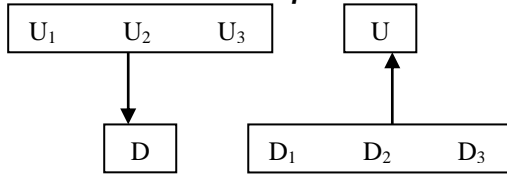
Razdelijo se med posamezne subjekte, na toliko obligaciji, kolikor je oseb na upnikovi oziroma na dolžnikovi strani, tako da med njimi ni nobenih stičnih točk, skupno jim je le to da so nastale iz ene obligacije. Primer: hudobno poškodovanje tuje stvari, injurija, dedovanje). **Nomina ipso iura divisa** – ko dedujejo, bo veljalo, da je vsak sorazmerno s svojim deležem dolžan povrniti dolgove in terjati dajatve. Če eden izmed sodedičev ne plača svojega dolga, upnik ni dolžan terjati tega primankljaja od drugih sodedičev.

2.2 Kumulativna konkurenca

Kopičijo se zahtevki zoper več subjektov. (Zaloten tat je moral plačati 4x vrednost stvari, če pa mu je bila krivda le dokazana, je moral plačati 2x vrednost. Če pa je bilo storilcev več, je bilo možno terjati od vsakega posebej.) **Če je pri penalni tožbi, več subjektov, je mogoče od vsakega zahtevati večkratno vrednost. Tudi če eden plača, so ostali še vedno dolžni.**

2.3 Solidarna obveznost

To je **nerazdelna obveznost**. Pri večih subjektih bo vsak od njih dolžan izpolnit obveznost (ki izhaja iz istega pravnega dejanja- zato sem ne spadajo naključne skupnosti), kar pa bo učinkovalo nasproti vsem. **Vsi dolžniki ali upniki se obravnavajo kot eden.**

PASIVNO: več dolžnikov: Upnik lahko terjata od solidarnega dolžnika celoto in s tem postanejo prosti vsi ostali dolžniki.

AKTIVNO: več upnikov: Vsak imed večih upnikov, lahko terjata dolgovano terjatev ali storitev v celoti od skupnega dolžnika.

Preproste solidarne obveznosti – izvirajo iz odškodninskih tožb, ki jih naperijo za povračilo škode tisti, ki so bili zaradi nepoštenja druge stranke oškodovani. (tat – reipersekutorna *condictio fortiva*, škoda povzročena od več sovaruhov ali somandatarjev) **Upnik sme terjati dokler ne pride do plačila**. Ko pride do plačila ne moremo ostalih delikventov več terjati. **Obligacijsko razmerje ogasne šele ko je obveznost fizično izpolnjena.**

Prave solidarne ali korealne obveznosti – izvirajo iz **pogodbe** ali iz **oporoke** (nastanejo po volji stranke). Terjati je možno le enkrat (če se zmotimo, ne smemo več terjati). **Obligacijsko razmerje ugasne brž ko je sklenjena litiskontestacija (čeprav po litiskontestaciji morda sploh ne pride do sodbe ali po sodbi obsojeni sodolžnik ne izpolni svoje obveznosti, ne more upnik tožiti ostalih sodolžnikov.** Aktivna korealnost je za stranki ugodna ker, dolžnika lahko toži kdorkoli izmed upnikov, hkrati pa nudi dolžniku da ponudi izpolnitev najbližjemu soupniku. Pasivna korealnost pa zvišuje verjetnost da bo upnik prišel do poplačila. Toži lahko namreč use dolžnike in med njih porazdeli svojo dajatev po poljubnih delih, saj sme vsakega terjati za vse. Vendar pa je lahko kateri izmed sodolžnikov drugače zavezan kot drugi (po roku ali pogoju). Če ob nastanku obligacije ni bil poslovno sposoben dolg zanj sploh ni nastal. Če za enega sodolžnika obligacija *confusione* ugasne to ne vpliva na ostale dolžnike, prav tako velja za posameznega sodolžnika brezoblični odpust dolga in pobotanje. Za vse dolžnike pa preneha obveznost: če eden izpolni obveznost, če eden izpolni obveznost z drugo izpolnitvijo (*datio in solutum*), ali če je dolžnik znesek deponiral, če je enemu dolg odpuščen z akceptelacijo, tudi novacija učinkuje proti vsem, če ni drugače dogovorjeno. Prekinjenje zastaranja po enem soupniku, velja nasproti vsem. Justinjan ureditev pasivne korealnosti spremeni in z njim izgine bistvena razlika med korealnimi in preprostimi solidarnimi obveznostmi – če ne dobi izpolnitve lahko toži druge, tudi po litiskontestaciji.

Temu pa sledi faza **regresnega postopka**, kjer se bo ugotavljalo koliko je dolžnik povrnil za ostale, oziroma upnik izterjal za ostale. (regres se rešuje v extraordinarnem postopku, ali po pravilih za mandat, ali po določbah družbene pogodbe če so člani iste družbe)

Regres – zahtevek po poplačilu tistega, kar sem plačal za drugega dolžnika.

Regres bo odvisen od kavze, zakaj je prišlo do poroštva (če je bilo darovano, ne bo regresa).

Upnik ne more dobiti od enega več, kot bi dobil od vseh skupaj. → **Tisti solidarni dolžnik, ki je terjan, lahko uveljavlja tudi zahtevke ostalih solidarnih dolžnikov proti upniku.** Npr.: če so vsi skupaj dolžni upniku 100 in ima eden od njih zahtevek proti upniku 50, bo lahko katerikoli od ostalih solidarnih dolžnikov uveljavljal ta zahtevek in povrnil samo 50. Seveda pa se bo izenačilo kasneje v regresnem postopku.

Najprej je bila tipična solidarna obveznost pri poroštvu (najvažnejša *postranska obligacija na dolžnikovi strani* (možna je tudi *postranska obligacija na upnikovi strani* –*adstipulacija*). **Upnik je lahko terjata dolžnika ali poroka.**

Beneficium divisionis – pravna dobrota delitve, kadar je dolžnik terjan na celoto, lahko da zahteva, da sodnik razširi tožbo na vse sodolžnike, ki so v istem kraju in so plačeviti.

Beneficium calendarum actionum – pravna dobrota odstopitve akcij. Tisti, ki je plačal za druge, lahko od upnika zahteva, da mu odstopi akcije, ki jih ima nasproti drugim dolžnikom, z odstopleno tožbo bo plačnik mogel izterjati sorazmerne deleže plačanega dolga od drugih sodolžnikov.

Pogodba ali korist v breme tretje osebe je nična → Kadar bi z dogovorom med strankama pridobil terjatev. oz. obratno. V rimskem pravu zaradi interesa pravne varnosti oba načina nista mogoča, ker je obligacija strogo osebna vez. Pogodbeno se ne more obremeniti tretjega ali ga napraviti za upravičenega. Prav tako v obligacijskem pravu **ni bilo mogoče direktno zastopanje.**

3 Obresti (usurae)

V širšem smislu so obresti vsako povračilo, ki ga dolžnik daje upniku za prepuščeno ali pogrešano rabo nadomestnih stvari (glavnica ali kapital).

V ožjem smislu, pa so obresti tisto plačilo, ki je iste vrste kakor glavnica ter se odmirja po času trajanja in v odstotkih glavnice.

Obresti – so civilni plodovi, glavnica pa se obravnava kot plodonosna stvar. Obresti so povrnitev interesa, ki ga ima upnik do tega, da bi imel glavnico. Glavnica predstavlja premoženje, ki prinaša koristi. Rimsko pravo je vedno obravnavalo obresti ločeno od glavnice. Obresti postanejo samostojne obligacije šele ko dospejo v plačilo (podobno naravni plod šele z ločitvijo od matične stvari), od tu naprej se z njimi prosto razpolaga, lahko se jih npr. odstopi. Lahko jih iztoži čeprav glavniške terjatve ni več. Ko preneha glavniški dolg, preneha tudi obrestovanje. Če upnik cesionarju odstopi glavno terjatev mu odstopi tudi pravico do tekočih in bodočih obresti. Obresti so lahko nastale iz pogodbe ali pa zaradi sodnikovega ukaza (zamudne, pravnice, povračilne, uporabljene obresti)

Veljalo je načelo: *Ne ultra alterum tantum – Ne več kot je mogoče.* → ko so obresti dosegle glavnico, se je obrestovanje prenehalo.

Drugo načelo je načelo *prepovedi obrestovanja obresti (anatocizem)*. Obresti so dogovorili s posebno stipulacijo, pri pogodbah *stricti iuris* (Primer 379), pri pogodbah *bonae fidei*, pa se je upnik lahko zavezal že z brezobličnim dogovorom – *pactum adiectum*.

Rimsko pravo že v Zakoniku XII. plošč določa 12% obrestno mero (ne ve pa se ali je bila to letna ali mesečna). Skozi zgodovino je bilo več poskusov, kako omejiti ali zmanjšati obresti, vendar so se izjalovili.

Justinjanovo pravo je maksimiralo obrestno mero:

- 6% – redne obresti
- 8% – trgovski posel
- 12% pomorske obresti, ker so prisotni že zavarovalni elementi
- 4% – če daje posojilo ugledna oseba → nihče ni hotel biti ugledna oseba

4 Pogodbena kazen (globa)

Je obljuba plačila zneska za primer če obveznost ne bo pravilno izpolnjena ali sploh ne bo izpolnjena. Pomen je v tem da se je z njo v naprej določil pogodbenikov interes. Torej gre za interes, ki ga ima stranka na tem, da bi bila obveznost izpolnjena oz. da je izpolnjena pravočasno. Obljubi se s stipulacijo.

Prava pogodbena kazen – dogovorjena v zvezi z neko veljavno ustanovljeno in iztožljivo obveznostjo (A: “Ali mi obljubiš dati Stiha?” B: “Obljubim” A: “Ali mi boš dal drugače 1000?” B: “Bom.”) – Poleg kupoprodajne pogodbe je bila sklenjena tudi stipulacija. Ob primeru kršitve lahko naperimo tožbo iz stipulacije. Pri pravi pogodbeni kazni imamo 2 možnosti – kaj terjati (Stiha, 1000, ali pa oboje?). To je odvisno od namena – ali je šlo zato kot alternativa (eno ali drugo), ali pa je to zamudnina (terjamo oboje). Če iz pogodbe ni razvidno, se šteje, da gre za zamudo. Upnik je torej lahko izterjav pogodbeno globo zaradi prepozne izpolnitve, nato pa še zahteval primarno dajatev – takemu dolžniku se prizna *excepcio dolii zoper upnika*.

Neprava pogodbena kazen – dogovorjena je z neko obveznostjo, ki ni iztožljiva - kjer je nekaj le pogojno obljubljeno (“Če mi do 1. marca ne daš sužnja Stiha, mi daš 1000.”) in prve obveznosti sploh ni mogoče izterjati; je obveznost pri pogodbeni obveznosti.

Pogodbena kazen ni dopustna, kadar po pravu ni dopustna temeljna obveznost – siljenje contra bonos mores (proti dobrim npravem, sklenitev zakona, postavitev dediča)

5 Izpolnitveni kraj

Če ni izrecnega dogovora v pogodbi sami in tudi iz same obveznosti ni jasno, je vprašanje kje je dolžnik dolžan izpolniti obveznost. Če dolžnik ne izpolni obveznosti na pravem kraju, lahko nastane škoda (namesto da bi dostavil premog od hiše, ga pusti v Luki Koper in upnik ima stroške).

Dolžnik sme ponuditi upniku izpolnitev na primernem kraju, ki si ga dolžnik izbere sam.

Vendar pa se šteje, če ni drugače dogovorjeno, da je dolžnik izpolnil na pravem kraju, če je izpolnil tam, kjer je njegov (dolžnikov) domicil (stalno prebivališče).

Določitev izpolnitvenega kraja pomeni, da je samo na tistem kraju dolžnik zavezan izpolniti, upnik pa izpolnitev sprejeti.

Denarna obveznost pa je **prinosnina** → upniku ga je treba prinesiti. **Iskovina** – tista obveznost ko upnik poišče dolžnika.

6 Izpolnitveni čas

*Izpolnitev je vzpostavitev stanja, ki ga opredeljuje obveznost. Gre za pravočasnost izpolnitve. Povezan je z zamudo. Pravočasno je takrat, kadar je bilo dogovorjeno. **Dies interpellat pro homine** – čas opozarja namesto človeka.*

Čas je lahko določen **datumsko (v pogodbi)** ali pa določljiv **iz namena** pogodbenih strank **vsebinsko** (semensko žito je treba dobaviti do konca setve). Če čas **ni določen**, je treba obveznost poravnati **takoj**.

Splošno velja, da je določitev izpolnitvenega časa v prid dolžniku (diei adiectio pro reo). Upnik ne more dolžnika prej terjati, pač pa mu dolžnik lahko prej izpolni če hoče.

Dolžnikova zamuda – **dolžnik pride v zamudo, če svoje obveznosti ne izpolni pravočasno po svoji krivdi** (če ni kriv za zamudo potem ne pride do posledic dolžnikove zamude - Zamudne posledica ga ne zadenejo, če je bil odsoten po državnih poslih (npr. vojaška obveznost), ali se nahaja v sovražnikovi oblasti.). V zamudi tudi ni dolžnik, ki se je spustil v pravdo, ker je menil, da dolžniku ni ničesar dolžan. Lastna neplačevitost pa ga ne opravičuje. **Predpogoj za dolžnikovo zamudo je, da dospe terjatev v plačilo in da jo je mogoče iztožiti.** Kadar je mogoča kaka excepcija, ali je omejena po roku in pogoju zamuda ne mora nastat. Prav tako ni zamude pri naturalnih obligacijah.

Kar je dolgovano brez izpolnitvenega časa je dolgovano takoj – quod sine die debetur, statim debetur. Če roka ni je potrebno obveznost izpolniti takoj. **Dolžnik pride v zamudo, ko ga upnik opomni.** Opomin ni potreben, če je tako določeno o pogodbi, če dolžnik prepreči da opomina ni mogoče opraviti. **Dies interpellat pro homine – rok opominja namesto človeka (upnika).** Če je dostavljen rok pride do zamude ko poteče rok.

Posledica dolžnikove zamude je da jamči strože za svojo obveznost (razlike glede na vrsto obveznosti):

- **individualno določena stvar** – nevarnost naključnega uničenja preide na dolžnika – mora plačat vrednost stvari. Izjemo določa rimsko pravo (Justinijan) takrat, kadar dolžnik dokaže, da bi bila stvar po naključju uničena tudi, če bi bila pravočasno izročena, zato mora tudi dokazati tudi to, da bi jo upnik obdržal in bi je ne prodal naprej.
- **denar** – zamudne obresti – praviloma jih določa zakon;
- **nadomestna stvar** – odškodnina (interes); povrniti mora škodo, ki je nastala zaradi zamude. Izročiti mu mora po zamudi pridobljene plodove.
- **stvar, kjer je pravočasnost bistveni element izpolnitve** – **zamuda se obravnava kot neizpolnitev** (semensko žito po setvi). Možno je zahtevati povračilo interesa.

(primer 514,515)

Zamuda neha, če dolžnik upniku ponudi popolno izpolnitev kakor treba, ob primernem času in na primernem kraju. Prav tako tudi neha, če upnik svoj opomin prekliče, ali če dovoli, da se dolg ne izterja.

Upnikova (sprejemna) zamuda – takrat kadar upnik ni sprejel **pravilno in popolnoma na primernem kraju in ob primernem času ponujene izpolnitve**. S ponudbo mora storiti vse, kar lahko stori brez upnikovega sodelovanja. Navadno mora biti ponudba dejanska, samo besedna zadošča le takrat, kadar dolžnik brez upnikovega sodelovanja ne more izpolniti (krojač). Če mu je dolžnik ponudil manj kot celoto, se je štelo, da mu ni ničesar ponudil. Izjema je le pri denarju, kjer je upnik dolžan sprejeti del dolga. (pri upnikovi zamudi je krivda brez pomena). Zaradi upnikove zamude ne pride dolžnik iz zaveze. Upnik tudi ni odgovoren dolžniku zaradi morebitne škode, ki jo utрпи zaradi upnikove ne izpolnitve. Vendar pa se **dolžniku zmanjša odgovornost**. Dolžnik bo odgovarjal le za naklepna

poškodovanja individualne stvari. Če dolguje količino nadomestnih stvari ali določen denarni znesek in so za izpolnitev namenjene stvari po pravilni ponudbi uničene ali izgubljene brez dolžnikove krivde, ima dolžnik exceptio doli, če upnik pozneje zahteva izpolnitev. Obrestovanje dolga se zaradi upnikove zamude ustavi samo takrat, kadar je nastalo kot posledica prejšnje dolžnikove zamude. Pogodbeno obrestovanje pa neha, če dolžnik dolgovani denarni znesek zapečati in ga deponira bodisi pri samem sebi ali pri kom drugem. Od Deokleciana naprej pa ga mora zapečatiti in deponirati na javnem mestu v izpolnitvenem kraju.

Če je prišel v zamudo kupec vina, je smel prodajalec to vino izliti, če je nujno potreboval sode – more zagrozit.

Upnikova zamuda preneha, ko izjavi, da sprejme izpolnitev, ali ko pride ponjo. Če dolžnik sedaj nebi izpolnil bi prišel sam v izpolnitveno zamudo.

7 Stopnje krivde

Škoda

Namen obligacije je da se izpolni in s tem ukine pravna vez med upnikom in dolžnikom. Dokler ta vez obstaja je terjatev upnika neka premoženjska vrednota. Če dolžnik terjatve ne izpolni utrpí upnik neko premoženjsko škodo, ki jo imenujemo škoda – damnum. Povračilo škode je pri pogodbenih obligacijah drugotna dajatev, pri deliktinih pa redno prvotna dajatev (učasih pri delitvih poleg škode še denarna kazen – poena v prid oškodovancu).

Odškodnina, ki jo terja upnik, obsega **nastalo škodo (damnum emergens)**, to je pozitivno zmanjšanje upnikovega imetja, včasih pa tudi še **zamujeni dobiček (lucrum cessans)**, ki bi ga bil upnik napravil, ki bi ga bil upnik napravil, če bi bila obveznost pravilno izpolnjena (oddaja stanovanja).

Škoda se najbolje popravi s vrnitvijo v naravi, včasih pa na njeno mesto stopi povračilo škode v denarju – ODŠKODNINA. Pri denarni odškodnini se pojavlja vprašanje, kakšno odškodnino sme upnik terjati, z drugimi besedami kakšen INTERES ima na tem, da bi bila primarna dajatev pravilno izpolnjena.

Kot upnikov interes označujemo razliko med tistim premoženjem, ki bi ga on imel, če bi bila primarna dajatev pravilno izpolnjena in premoženjem ki ga ima sedaj, ko dolžnik ni pravilni izpolnil svoje dajatve. Se pravi interes je damnum emergens + lucrum cessans. (Justinjan določi, da je lahko obsojenec obsojen na največ dvojno vrednost spornega predmeta, pred njim pa znesek določa sodnik ali tožnik s prisego)

Krivda (razlikuj: povzročitev in zakrivityev)

Da postane določen pravni subjekt odgovoren za nastalo škodo, ki je nastala na premoženju druge osebe, je treba da je med nekim ravnanjem tistega pravnega subjekta in med nastalo škodo **vzročna zveza**. Mlada prava poznajo samo povzročitev (objektivno zvezo), v poznejšem pojmovanju pa se upošteva tudi odnos storilčeve volje do nastanka škode – gre za storilčevo krivdo. **Krivda je subjektiven odnos do nastale odgovornosti (bodisi da smo jo hoteli bodisi da smo ravnali premalo skrbno)**. Stopnje:

- **naklep (dolus)** – *hote povzroči škodo in ve za posledice – odgovarja upniku za nastalo škodo*. Pri obligacijah stricti iuris je zaradi nenamerne izpolnitve dolžnik odgovoren samo takrat, kadar, kadar je izpolnitev preprečil s kakšnim pozitivnim dejanjem. Pri obligacijah bonae fidei je odgovoren – tudi z opositivijo (ker je v nasprotju z dobro vero in poštenjem).
- **malomarnost (culpa)** – *to je pomanjkanje tiste skrbnosti (diligentia), ki bi jo dolžnik moral uporabljati, pa tega ni storil. Iz posledice sklepamo na krivdo. 2 stopnji:*
 - **culpa lata (velika malomarnost)** – *opuščanje sleherne skrbnosti, nerazsodno ravnanje*. Pri normalnem-pametnem človeku tega ne moremo pričakovati. Justinjanovo pravo jo izenačuje z naklepom.
 - **culpa levis(majhna malomarnost)** – *opuščanje skrbnosti dobrega gospodarja*. Pojem dobrega gospodarja je abstrakten pojem (v rimu se točno ve kdo je dobr gospodar – v skladu s tradicijo). Izjemoma se ta skrbnost (**»diligentia quam in suis rebus«**) – **culpa in concreto; skrbnost v lastnih zadevah**) šteje za opuščanje skrbnosti → če sem že po naravi malomaren, ne bom odgovarjal (po tem pravilo rimsko pravo presoja odgovornost sodediča,

družbenika, solastnika glede upravljanja skupnega, varuha in moža glede upravljanja ženinega oziroma varovančevega imetja)

- **naključno uničenje** – ne gre za krivdno okoliščino. Gre za tista naključja, ki jih ne povzroči višja sila (npr. tatvina, ...). **Custodia** – obveznost varovanja določene stvari; odgovarja se tudi za naključje; **predvidljivost in preprečitev sta značilnosti naključja**.
- **višja sila (vis maior)** – tista okoliščina, ki povzroči škodo in je ni mogoče niti predvideti, niti preprečiti. Npr. naravne nesreče.

Dogovor med strankama ne more izključiti odgovornosti za naklep, ali pa naprtiti odgovornost za višjo silo. Če ni dogovora velja **utilitetno načelo**, ki izhaja iz koristi. Če ima stranka **korist** mora ravnati, kot **dober gospodar, odgovarja za vsako krivdo – omnis culpa**. Tista stranka, ki nima koristi, odgovarja samo za naklep in veliko malomarnost (za to dvoje se vedno odgovarja). Neglede na utilitetno načelo pa se stranki **VEDNO** lahko dogovorita drugače.

Za vsako krivdo odgovarjajo: komodatar, kupec in prodajalec, najemodajalec in najemnik, deponent in zastavni upnik. V nasprotju z utilitetnim načelom pa odgovarjata za vsako krivdo tudi **MANDATAR** in **NEGOTIORUM GESTOR**.

Samo za naklep in veliko odgovornost: depozitar, darovalec in komodant.

Za naključno škodo zavezanec redno ne odgovarja, ampak jo mora trpeti tisti v čigar imetju je nastala – **casum sentit dominus – naključja trpi lastnik**. (Izjemo tukaj predstavljajo brodnik, gostilničar in hlevar in sicer odgovarjajo za naključno škodo stvari potnikov in gostov, ki so jih sprejeli v varstvo).

Naklep 3. osebe je lahko naključje v pogodbenem razmerju (če nekdo ukrade stvar, je ravnal naklepno).

8 Kontrakti

Primer 295,296

Kontrakti so tiste pogodbe, za katere je rimsko pravo predvidevalo posebne tožbe – **akcijo in personam - so iztožljive**. Vsak kontrakt je pogodba, ni pa vsaka pogodba kontrakt. Pogodbe za katere rimsko pravo nima posebnih akcij, se imenujejo pacta. K bistvu pogodbe spada soglasje med pogodbenikom glede vsebine obligacije.

Kontrakti so razmerja, ki nastanejo z *dogovorom* (soglasjem) in pravni red določa *iztožljivost dogovora*. Glede na način nastanka (kaj se še zahteva poleg soglasja) je več vrst:

- **verbalni kontrakti** – soglasje je doseženo z določenimi besedami
- **literalni kontrakti** – vpis v gospodarsko knjigo
- **realni kontrakti** – izpolnitev ene stranke
- **konzenzualni kontrakti** – neformalni dogovor, spominjajo na pakte; je kontrakt, kjer zadošča že doseženo soglasje

Vsem kontraktom je skupno soglasje.

Razlika s kvazikontrakti – **kvazikontrakti nastanejo brez soglasja.**

8.1 Verbalni kontrakti

So tisti kontrakti, pri katerih se mora pogodbeno soglasje pokazati v uporabi določenih besed

8.1.1 Dotis dictio – obljuba (ustanovitev) dote

Ustanovitelj - nevestin oče ali njegov moški prednik, nevesta sama ali njen dolžnik **jo obljubi ob molčečem soglasju** bodočega zeta – gre za obljubo dote, katero je mož dobil v upravljanje (ne v last) samo z ženinim soglasjem. Predmet dote so lahko bile premičnine, nepremičnine in pravice. Odkar je veljala že navadna obljuba dote za iztožljivo (pactum legitimum), se je dictio dotis čedalje manj uporabljala.

8.1.2 Iurata operarum promissio – zaprisežena obljuba del osvobojenca

Šlo je za sužnja, ki je pred osvoboditvijo zaprisegel gospodarju - patronu, da bo po osvoboditvi od njega dobil določene dajatve ali storitve (ta obljuba ga pravno ne veže). Gospodar je takoj po osvoboditvi od sužnja zahteval ponovitev prisega v obliki pogodbe. Ta prisega pa ustanavlja obligacijo. Če osvobojenec ni izpolnil, kar je obljubil, ga je lahko gospodar tožil (v formularnem postopku s tožbo iudicium operarum). Vendar pa je lahko suženj ugovarjal z **exceptio libertatis causa – ugovor razbremenitve prostosti**, če se je zavezal za tolikšne dajatve in storitve, da od prostosti ničesar nebi imel.

8.1.3 Stipulacija – najvažnejši verbalni kontrakt

Stipulacija se po civilnem pravu sklene tako, da bodoči upnik vpraša bodočega dolžnika, ali mu obljubi določeno dajatev ali storitev, vprašani pa mu pritrtilno odgovori, redno z istim glagolom. (Centum mihi dare spondes? Spondeo.) **Upnik - stipulator, dolžnik - promisor** (ali promitent). Stipulirati – dati si obljubiti

Sprva je bila stipulacija omejena na le nekatere glagole (spondeo), kasneje te omejitve ni bilo. Sprava so jo mogli uporabljati samo rimski državljani, kasneje te omejitve ni bilo. V ozadju stipulacije je bila verjetno nekoč prisega, zato je tako trda.

Med vprašanjem in odgovorom je moralo biti popolno soglasje glede predmeta stipulacije. Promisor, ki spremeni stipulacijo s svojim odgovorom, povzroči nenastanek stipulacije. Pozneje je veljalo, da je dolgovan Pamfil, če je upnik stipuliral Pamfila, dolžnik pa je obljubil Pamfila ali Stiha. Če si zneska nista bila enaka, je veljalo, da je obljubljen manjši znesek.

Pogoji:

- sprva sta morali stranki uporabiti isti glagol
- nastane z izjavami obeh strank (vprašanje – skladen odgovor). Namesto stipulatorja, je lahko nastopal njegov sin ali suženj (Primer 324)
- vse se je mora zgoditi brez daljšega prekinjanja (zmeren premor ne prepreči stipulacije – Justinjan)
- oba morata biti navzoča
- obe stranki morata biti zmožni verbalnega sporazumevanja
- razumevanje jezika ali zanesljiv prevajalec (tujci v latinščini le če jo razumeta)

Stipulacije ne morejo sklepati gluhi, nemi (ne morejo slišati ali odgovoriti), infantes (otoci) in umobolni (nima poslovne sposobnosti), odsotni.

Ko se začnejo mešati vrednostni sistemi, se začenja stipulacija zapisovati na listine, vendar pa je to še vedno verbalni kontrakt, kajti listina ni mogla nadomestiti pravičnega ustnega vprašanja in odgovora. Če tega ni bilo kljub listini ni nastala obligacija ex stipulatu. Listine so pomebne za presojo veljavnosti pogodb. Kmalu so se tudi omilili strogi predpisi glede obličnosti. Stipulacijo je kmalu mogoče skleniti s katerimi koli besedami, ki izražajo sporazum strank, zadošča soglasna volja obeh sopogodbениkov, da hočeta skleniti stipulacijo. Po Justinianu tudi ni potrebnih nobenih določenih besed, vendar samo prikimavanje ne zadošča. Majhna pavza med vprašanjem in odgovorom ne ovira več sklenitve veljavne stipulacije. Kadar stranki ne soglašata glede stipuliranega zneska, velja tisti znesek, glede katerega soglašata.

Predmet stipulacije: najrazličnejše **dajatve, storitve** ali **opustitve**. Lahko je bil **denarni znesek, certa res**, ki je bila določena individualno ali generično, **incertum**, v to spadajo nedoločene dajatve (prihodnji pridelek iz določenega zemljišča), storitve, opustitve. S stipulacijo je bilo mogoče obljubiti plačevanje **obresti, doto, ustanoviti pogodbeno globo** (pravo in nepravo), ustanoviti **korelalne obligacije** (obljubiš dati istih 100), uporablja se jih za **novacijo**, za **akcesorne stipulacije (adpromissio)** – na dolžnikovi strani in **adstipulatio** – na upnikovi strani, **akceptelacija** – obligacijsko razmerje se ukinja brez izpolnitve.

Stipulacija je bila **nična**, če stranki nista izpolnili obličnostnih predpisov. Neveljavna je bila tudi stipulacija v korist tretjemu (osebi ki ni stipulator) – **nemo alteri stipulari potest – nihče si ne more dati obljubiti za drugega**. Pač pa si je mogel zagotoviti izpolnitev take stipulacije s pogodbeno globo (ali daš meni 500, če ne daš mojemu bratu 300). Po klasičnem pravu so neveljavne stipulacije v prid

stipolatorejvemu dediču in stipulacije po stipulatorejvi smrti ali dan prej (Justinjan prizna in tiste v prid dedičem, kot tudi posmrtno)

Izpolnitev obveznosti → Ko je bilo izpolnjeno, kar je bilo obljubljeni, obveznost ugasne. Lahko pa preneha tudi z **akceptilacijo** – prekinitve obveznosti z vprašanjem in odgovorom (“Ali imaš tisto, kar sem obljubil za sprejeto?”) – ne glede ali sem izpolnil ali ne, obveznost preneha.

Posebnost stipulacije je, da jo formulira ena stranka (tista, ki vpraša). Zato se **rimski juristi v dvomu o vsebini obrnejo v prid dolžniku**. Kar ni bilo izrecno povedano, ni potrebno izpolniti. To velja pri problemu interpretacije.

Pogodba, ki jo sklepa stranki ima navadno nek temelj (namen), kavzo. Če je kavza razvidna, je to **kavzalna stipulacija**, če pa ni, je to **abstraktna stipulacija** (podlaga ni razvidna). Praktična posledica bo, da tisti, ki je obljubil za nekaj, kar ni bilo izpolnjeno, ni nič dolžan. Npr.: abstraktna stip.: “Ali mi obljubiš dati 10?” – **potrebno bo dokazovati neobstoj podlage** kavzalna stip.: “Ali mi obljubiš dati 10 **za** doto?” ← če ni bila sklenjena zakonska zveza, mu drugi ni nič dolžan. **Če podlaga odpade, odpade tudi obveznost.**

Pogojna stipulacija: “Ali mi daš 10, če se poročim s teboj?” ← **abstraktna stipulacija, znan je pogoj, ne pa kavza. Vendar pa ta stipulacija ni veljavna, ker je contra bonos mores (ne smeš siliti v zakonsko zvezo).**

Pri abstraktni stipulaciji nastane problem, kadar odpade temelj ali pa ga sploh ni. Če je šlo za povrnitev dolga, ki v resnici sploh ni nastal (ker posojilo ni bilo plačano, stipulacija pa je bila veljavna), je lahko dolžnik ugovarjal z ugovorom neprejetega denarja – **exceptio non numerate pecuniae – iz nje nastane querela non numerate pecuniae – obrne dokazno breme (uveljavljamo jo lahko 2 leti)**. Ker pa dolžniku ni bilo prijetno čakati, kdaj in ali ga bo stipulator tožil, mu je bila priznana obogatitvena tožba (conditio) s katero je lahko zahteval od stipulatorja svojo zadolžnico nazaj. Justinjanovo pravo je otežilo izterjevanje abstraktne obveznosti. Upnik, ki terja abstraktno obveznost je moral dokazovati kavzo (dokazati mora resničnost dolga, ki naj bi bil kavza) Kaznovan je bil dolžnik, ki je neutemeljeno ugovarjal, da ni bilo kavze → plačati je moral dvojno. Justinjan querela non numerate pecuniae razširi na nedenarna posojila in nekatere druge obveznosti.

Tožbe:

Gre za obveznost **stricti iuris**. (Primeri 328, 329, 322, 326, 334) Stipulator je samo upravičen, promissor samo zavezan. Dolžnik dolguje upniku samo to kar mu je obljubil (ni obresti ali odškodnine) **Actio certae creditae pecuniae** – tožba zaradi posojenega določenega denarnega zneska. Če bi tožnik terjati več kakor je smel terjati, bi izgubil terjatev celoti. Obe stranki sta si ob litiskontestacij obljubili kazen za nepotrebno pravdanje (tretjina dolžnega zneska) – plača poraženec **Condictio certae rei** – tožba zaradi določene stvari; kdor zahteva preveč izgubi celo terjatev **Condictio triticaria** – tožba imenovana po žitu – za določeno količino nadomestnih stvari **Actio incerti ex stipulata** – tožba kadar je predmet stipulacije nekaj nedoločenega – predmet je nedoločen pa je še vedno veljavna (potrebno je razlikovati med sklenitveno in izpolnitveno fazo) – npr. vrnil mi boš s 3% obrstmi, ko boš mogel – ne vemo kakšne bodo obresti, določene bodo šele ob izpolnitvi. Sodnik je moral najprej ugotoviti, kaj dolžnik dolguje, nato je po svojem predudarku ocenil vrednost dajatve in toženca na toliko obsodil.

Stipulacija se je veliko uporabljala namesto kupne pogodbe.

Zapustnik razveljavi oporoko, ko sestavi novo. – formalnost preneha z novo formalnostjo

8.1.3.1 Akcesorne stipulacije

Facile est largiri de alieno – lahko je opustiti tuj dolg

- **adstipulacija** razširi obveznost še na druge (A reče dolžniku: “Ali mi obljubiš dati istih sto?” → nastaneta solidarna upnika, saj mu je obljubil tistih 100, ki jih je že nekomu drugemu). Adstipulator je upnik poleg glavnega upnika – navadno so jih ustanavljali, da je lahko nekdo v odsotnosti ali po njegovi smrti mogel izterjati terjatev. Adstipulacija ni podedljiva. Adstipulator sme terjatev izterjati, kar izterja, mora izročiti glavnemu upniku, drugače ga lahko ta toži z a° mandati directa. Adstipulator si lahko da obljubiti manj. Lahko dolžniku dolg celo odpusti. Če je s tem oškodoval glavnega upnik, lahko ta po zakonu Lex Aquilia od njega zahteva povračilo enakega zneska.

- **adpromisija** –ustvarja **solidarno obveznost** - gre za isto kot pri adstipulaciji, le da nastaneta **solidarna dolžnika – poroštvo** (v rimu se porok zaveže poleg ne namesto dolžnika – oba sta enako zavezana, upnik lahko toži enega ali drugega, vendar pa ko sklene litiskotestacijo z enim postane drug prost) – adpromisija ni edina oblika poroštva (mandat: mandatum qualificatum, dva pretorska pakta: constitutum debiti alieni, receptum argentarii); Različne oblike adpromisiskega poroštva: **sponzija, fidejusija** (sta le razširitev stipulacije, torej mora biti najprej sklenjena stipulacija), **fidepromisija** (Justinjan obrži samo še to; lahko jo uporabljajo tudi nerimljani. lahko je poleg druge obveznosti, tudi naturalne) Tudi ta solidarna obveznost je lahko ustanovljena subsidiarno → porok dolguje le tisto, kar upnik ni mogel izterjati od dolžnika.

Pojavile so se različne pravne dobrote:

- **Beneficium divisionis** – **ugovor poroka, ki ga upnik terjaja na celoto, zahteva da se dolg porazdeli med vse navzoče in plačevite soporoke, njega pa naj terjaja le na toliko, kolikor nanj odpade.** Če je ker izmed soporokov odsoten ali neplačevit njegov delež poveča deleže ostalih soporokov. Pomebno je da to zahteva, ker ima nasproti soporokom porok ki dolg plača regresno pravico le takrat kadar to stori po njihovem naročilu ali je blo med njimi družbeno razmerje. Tudi soporok je lahko zahteval da mu upnik odstopi tožbo zoper soporoke.
- **Beneficium excussionis ordinis** – **dobrota vrstnega reda; uveljavlja porok, če upnik še ni terjal dolžnika, ali dolžnik, če upnik še ni uveljavil zastavitve.** Preden se je pojavila ta dobrota so dodajali klavzulo, če dolžnik ne vrne, z razlogom ker je pravo sprva dajalo dolžnika in poroka v isti položaj.

Porokova obveznost ne sme biti večja od dolžnikove. Če se zaveže za več, kaj drugega, strože je njegova obveznost v celoti neveljavna. Lahko pa se zaveže za manj ali manj strogo (pogojno, z rokom) Za obresti in pogodbeno globo je odgovoren le če je izrecno prevzel odgovornost za te terjatve. Za pobotanje sme porok uveljavljati tudi terjatve, ki jih ima dolžnik nasproti upnika. Če neha dolg glavnega dolžnika, neha tudi porokova obveznost. (+ str. 255)

Regres: Če je porok prevzel dolg po naročilu je lahko regres zahteval z **akcijo mandati contraria**. Če ga je prevzel brez naročila pa z **akcijo negotiourum gestorum contraria**. Najbolj si je varoval pravico regresa s pravno dobroto **Beneficium actionem regendorum** → Porok bo lahko od upnika zahteval, naj mu odstopi tožbe, ki jih ima nasproti dolžniku in tako bo lahko terjal od dolžnika, kar je zanj plačal. Vendar pa porok ne bo mogel terjati dolžnika, če:

- je bilo poroštvo *darilne narave*,
- je dolgoval kot dolžnik → se *pobota*
- če je gospodar posla *izjemoma prepovedal izvrševanje posla* (da nekdo drug poplača namesto njega), je tisti, ki ga je izpeljal, to storil na lastno odgovornost → ne more zahtevati povračila

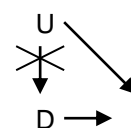
Odškoditveno poroštvo: porok se zaveže le za tisti del dolga, ki ga upnik ne bi mogel izterjati od dolžnika (prvo tožba in izvršilni postopek zoper njega)

Lahko se ustanovi tudi **podporoštvo ali poroštvo za regres**

Intercesija – gre za sprejemanje obveznosti, ki so prevzemniku materialno tuje.

.Obstajajo 3 možnost:

- **kumulativna intercesija** – poleg dolžnika se zaveže še nekdo → poroštvo
Če intercesija ni veljavna, se zaradi nje ni nič zgodilo. Upnik ima tako ali tako tožbo proti pravemu dolžniku že de iure.
- **privativna intercesija** – obveznost preide na intercedenta. Gre za prenovo obveznosti, stara ugasne in nastane nova obveznost (**novacija**). Če intercesija ni veljavna, upnik ostane praznih rok. Pretor upniku z **actio restitutoria** (obnovitvena tožba) obnovi prvotno dolžnikovo obveznost.
- **tiha intercesija** – vzamem posojilo za nekoga drugega. Navzven ni vidno, kdo so subjekti. De iure je »dolžnik« intercedent, de facto pa je »dolžnik« pravi dolžnik. S tožbo **actio institutoria** se bo ustanovila možnost terjati od dejanskega dolžnika.

Poseben senatov sklep **SC Velleaeanum** je prepovedal, da bi ženske prevzemale poroštva ali najemale za druge posojila. Ni prepovedal plačevanja tujih dolgov, pač pa prevzemanje tujih obveznosti, kajti to je bilo zaradi dolgosežnih posledic gospodarsko nevarnejše. V praksi se je razširilo na vsak dolg. Ženska, ki je intercedirala ni postala niti naravno zavezana. Imela je **ekscepcijo SC Velleaeani**. Pretor pa je upnika zavaroval s tem, da je omogočil tožbo zoper pravega koristnika za katerega je ženska intercedirala.

Po Justinjanovem pravu je vedno nična intercesija žene za moža. Intercesija pa je veljavna, ko gre za ustanovitev dote, osvoboditev sužnja, odplačno intercesijo, ustanovljeno z javno listino ali pa potrjeno 2 leti po ustanovitvi.

8.1.4 Novacija (prenovitev)

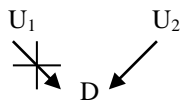
Novatio je pogodba, s katero stranki med njima obstoječe obligacijsko razmerje nadomestita z novim. Z novo obligacijo (nastala z novacijo) ipso iure **ugasne stara obveznost**. Če je nova neveljavna, stara vseeno ugasne in vse, kar je nanjo vezano – stranske (akcesorne) pravice (poroštvo, zastavna pravica). Če hočemo stranske pravice nazaj, jih moramo ponovno ustanoviti(primer 365)

Nastane s **stipulacijo** ali z **literalnim kontraktom**.

Dva pogoja za novacijo: potrebno je **nekaj novega** (naprimer dodan rok, pogoj, plačilni kraj, čas) in **volja prenovitve (animus novandi) – po Justinjanu mora biti izrecno izražen drugače velja nova obligacija poleg stare**. Z novacijo se lahko spremeni narava obveznosti ali pa subjekt. Do Justinjanovega prava je veljalo, da tisto novo ne sme biti predmet obveznosti. Justinjanovo pravo pa dopušča tudi spremembo predmeta.

Če gre za spremembo dolžnika - **pasivna delegacija (DELEGATIO DEBITI)**, če pa gre za spremembo upnika - **aktivna delegacija (DELEGATIO NOMINIS)**.

- **Aktivna delegacija** "Kar si dolžan Ticiju, ali obljubiš dati meni?"

Novi upnik ne bo deležen enakih garancij. **Ugasnejo akcesorne pravice**. Potrebno bo ustanoviti nova poroštva in nove zastavitve, seveda ob soglasju. Aktivna delegacija **nadomešča cesijo (odstop)** terjatev nekemu drugemu. Vendar pa staro rimsko pravo ne dopušča cesije in zato se poslužujejo aktivne delegacije.

- **Pasivna delegacija** "Ali mi obljubiš dati, kar mi dolguje Ticij?" – s **stipulacijo prevzame tuj dolg**. Vprašanje, kdo lahko prevzame tuj dolg. Ali lahko kdo brez soglasja ali proti volji dolžnika prevzame dolg? Lahko, ker bi lahko dolžnik vsak trenutek dolg odplačal in bi to preprečil. – rimsko pravo varuje upnika, on more bit navzoč in se strinjat s takšno delegacijo. Možna je tudi **navadna expromissio** – upnik si je dal to kar mu je prej dolgoval stari dolžnik obljubiti od novega promitenta, ki se je zavezal, ne da bi ga dolžnik zaprosil. Dolg lahko izpolni vsakdo, tudi zoper dolžnikovo voljo, lahko ga celo ukine s prenovitvijo. Stari dolžnik postane prost. Zadošča dogovor med novim dolžnikom in upnikom. (darilo)
Ekspanzija – dejanski prevzem – nekdo ni prevzel obveznosti, ampak jo je enostavno izpolnil.

Stipulatio Aquiliana – Aquilius Galus je formuliral novacijo s katero sta stranki zajeli najrazličnejše zahtevke in jih spremenili v stipulacijo.

8.2 Literalni kontrakti

Obligacija je bila **stricti iuris, enostranska in abstraktna**. Nastanejo z **vpisom v gospodarsko knjigo**. Iztožljive so bile z **actio certae creditae pecuniae**. Postavljen mu je lahko bil rok, skleniti pa ga je bilo mogoče tudi med odsotnimi. Z literalnim kontraktom se je lahko izvedla tudi **novacija**. Justinjanovo pravo jih ni recipiralo → niso postali del recepcije in občega prava. Tudi naše poznavanje slabo. Predmet obligacije je mogla biti le dajatev denarnega zneska. Vendar pa Justinjan prizna **zadolžnico**, po njej dolžnik dolguje, če tudi nikoli ni prejel posojila, ki ga zadolžnica omenja.

8.3 Realni kontrakti

Pogodba, pri kateri temeljnemu soglasju (sporazumu) med strankama sledi neko dejanje. Obligacija torej nastane šele RE, s tem ko stranka neko svojo dajatev ali storitev opravi (dejanska izvršitev) - (šeše, ko posodim, nastane posojilna pogodba). Izvršitev ima namen da

obligacija nastane, ne pa da se izpolni. Možna je med odsotnimi. Danes vse so realni kontrakti urejeni konsenzualno.

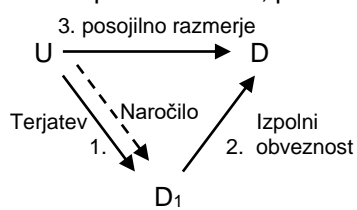
8.3.1 Posojilna pogodba (mutuum)

Posojilna pogodba je realni kontrakt – **stricti iuris**, ki nastane, ko **upnik – posojevalec prepusti v last (s tradicijo) druge stranke (dolžnik - posojiljemalec) določeno količino nadomestnih stvari tako, da mu je ta dolžan vrniti enako količino stvari iste vrste (tantundem eiusdem generis).**

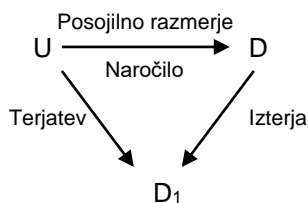
Upnikova obljuba, da bo dolžniku dal posojilo ustvarja obveznost le kadar je potrjen s stipulacijo. Predmet posojila je *denarni znesek* ali *določena količina nadomestnih stvari (žito, olje)*. Pomebno je, da je upnik **lastnik posojenih** stvari in da jih **sme odsvojiti** (primer 379.1). **Upnikova tožba zoper dolžnika – Actio certae creditae pecuniae - za denar, condictio certae rei - za druge nadomestne stvari.** Ker s tradicijo dobi na posojenih stvareh lastnino, trpi škodo zaradi naključnega uničenja ali poškodovanja sam.

Zaradi narave posojilne pogodbe (stricti iuris) ne more biti vrnjeno več, kot je bilo dano. Glede obresti se je potrebno dogovoriti s posebno stipulacijo, drugače je bilo posojilo brezobrestno. Rimljani so k posojilni pogodbi radi sklepali **zadolžnice**, v katerih so navadno dodajali še stipulacijsko oblubo (olajšano dokazovanje). Če znesek iz zadolžnice ni bil izplačan, je navidezni dolžnik imel zoper upnikovo tožbo **exceptio non numeratae pecuniae**, zadolžnico pa je lahko terjal nazaj s **condictio ab causam datorum**. Čez 2 leti je postala zadolžnica neizpodbojna, prej je moral upnik dokazati, da je denar zares izplačal.

Posojilna pogodba se postopoma razširi, tako da velja za veljavno tudi **posredno posojilo**, kjer ne pride do prenosa stvari, posledice pa so enake. Primeri:

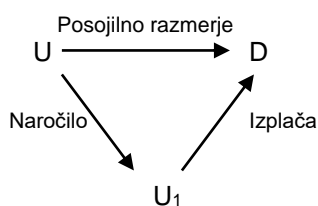

Upnik ima terjatev do D₁. Namesto, da bi D₁ izročil količino, naroči D₁, naj namesto njega izpolni novemu dolžniku. Posledica je nastanek posojilnega razmerja med U in D.

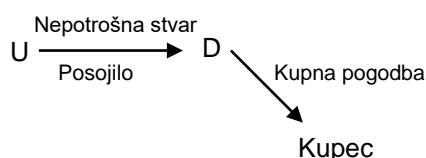

U naroči D, naj izterja od D₁ in če ta izterja, nastane posojilno razmerje med U in D. Med njima nastane posojilno razmerje.

(Primer 390)

U naroči U₁, naj izplača Dju znesek. Nastane posojilno razmerje med U in D, ko U₁ izpolni D-ju. Med U in U₁ nastane mandatno razmerje.

Contractus mohatre – kot posojilo velja dogovor, po katerem prepusti upnik nekaj svojih stvari dolžniku v lastnino, da jih ta proda in nato obdrži izkupiček kot posojilo. vrniti mora celotni izkupiček za to stvar

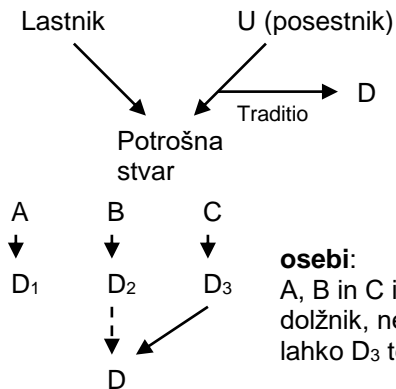
U je D prepustil nepotrošno stvar. D pa je to stvar prodal.

Znesek, za katerega je prodal stvar, je predmet posojila. V

*tem primeru je vprašanje naključnega uničenja pred prodajo. (torej tistega, ki je predlagal, da se proda npr. slika) **Naključno uničenje bremeni tistega, ki je dal pobudo** (Primer 379). Posredno posojilo učinkuje enako kot pravo posojilo. Pogosto se pojavljajo problemi z oderuškim izkoriščanjem močnejših upnikov.*

Kdaj posojilo NE nastane:

Stranki morata **soglašati v volji**, da skleneta posojilno pogodbo. Če hoče ena stvar podariti, druga pa jo sprejme kot posojilo, ali obratno, ne nastane ne posojila ne darilna pogodba. Tudi **nesoglasje glede upnika ali dolžnika** prepreči sklenitev pogodbe (slika 2). Prav tako ne nastane posojilna pogodba, če posojevalec **izroči dolžniku tuj denar** (žito, olje) - (isto velja, če prejemnik pridobi na prepuščenem denarju lastninsko pravico iz kakega drugega razloga, kakor iz upnikove izročitve). Če je prejemnik posojeno stvar porabil v dobri veri, je tradent smel zahtevati, da mu povrne to, za kolikor je obogaten z - **obogatitveno tožbo - *condictio de bene depensis***. Dokler tradent stvari še ni porabil je imel lastnik zoper njega **rei vindikacijo**, če pa je prejemnik stvar zloverno porabil ima lastnik (ne tradent) **kondikcijo furtiva**. (slika 1)

(slika 1) **Posojilo ne nastane**, če U posodi D potrošno stvar, ki ni njegova, D Lastnik sedaj terjaja U, U pa lahko terjaja D z obogatitveno tožbo ***condictio de bene depensis***.

(slika 2) Ravno tako **ne nastane posojilo, če gre za zмотo v osebi**:

A, B in C imajo vsak svoje terjatve do dolžnikov. D–ju posodi denar C–jev dolžnik, ne pa B–jev, kot je on mislil. Zaradi zмотe posojilo ne nastane. Zato je lahko D₃ terjaja nazaj z obogatitveno tožbo ***condictio luventiana***.

SC. MACEDONIANUM

Če je bil **sin** pod očetovo oblastjo dolžnik, je bil **naturalno zavezan** (če je plačal svoj dolg ni mogel s *condictio indebiti* zahtevati zneska nazaj). To je bilo določeno s senatovim sklepom (***senatum cosultum macedonianum***), ki je tudi določal, da tako **posojilo ne postane iztožljivo niti, ko pride sin izpod očetove oblasti**. Excepcijo so lahko uporabljali tudi dolžnikovi poroki ali sodolžniki. Predpis je bilo mogoče obiti s 4. možnostjo posrednega posojila (s prepustitvijo stvari v lastnino za prodajo) (primer 391)

Vendar pa se na ta sklep ni mogel sklicevati sin, ki je imel svoje prosto imetje, ali je potem ko je postal sovjepraven molče pripoznal svoj dolg (z delnim plačilom, zastavitvijo). Prav tako se na senatov sklep nista mogla sklicevati, če je oče sinovo posojilo odobril, ali vsaj ni ugovarjal, ko je vedel zanj. Te ugodnosti tudi niso bile uporabne, če je bil upnik v opravičljivi zmoti in je imel dolžnika za svojepravnega. Prav tako pa tudi ne, če je bil upnik impubes ali minor in je kot tak bil bolj potreben varstva. Končno tudi ne nasproti adjektivijskim tožbam.

Pomorsko posojilo (*faenus nauticum*) – sprva je šlo za posojilo, s katerim je **upnik kreditiral pomorski prevoz ali pa nakup stvari, ki so bile predmet pomorskega prevoza**. Možnosti sta bile dve: ali da se preko morja **pošlje denar** ali pa se **pošlje blago** preko morja. Posojilo je bilo zasnovano tako, da se je dolžnik zavezal vrniti posojilo le, če je ladja srečno prispela → od odhoda do konca vožnje tveganje prevzame upnik. To je vsebinsko podobno zavarovalni pogodbi. Obresti so dokaj visoke (12%) za pokrite rizika. (primeri 378,385,390)

8.3.2 Fiducija

Fiducija se je uporabljala ko še niso poznali posodbene, shranjevalne in zastavne pogodbe. Tista stranka, ki bi rada sklenila kakšno od teh pogodb je z ***mancipacijo ali in iure cessio prepustila stvar v lastnino***. Tisti, ki je **prepuščal - fiduciant**, tisti, ki je **sprejmal - fiduciar**. **Hkrati fiduciar objubi, da bo stvar pod določenimi pogoji obdržal in mu določenem času vrnil**. Tak brezoblični dogovor se imenuje **Pactum fiduciae (pakt na zaupanje)**. Na začetku ta pakt ni bil iztožljiv. Zaradi zlorab že v predkasični dobi omogočijo iztožljivost takega dogovora. Od takrat govorimo fiduciji kot o realnem kontraktu. Temeljna obveznost je da mora po uporabi oziroma po preteku določenega časa fiduciar vrniti stvar in tudi plodove, ki jih je stvar imela.

Fiducija cum amico – sklenjena s prijateljem - kasneje **posodbena ali shranjevalno pogodbo**
Fiducija cum creditore contracta – sklenjena s posojilodajalcem - kasneje **zastavna pogodba**

Pogosto je oče trikrat prepustil sina feduciarju, da ga je mogel emancipirati ali prepustiti drugemu v adopcijo. Ali pa je prepustil sužnja, ker ga sam ni mogle oprostiti.

Tožbi:

Tožba je bila **bonae fidei**. V justinjanovem pravu, ki pozna samo še tradicijo, teh tožb ni več.

Actio fiduciae directa – fiduciant toži fiduciarja, če mu **ni vrnil** zaupane stvari. Tožil pa ga je lahko tudi tedaj, kadar mu **ni izročil plodov** stvari, ali pa če je stvar **drugače uporabljaj** kakor je bilo dogovorjeno, ali pa je bila uporabljena, kljub dogovoru da ne bo. Če je bil fiduciar obsojen ga je zadel **Infamija**.

Actio fiduciae contraria - omogoča fiduciarju, da od fiducianta iztoži morebitne **potroške**, ki jih je bil imel zaradi zaupane stvari.

8.3.3 Posodbena pogodba (COMMODATUM)

Posodbena pogodba je realni kontrakt **bonae fidei**, ki se sklene s tem, da **komodant – posodnik** prepusti **komodatarju – izposojevalcu** določeno stvar v **neodplačno rabo** tako, da mu **komodatar po določenem času ali po domenjani uporabi vrne stvar samo in specie (obenem z njenimi plodovi in prirastki)**.

Fiducijo cum amico v klasični dobi nadomesti posodbena pogodba. **Podobna je prekariju – Razlika med prekarijem je da prekarij ne ustvarja obligacijskih odnošajev, pri posodbeni pogodbi se stranki dogovorita za uporabo, čas in način uporabe stvari, ki je bila dana na posodo. Precario dans lahko vzame stvar nazaj kadar hoče – interdictum de precario, ne more pa terjati povračila za potroške. Prekarij je dejansko, ne pa pravno razmerje.**

komodant – posodnik, tisti, ki daje – (–nt = oseba ima na voljo **actio directa**)

komodatar – izposojevalec, ki prejema – (–ar = oseba ima na voljo **actio contraria**)

Predmet je **species (individualno določena stvar)** – stvar je potrebno vrniti **in specie (vrniti je potrebno točno tisto stvar)**. **Species so lahko potrošne in nepotrošne stvari**. Običajno je predmet pogodbe je **nepotrošna stvar**. Lahko pa je **tudi potrošna stvar, če se uporablja kot nepotrošna** (na posodo vzamem vino, ki ga bom razstavil na razstavi in ga potem vrnil). V klasični dobi se je uveljavilo stališče, da je predmet lahko **tudi nepremičnina**.

Navadno je **komodant lastnik stvari** ni pa nujno (tudi užitek, najemnik ali celo tat je lahko prepustil stvar v posodo in sklene veljaven pravni posel). **Komodatar ne postane posestnik, je zgolj imetnik (detentor)**. Posedno varstvo še vedno obdrži komodant. Posodbena pogodba nima nobenih stvarnopравниh posledic. Če dam na posodo neko stvar, ki ni moja, bo lahko komodatar zahteval povračilo interesa (odškodnino), če bo zaradi tega moten v uporabi.

Vsebina pogodbe je **neodplačna raba stvari**, ki je dana na posodo. Če bi bilo potrebno plačati bi šlo za najemno pogodbo. Izposojevalec bo moral stvar **uporabljati** kakor sta se **dogovorila**, oziroma na **navaden način** (dober gospodar) oziroma **kot komodant**, če ni **nič dogovorjeno**. Če jo uporablja drugače ali prekorači čas gre v rimskem pravu za tatvino – **furtum usus (actio furti zoper komodatarja)**. **Če je pogodbeno doba dogovorjena komodant ne sme zahtevati stvari prej nazaj, če pa ni lahko zahteva kadarkoli.**

Za odgovornosti velja **utilitetno načelo**. **Komodatar ima korist zato odgovarja za vsako krivdo (po klasičnem pravu je bil tudi za naključno uničenje – varovanje). Izjemoma, če je komodat v interesu obeh, komodatar odgovarja le za tisto skrbnost, ki jo kaže v lastnih zadevah (diligentia quam in suis rebus)**. Komodant pa odgovarja za naklep in hudo malomarnost.

Komodatar je moral tudi skrbeti za **redno vzdrževanje izposojene stvari**. Vse te zahtevke je mogel **komodant iztožiti od njega z actio commodati directa**. Naperiti pa jo je mogel, ko je minil čas, določen za uporabljanje izposojene stvari, če pa ta ni bil določen, pa ko je komodatar stvar uporabil, kakor je bilo domenjano, ali ko bi jo vsaj mogel uporabiti.

Komodatar pa je lahko imel zahtevke zoper komodanta z actio commodati contraria, če mu je izposojena stvar povzročila **izredne potroške**, ali če mu je stvar povzročila **škodo zaradi svojih napak**, ki jih je poznal samo komodant, ali zaradi škode, ki mu jo je povzročil **komodant s svojim nepoštenim ravnanjem** (prehitro zahteval nazaj ali ker mu ni omogočil uporabljanja stvari v smislu pogodbe)

(primeri: 422 (*actio praescriptis verbis*), 427)

2 tožbi: (v knjigi sta omenjeni pod shranjevalno pogodbo - gaj)

- in ius concipirana ← zahtevek v zvezi s pogodbo
 - in factum concipirana ← zahtevek, ker stvar ni bila vrnjena.
- Komodatar je hotel stvar ukrasti. Komodant ga bo tožil iz tatvine, komodatar pa bo rekel, da je le pozabil vrniti stvar. Zato ga bo komodant raje tožil, ker stvari ni vrnil.

8.3.4 Shranjevalna pogodba (depositum)

Razvila se je iz fiducije cum amico.

Shranjevalna pogodba je realni kontrakt bone fidei, ki se sklenu s tem, da deponent - položnik prepusti neko premično (lahko je tudi potorošna) stvar v neodplačno hrambo depozitarju - shranjevalcu, depzitar pa mu jo mora in specie vrniti skupaj s plodovi, ko deponent to zahteva oziroma, ko mine dogovorjena doba (depozitar nima nobenega ugovora na deponentovo zahtevo po vrnitvi).

Depozitar ne sme vrniti prej – izjema od načela rok je postavljen v korist dolžnika. Bistvo je v tem, da je razmerje **neodplačno in depozitar nima nobene koristi**. Če bi morali plačati bi šlo za službeno pogodbo ali inominatni kontrakt. Depozitar stvari **ne sme uporabljati (porabiti) ali početi z njo karkoli – če jih zagreši fructum usus**. Če pogodba nalagala depozitarju kakršnokoli storitev, to ni več shranjevalna pogodba, ampak podjetniška. (primer 400, 399, 403, 402)

Če ni dogovorjeno drugače (ničen je dogovor, da ni odgovoren za dolus), velja **utilitetno načelo**, po katerem **depozitar odgovarja za naklep in veliko malomarnost**. Če pa se je depozitar sam ponudil, da bo shranil stvar, odgovarja za vsako krivdo. Zahtevke **deponent uveljavlja z Actio depositi directa (infamija)**. Deponent odgovarja za vsako krivdo. **Actio deposti contraria more depozitar**, da mu povrne **vse kar je potrošil** za shranjeno stvar. Po Justinjanovem pravu sme zahtevati tudi **povračilo škode**, ki mu jo je stvar povzročila (ni infamije).

Če shranitelj ne vrne shranjenih stvari, zakonik domneva, da jih hoče odtajiti – mora plačati 1x vrednost (simpulum). Bilo pa je posebno pravilo za shranjevalno pogodbo, ki je bila sklenjena v stiski – **depositum miserabile** (požar, potres – iz hiše rešiš nekaj stvari, prosiš najbližjega soseda), ko stvari shranim pri tistem, ki jih je pripravljen sprejeti in deponent nima možnosti preverjati ali je zanesljiv. Če je tak shranjevalec stvar utajil, da je ne bi vrnil (bi si jo prilastil), mora plačati 2x vrednost (**duplum**).

8.3.4.1 Neprava shranjevalna pogodba (depositum irregulare) – nepristna hramba

Če je predmet hrambe količina potrošnih stvari, se lahko stranki dogovorita, da depozitar **lahko porabi** stvari in **vrne enako količino istovrstnih stvari (tantundem eiusdem generis)** in ne »in specie«.

Čeprav bi bilo korektnije, da preide nevarnost šele z dejanskim vzetjem stvari v porabo, preide nevarnost ključnega uničenja že s pridobitvijo pravice uporabe.

(primeri 412,413,414)

Kje je meja med posojilno pogodbo in nepravo shranjevalno pogodbo? Depositum irregulare je prvotno nastal kot dodatna možnost pri shranitvi. Depositum irregulare postane vzporeden posojilu. Ni bilo vedno jasno, kaj je bilo sklenjeno, depositum irregulare ali posojilna pogodba. Causa je drugačna – pri nepristni hrambi je namen shranjenje, pri posojilo pa kreditiranje.

Bistvene razlike med njima: drugače kakor posojilni upnik lahko deponent zahteva stvari nazaj kadar hoče, zoper njegovega zahtevka ni ne pobotanja ne pridržanja. Obrestovanje se lahko ustanovi z navadnim paktom. Obsojenega depozitarja ne zadane infamija. Depozitar ima tudi sam tožbo zoper deponenta.

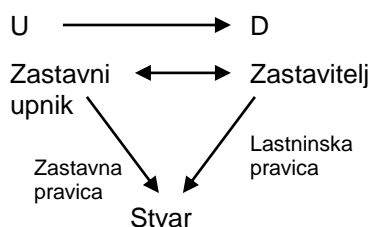
8.3.4.2 Sekvestracija

To je posebna oblika hrambe, ki nastane ob **sporu ali stavi**. Sekvester sprejme v hrambo stvar (premično ali nepremično), o kateri teče spor ali stava. **Posebnost sekvestra je, da je posestnik in uživa posestno varstvo**. Položnik ni tisti subjekt, ki bi smel stvar zahtevati nazaj. Nazaj jo lahko zahteva tisti, ki dokaže, da je je **izpolnil določen pogoj** (zmagal v pravdi – stavi) – oseba, ki izpolnjuje pogoj lahko stvar zahteva z **Actio depositi sekvestraria** (primer: 417, 418)

8.3.5 Zastavna pogodba (pignus)

Zastavna pravica je realni kontrakt bona fidei, ki nastane ko zastavni upnik sprejme zastavljeno stvar v ročno zastavo, ali **ko dobi v svojo posest stvar**, ki mu je bila hipotečno zastavljena.

Zastavni upnik je postal s prepustitvijo stvari njen **posestnik** in je bil kot tak varovan z interdikti – celo nasproti lastniku; če bi mu le ta stvar uzel bi zagrešil **furtum possessionis**. Zastavni upnik stvari brez dogovora ne sme

uporabljati (**fructum usus**) in zanjo odgovarja z **skrbnostjo dobrega gospodarja**. Če stvar donša plodove jih mora pridobivati za zastavitelja, zase jih je lahko edino, če je sklenil pakt, ki to dopušča. Zastavna pogodba je v korist obeh strank, zato sta obe **odgovorni za vsako krivdo** (omnis culpa).

Zastavni upnik - actio pigneraticia contraria zahteva **potroške**, ki jih je imel zaradi zastaviteljeve stvari in **povračilo škode**, ki jo je utrpel po zastaviteljevi krivdi.

Zastavitelj - actio pigneraticia directa, s katero zasleduje stvar, ki je bila zastavljena, zastavitelj lahko **zahteva stvar nazaj** (in plodove), ko je bil dolg plačan, lahko zahteva **povračilo škode** za katero je zastavni upnik odgovoren in **povračilo presežka**, če je bila stvar prodana za več kot je bil dolg. Če bi si hotel zastavni upnik stvar prilastiti, ima zastavitelj na voljo tudi rei vindictio.

Pignus je obligacijsko razmerje, ki črpa obveznosti in pravice iz prepustitve stvari same.

Primer: A-ju, ki mi je posodil 1000, sem zastavil zlato vazo. B pa opazi, da ta vaza ni zlata in ne ustreza vrednosti posojenega denarja. A lahko zahteva v zastavitev drugo stvar.

Obligacijsko razmerje traja dokler stvar ni vrnjena. Hipotečna zastavitev nima obligacijsko pravnih učinkov, lahko pa predstavlja potencialni pignus.

Pignus irregulare – v zastavo potrošne stvari (predvsem denarja), tako da zastavni upnik postane lastnik zastavljenih stvari, vrniti pa mora enako količino enakovrstnih stvari (tantundem eiusdem generis) – kavcije v gotovini

Pignus Gordianum – gre za pravilo da sme zastavni upnik zadržati zastavljeno stvar, tudi po tem ko je bila terjatev že plačana in sicer v primeru, ko je imel zoper istega zastavitelja še kakšne druge terjatve, ki niso bile zavarovane z zastavno pravico. Zastavni upnik te zastavljene stvari ne sme prodati. Gre za **retencijsko pravico** – pravica da upravičenec zadrži stvar toliko časa, dokler niso izpolnjeni določeni pogoji.

8.4 Inominatni kontrakti

Brezimni kontrakti, ki nastanejo ko ena stranka svojo dajatev ali stori ali izvrši (re). Ni možno poimenovati vseh razmerij med ljudmi. Rimsko pravo temelji na **zaprtem sistemu obligacij – numers clausus (omejeno število)**. Zato za tisto kar ni bilo tožbe ni bilo mogoče tožiti. V določenih primerih je stranka ostala brez pravnega varstva. To danes ne velja, saj današnje pravo temelji na pogodbeni svobodi (vse kar se stranke dogovorijo in je v okviru pravnega reda bo iztožljivo). Na nek način se rimsko prav približa današnjemu z inominatnimi kontrakti (vendar še ni stanja pogodbene svobode, ker je izožljivost mogoča šele, ko ena stranka izpolni dogovor, danes pa zadošča že konsenz). Od realnih kontraktov jih loči, da **stranka ne dobi nazaj enako količino enakih ali nadomestnih stvari temveč neko drugačno dajatev ali storitev v enaki vrednosti**. K realnim kontraktom jih prišteva šele justinjanovo pravo. Gre za kontrakte, ki jih ne moremo spraviti v enega od pogodbenih tipov. Imamo 4 tipe teh kontraktov:

- **Do, ut facias** – dam, da storiš
- **Do, ut des** – dam, da daš
- **Facio, ut des** – storim, da daš
- **Facio, ut facias** – storim, da storiš

Gre za dogovore, ki so blizu pogodbam ustaljenega tipa, vendar ne moremo reči, da bi šlo za katero od njih. Ker ne obstaja nobena tožba.

(primer 690,699)

V primerih, ko je bilo nekaj dano ali storjeno v pričakovanju nasprotna dajatev ali storitve, pa druga stranka tega ni hotela storiti, lahko prva stranka zahteva **svojo dajatev nazaj. To lahko zahteva s tožbo condictio causa data causa non secuta**. Pri **storitvi** (npr. manumisiji) **to ni možno**, saj storitve ni mogoče vrniti, zato pretor in kasneje klasično pravo dovoljuje stranki, ki ni mogla zahtevati nazaj svojo dajatev ali storitve - Actio in factum – tožba, ki jo praetor oblikuje na podlagi konkretnih dejstev (povzetek dejanskega stanja), s katero je stranka od sopogodbenika, ki je že prejel njeno dajatev, svojo dajatev izpolni → Justinjan splošno dovoli **actio praescriptis verbis (bonae fidei) – tožba, v kateri opišem razmerje. Z njo lahko zahtevamo, da nasprotna stranka izpolni to za kar se je zavezala**. (Po Justinjanu postane uporabna tudi za Prekarij, saj lahko prekario dans z njo zahteva stvar nazaj od prekarista – prekarij z njo postane inominatni kontrakt vrste facio ut facias). Obe tožbi sta med sabo alternativni, če sta na voljo hkrati (stranka se sama odloči, kaj uporabi).

V rimskem pravu je bistvo, da znamo razmerje imenovati, saj lahko le tako oblikujemo tožbeno formulo. Ta je tista, ki utemelji nastanek kontrakta. Pravo se materializira šele v postopku, najprej so bile akcije, nato pa ime kontrakta. Dogovor ti nič ne koristi, če ga ne moreš uveljavljati. Zato se je izoblikovala *actio praescriptis verbis*.

Iz 4 tipov inominatnih kontraktov, so nastali 3 primeri teh kontraktov: starinarska, menjalna in poravnalna pogodba.

8.4.1 Menjalna pogodba (do ut des)

Sprejem eno stvar v lastnino, s tem, da se zavežem, da dam drugo domenjeno stvar v lastnino. Tisti, ki prepušča stvar mora biti lastnik stvari, ker **morata stranki druga drugo narediti za lastnike!** Če stranka izroči drugi tujo stvar razmerje in obveznosti ne nastanejo.

To ne more biti dvojna kupna pogodba, ker ni govora o ceni. Razlika s kupno pogodbo je tudi v tem, da pri kupni pogodbi mora za lastnika stvari narediti samo kupec prodajalca glede kupnine. **Možni sta tako *actio in factum*, kot tudi kondikcija.**

Možnosti izpodbijanja pogodbe zaradi polovičnega prikrajšanja ni (ker ni govora o ceni). Glede evikcije, odgovornosti za napake in o nevarnosti škode zaradi naključnega uničenja stvari veljajo pravila kupne pogodbe.

8.4.2 Starinarska pogodba (do ut facias)

Dve stranki se dogovorita, da bo ena prepuščila stvar v prodajo, druga pa ima možnost stvar prodati in izplačati določen denarni znesek (prodajalcu ostane dobiček od dražje prodaje) ali pa jo po določenem času vrniti. Lahko jo zadrži, vendar mora plačati dogovorjeno ceno. Čeprav starinar ni lastnik, se šteje, da mu je lastnik podelil mandat za prodajo stvari.

Primer: Izročim stvar A–ju, naj jo proda za 1000 ali pa mi jo vrne. A lahko proda stvar za več in razlika je njegov zaslužek, saj mi mora dati le 1000.

Dokler je stvar pri starinarju je **odgovoren za vsako krivdo.** Vrniti mora stvar neokrnjeno ali pa znesek, ki je bil dogovorjen. Izjemoma bo starinar odgovarjal tudi za naključje in to tedaj, ko bo sam predlagal sklenitev posla.

Če je bil ob sklenitvi posla določen rok za prodajo, sme lastnik tožiti ko rok mine. Drugače sme tožiti po primernem času, ali ko je starinar stvar prodal. Tožnikova zahteva je alternativna ali vrnitev stvari ali pa pogodbeno določen znesek.

8.4.3 Poravnava (transactio) (Facio ut facias)

S poravnavo preneha obligacijsko razmerje. Stranki razrešita nek sporni ali dvomljivi medsebojni sporni odnašaj z vzajemnim popuščanjem. Rezultat tega popuščanja je poravnava (poravnava je pogodba). Poravnava je lahko tudi glede časa, kraja.

U 100	→ Terja 90	D 80	Upnik terja dolžnika, pri čemer pa ni jasno kolikšen je dolg. Upnik pravi, da je 100, dolžnik pa, da je 80. Obstaja spornost samega razmerja. Stranki se dogovorita, da bo vsaka malo popustila. Npr. dogovorita se za 90.
----------	------------------	---------	--

Če popušča samo ena stranka se to šteje za darilo. S poravnavo je prejšnje sporno razmerje ugasnilo. Rezultat popuščanja je novo soglasje, oz. nastanek nove obveznosti. Problem je, kaj je z novo obveznostjo. Poravnava *de iure* ne ukinja stare obveznosti, vendar bo praetor pomagal, če je bila dosežena poravnava.

Če te terja za celotni znesek po sklenjeni poravnavi imaš na voljo ugovor ***exceptio transacti negoti***, češ da je že prišlo do poravnave.

Ker je poravnava pogodba jo je mogoče izpodbijati samo iz razlogov, ki veljajo za pogodbe (sile in strahu, prevare). Do Justinjana sta si stranki njeno iztožljivost zagotovili s stipulacijo, Justinjan pa z ***a° praescriptis verbis***.

8.5 Konsenzualni kontrakti

Z njimi se rimsko pravo najbolj približa današnjemu pojmovanju kontraktov, pogodbeni svobodi. Za nastanek obligacijskega razmerja ni potrebno nič drugega kot **doseženo soglasje o bistveni vsebini pogodbe** (potrebne ni nobene obličnosti ali da bi morala ena stranka svojo dajatev vnaprej opraviti). Vendar je število konsenzualnih kontraktov po rimskem pravu še vedno omejeno – govorimo o vnaprej pripoznanih institutih. So 4 tipi: mandat, družbena pogodba, kupna in prodajna pogodba, locatio conductio. **Vsi so bone fidei** (vsi imajo tožbene formule bone fidei, zato je sodnik razsojal po načelu dobre vere in poštenja – *excepcio doli* je vključena sama po sebi), priznani so bili že v klasičnem

pravu, nastanejo na podlagi soglasja, gre za breoblične pogodbe, možni so med odsotnimi s pismom ali po slu.

Kupna pogodba in locatio conductio ter družbena pogodba so sinalagmatske pogodbe.

Sinalagmatska je tista pogodba, pri kateri morata sodelovati 2 stranki in je obveznost ene stranke pogojena z obveznostjo druge stranke – vsi so upravičeni in vsi zavezani. **Pri mandatu pa lahko ima samo mandatar kake zahteve zoper mandanta – mandat je slučajno dvostranska pogodba.**

Kupna pogodba in locatio conductio sta posla blagovnega prometa (gospodarski dobiček), kjer mora obstajati razmerje med prispevki obeh strank. Mandat in družbena pogodba pa je neko ožje medsebojno zaupno razmerje.

Če me stranka terjajo na nekaj, kar še nisem storil, lahko ugovarjam, če sama še ni izpolnila svoje obveznosti – *exceptio non adimpleti contractus*.

Pri konsenzualnih kontraktih lahko terjamo od sopogodbjenika, da tudi on izpolni svojo obveznost, NE moremo pa zahtevati svoje dajatve nazaj (v tem se razlikuje od inominatnih kontraktov)

8.5.1 Kupna in prodajna pogodba (emptio venditio)

Je konsenzualni kontrakt bonae fidei, ki nastane, ko se stranki (emptor, venditor) sporazumeta (soglasje), da bo prodajalec prepustil kupcu določeno **blagu**, kupec pa bo prodajalcu plačal **določen denarni znesek »ceno«** za blago (kupnino). Stranki se lahko strinjata izrečeno ali pa molče. Soglasje med strankama je navadno brez omejitev, lahko pa je omejeno po roku ali pogoju. Pogoje so navadno dodajali kot posebne pakete.

Gre za obvezujoč pravni posel, ki ustvari dve novi obligaciji, nima pa neposrednih stvarnopравnih učinkov. Sklenjena kupna pogodba pomeni, da sta stranki dolžni (kupec plačati, prodajalec pa izročiti). V začetku je kupna in prodajna pogodba realni kontrakt – sklene in izvrši se z mancipacijo ali izročitvijo. To predstavlja oviro gospodarskemu razvoju. Obligacijski del se osamosvoji od stvarnopравnega. Kupna in prodajna pogodba predstavlja samo pogoj za nadaljno prepustitev poseti → obvezujoč pravni posel. Z njo **se ne prenaša lastninska pravica** – to se stori z razpolagalnim pravnim poslom (kupec bo postal lastnik kupljene stvari šele takrat, ko mu jo bo prodajalec uspešno odsvojil z mancipacijo ali tradicijo, prodajalec pa bo postal lastnik kupnine šele v hipu, ko mu jo bo kupec izročil v lastnino). **Kupoprodajna pogodba je temelj, causa za prenos lastninske pravice.**

Veljavna kupna pogodba bo tudi takrat, ko prodam stvar, ki ni moja (prodajalčeva). Če prodam stvar, ki ni v pravnem prometu, obligacija ne nastane, vendar pa če gre za dobrovernega kupca in zlovernega prodajalca, rimski juristi priznavajo to kot veljavno kupno pogodbo, ker bo imel tako kupec lažjo pot do odškodnine.

Kupna in prodajna pogodba se od menjalne loči po tem da gre za kupnino denar in ne menjavo, od službene in delovršne pogodbe pa po tem da gre za trajno odsvojitve stvari.

8.5.1.1 Sestavine

- **blago** – **predmet KIP je lahko vsaka gospodarska dobrina, ki je v pravnem prometu** (če ni kupoprodajna pogodba ne nastane) **in je odsvojejljiva**. Sem spadajo odsvojljive stvari in odsvojljive pravice (npr. terjateve, izvrševanje užitka, bodoče zemljiške in osebne služnosti (ki naj jih prodajalec kupcu ustanovi), dediščina po umrlem – od nekoga odkupim terjatev, ki jo ima do nekoga, seveda po nižji ceni; prodajalec ne odgovarja za plačljivost dolžnika, odgovarja pa za to da terjatev obstaja). Stvar, ki je v predmetu pogodbe je lahko premičnina ali nepremičnina, lahko je določena individualno ali generično.

Če je predmet kupne pogodbe obstoječa stvar, mora stvar obstajati takrat ko se pogodba sklene, drugače je pogodba nična (pogodbjenika ne veta da je gozd uničil požar). Če bi to vedel samo prodajalec bi moral kupcu povrniti interes.

Emptio spei – kup nade – ni kupna pogodba, ampak **aleatorna pogodba - pogodba na srečo** – kupim nekaj, kar ne vem, če bo in koliko bo (kupim ulov ribičev, ki šele gredo na ribolov); Kupec bo moral plačati kupnino tudi če ničesar ne bo dobil.

Emptio rei sperate – kup prihodnje (bodoče) stvari – kupim nekaj, kar skoraj gotovo bo (pridelek na njivi)– sklenjena pod tihim pogoje, da bo vsaj nekaj nastalo, če nastane pogodba velja neglede na to koliko je nastalo. Če plodovi brez prodajalčeve krivde niso nastali (če poseže višja sila (neurje)) pogodba ne nastane, kar pa je vseeno izjema, zato je to veljavna kupna pogodba. Če pa prodajalec prepreči nastanek je odgovoren za interes.

Predmet KIP ne more biti: stvar, ki je že kupčeva (sme zahtevati kupnino nazaj), ki je po kaki pravni normi izvzeta iz pravnega prometa (pobegle suženj, dotalno zemljišče brez ženine privolitve, varuh ne more kupiti varovančevih stvari, provincialni namestnik pa ne zemljič v svoji provinci). Nična je prodaja dediščine po živi osebi, ali osebi, ki je sploh ni.

kupnina – vsaj del je mora biti v denarju. Biti mora **resnična** in **določena** (ali vsaj določljiva) in **primerna**.

Resnična (*precium verum*) pomeni, da sta stranki prepričani o vrednosti stvari (če je kupnina nizka gre verjetno za simuliran pravni posel, pod katerim se skriva darilna pogodba – v rimskem pravu je nična). Nasprotje temu je navidezna kupnina.

Določena (*precium certum*) – kupnina pomeni, da je **numerično izražena**. **Določljiva** kupnina pomeni, da jo je **možno numerično opredeliti**, ne nujno v tistem trenutku (prodajam ti za toliko, za kolikor sem sam kupil – nimam pa pri sebi računa). Lahko rečem tudi: »Prodajam ti za toliko, kolikor bo ocenil Ticij.« ← gre za **pogojno kupno pogodbo**, saj ni gotovo, ali bo Ticij stvar res ocenil, če ne oceni ni kupnine in tudi ne kupne in prodajne pogodbe. Neveljavna je kupna pogodba pri kateri je določitev cene pripuščena samo enemu pogodbeniku.

Primerna (*precium iustum*) – primernost se presoja po resnični vrednosti stvari ob sklepanju pogodbe (čeprav se kupec trudi čim nižje kupiti prodajalec čimbolje prodati, mora biti cena sorazmerna z vrednostjo). **Nadpolovično prikrajšanje – laesio enormis** – če je nekdo prodal v času Dioklecijana pod polovično ceno je lahko zahteval stvar nazaj ob vrnitvi kupnine. Lahko pa je kupec doplačal do polne cene in obdržal stvar (*facultas alternativa*)

(primer 462) Sprva je kupnina rezultat vzajemnega pogajanja in ko jo stranki sprejmeta je dana. V času gospodarske krize pa je cesar Dioklecian z ediktom maksimiziral cene.

(primeri 464 – nadpolovično prikrajšanje, 456, 451 – kupna pogodba ne pomeni nujno izročiti stvar v last, prodajalec lahko kupcu omogoči le nemoteno posedovanje stvari. Prodajalec ne jamči za prenos lastninske pravice, čeprav se mora truditi, da bi prešla., 460 – višino cene lahko določi ena stranka, vendar se mora druga z njo izrecno strinjati. Ne more pa ena stranka sama oblikovati cene, cena mora biti rezultat soglasja, 459)

8.5.1.2 Dolžnosti kupca in prodajalca

- **prodajalec** – osnovna dolžnost je v tem da prodajalec **zagotovi kupcu mirno posest in uživanje stvari**; ni dolžnost, da ga naredi za lastnika (zato je veljavna tudi, ko prodaja tujo stvar – to je pomebno takrat kadar je prodajalec pošteni posestnik stvari).
- **Kupec** – mora narediti prodajalca za **lastnika denarnega zneska**. Po Justinjanovem pravu kupec ne postane lastnik kupljene stvari dokler ne plača kupnine, ali zanjo ne da porokov ali zastave.

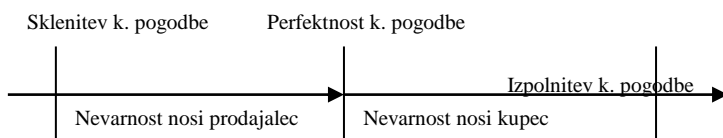
8.5.1.3 Odgovornost strank

Svoje obveznosti, ki nastanejo ob sklenjeni pogodbi, morata stranki izpolniti z vso skrbnostjo. Razmerje obema prinaša korist, zato **obe odgovarjata za vsako krivdo**. Problem je naključno uničenje. **Naključno uničenje trpi prodajalec – casum senti dominus (naključje trpi lastnik), poslabšanje pa trpi kupec.**

Perfektnost pogodbe – načelno nastane kupna pogodba z doseženim soglasjem. Ker pa sta se stranki pogosto dogovorili, da bosta pogodbo zapisali, da bo ceno določil tretji ali kak drug pogoj, **pogodba nastane perfektna šele ob izpolnitvi pogoja**. Četudi pogodba ni perfektna, pa je že sklenjena, nobena stranka ne more odstopiti (lahko pa soglasno razdreta pogodbo). Perfektna je tudi

če **izločimo iz zaloge** ali pri večji količini ko se stehta, izmeri.

Načelo: **periculum est emptoris perfecta emptione** – s perfektnostjo pogodbe preide naključno uničenje na kupca.

(Prodajalec mora plačati kupnino, ne da bi kaj dobil). Vendar pa s preknostjo kupcu pripadajo tudi redni in izredni donosi stvari. Prej naključno uničenje pogojno prodane stvari trpi prodajalec, njeno poslabšanje pa kupec.

(primeri: 453, 456, 465, 468, 466, 475, 470!!!, 503, 504, 505 in 513, 508)

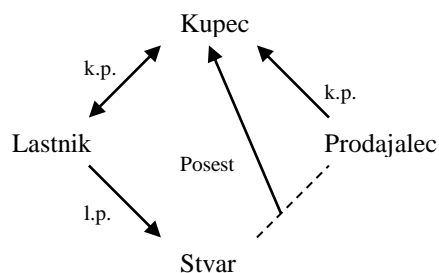
8.5.1.4 Tožbe:

- **actio empti** – kupec od prodajalca zahteva, da izpolni sovje obveznosti, tožba se glasi na interes (sestavljata ga nastala škoda in izgubljeni dobiček)
- **actio venditi** – prodajalec
- **exceptio mercis nondum traditae** – pomagal je kupcu, od katerega je prodajalec zahteval plačilo kupnine, ni pa mu še izročil stvari
- **exceptio non adimpleti contractus (exceptia zaradi neizpolnjene pogodbe)** - polagamo so podobno ekcepco priznavali tudi prodajalcu in tako v občem pravu pridemo do te ekcepce
-

8.5.1.5 Napake

Prodajalec jamči kupcu da ni pravnih in stvarnih napak, lahko pa to soglasno izločita.

- **Pravne napake stvari** – stvarnopravne pravice niso take, kot so bile dogovorjene – prodajalec je dolžan **zagotoviti kupcu mirno posest in uživanje** (če prodajalec kupcu prodal stvar v dobri veri, kupec samo zaradi tega ni mogel ničesar storiti), če pa nekdo tretji (npr. če je stvar pod hipoteko) to zahteva nazaj je to pravna napaka; za pravno napako gre torej ko na stvari obstaja **pravica tretjega, ki je močnejša od kupčeve pravice**, kupec pa tega ne ve. Če kupec ve pa vseeno sklene pogodbo potem ne gre za pravno napako. Pravna napaka je napaka v pravni sferi stvari (ne pogodbe). Primer pravne napake je tudi, ko nekdo proda stvar, ki ni njegova (pojavi se lastnik, ki naperi rei vindicatio). Posledica pravne napake je **evikcija stvari** (samo posledica!). *Evikcija v širšem smislu* – kadar tretja oseba res uveljavi svojo pravico in na nek način odvzame stvar. *Evikcija v ožjem smislu* pa gre kadar subjekt sicer uveljavlja svojo pravico ni je pa še uveljavila – stanje ko odvzem stvari šele grozi.

Če kupec stvari še ni plačal in se bo pojavil tretji, ki bo uveljavljal kakršnekoli pravice, bo lahko kupec uveljavljal **ugovor grozeče evikcije** in ne bo plačal kupnine.

(primeri: 525, 526, 545)

(Kupec in prodajalec skleneta kupno pogodbo. Da pa bo kupec lahko nemoteno posedoval stvar, mora stvar kupiti še od pravega lastnika. Če kupec še ni plačal kupnine, bo uveljavljal ugovor proti prodajalcu in mu je sploh ne bo potrebno plačati.)

Pravna sredstva: Pravno napako pozna že zakonik dvanajstih plošč. Kupna in prodajana pogodba je bila sklenjena skupaj z mancipacijo.)

Če se pojavi napaka je bila prva možnost, da **je kupec prodajalca pozval na pravdo** → namesto kupca je kot tožena stranka nastopal prodajalec. Če je prodajalec obranil stvar je bila zadeva zaključena, če pa ne je šla obsodba proti prodajalcu, ki je moral plačati, kupec pa je obdržal stvar.

Druga možnost **stranski intervenient** → da se toži kupca, kupec pa je pozval prodajalca da mu pomaga v pravdi.

Tretji primer pride šele če prodajalec noče sodelovati, na voljo je **actio auctoritatis** → kupec od prodajalca **zahteva dvojno vrednost kupnine**.

Če ni mancipacije in kasneje po Justinjanu ki mancipacije ne pozna je na voljo **stipulatio duplae** – **prodajalec obljubi dvojno vrednost kupnine, če ima stvar napako in če pride do evikcije**. Pozneje se razvije možnost, da kupec zahteva sklenitev stipulatio duplae od prodajalca (ga prisili) z **actio empti**.

V klasičnem pravu je na voljo actio empti, ki se glasi na interes kupca da bi stvar obdržal v mirni posesti (nastala škoda + izgubljeni dobiček). Z akcijo empti lahko toži kupec prodajalca tudi takrat, ko je stvar obržal neodplačno ali odplačno od neprodajalca. Akcijo empti kupec uporablja tudi takrat, kadar je prodajalec vedoma prodal tujo stvar, kupcu ki tega ni vedel, ne da bi sploh prišlo do evikcije. S tožbo zahteva povrnitev interesa, da bi bil lastnik.

Rimsko pravo daje na voljo še posebno sredstvo – **exceptio evictionis imminentis (ugovor preteče evikcije)** – na voljo je v tistih primerih, ko kupcu stvar še ni evincerana mu pa evikcija grozi; lahko jo uveljavlja takrat kadar bo v takšni situaciji **zahteval plačilo kupnine (če ga toži z actio venditi)**.

- **Stvarne napake stvari** – govorimo o njej takrat, ko **ima stvar dejansko pomankljivost**. Za stvarno napako gre takrat ko **stvar nima tistih lastnosti, ki bi jih morala imeti**. To so

lastnosti, ki jih prodajalc izrecno zagotavlja, lastnosti, ki so dogovorjene s pravnim poslom, lahko pa so to lastnosti, ki se na slošno pričakujejo v pravnem prometu stvari, *ne pa lastnosti, ki jih kupec pričakuje*. *Pravne posledice stvarne napake – kupec stvari ne more uporabljati tako kot bi jo lahko*. Ni nujno da prodajalec izrecno navede lastnosti. Ločimo dve vrsti stvarnih napak: **skrite in očitne**. Očitne so tiste napake, ki bi jih kupec moral in mogel opaziti ob sklenitvi pogodbe ali prevzemu stvari. Kupec mora skrbno pregledati stvar in takoj grajati to napako (najpozneje ob izročitvi) → **caveat emptor (kupec naj pazi)**. Skrite napake pa so tiste, ki se pokažejo pozneje z uporabo stvari. Korulska edila sta izdala poseben edikt, ki določa dolžnost prodajalca, da javno napove nekatere napake; predvsem pri sužnjih in štirinožnih domačih živalih (da se rad potepa, je bolan, rad pobegne, je noksalno obremenjen). Če je prodajalec teh napak **ni napovedal** potem bo na podlagi tega edikta odgovarjal kupcu. Vprašanje količine ni vprašanje stvarne napake. V primeru stvarnih napak so na voljo **actio redhibitoria**, **actio quanti minoris** ter **actio empti**. Prvi dve prideta na voljo v primeru skritih oziroma nenapovedanih napak.

Actio redhibitoria je **razdorna tožba** – kupec zahteva povračilo kupnine, sam pa mora prodajalcu vrniti stvar; na voljo 6 mesecev.

Actio quanti minoris (tožba za **zmanjšanje kupnine**) – pride v poštev takrat kadar so napake takšene, da želi kupec stvar obdržat, vendar zahteva zmanjšanje kupnine; na vojo eno leto.

Actio empti pa **zahteva kupec odškodnino** - interes, ki jo sestavlja nastala škoda in izgubljeni dobiček. Tožba **actio empti** je tožba **bone fidei**; če stranki ne moremo očitati da je kršila dobro vero in poštenje tožba ne bo uspešna. (ta tožba pride v poštev **če prodajalec npr. izrecno zagotovi nekaj kar ni res**) **actio empti** se uporablja tudi, da prodajalec kupcu prepusti prodano pravico. (Primer 567)

(pazi v knjigi prvi primer ni primer stvarne napake!)

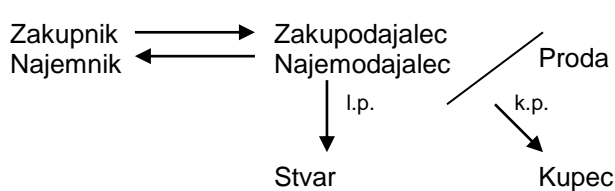
8.5.2 Locatio conductio

Tudi pri njej se ena stranka redno zaveže, da plača sopogodbenu denarni znesek, druga pa določeno stvar v uporabo, delovno silo, bo zanjo opravila neko delo. Obsega **3** samostojne pogodbe: **najemna in zakupna, službena ali delovna in delovršna ali podjetniška pogodba**. 2 tožbi **actio locati - LOCATOR** in **actio conducti - CONDUCTOR**. Vsa razmerja so v interesu obeh strank, zato vsak **odgovarjata za vsako krivdo**. Vse so sinelagmatske – stranki sta opravičeni in zavezani.

8.5.2.1 Najemna in zakupna pogodba (locatio conductio rei)

Gospodarski namen pri najemu pri najemu je uporaba stvari, pri zakupu pa pridobivanje plodov – v zakup se da lahko le plodonosna stvar. **Najemna pogodba nastane s tem ko se najemodajalec - locator in najemnik - conductor dogovorita da bo najemodajalec najemniku za določen denarni znesek – najemnino, prepustil stvar v rabo (najemnik mu more na koncu stvar vrniti). Zakupnik plača zakupnino – lahko se plačuje v denarju ali v pridelku**. Če se plačuje v pridelku se lahko plačuje kot **pars quanta** (absolutno; določena kot količina pridelkov, npr. 10 mernikov pšenice) ali **pars quota** – govorimo o **delnem zakupu** (relativno; je del pridelka, npr. 10% pridelka). Lastninsko pravico na plodovih pridobiva zakupnik, s tem, da jih s tihim zakupodajalčevim privoljenjem vzame v svojo posest. Predmet je **nepetrošna** stvar, lahko je premična ali pa nepremična, izmed pravic more užitkar prepustiti v najem izvrševanje užitka. Neveljavna je pogodba, če najemnik uzame v najem lastno stvar, razen če ima najemodajalec na njej užitek ali zastavno pravico. Najemodajalec mora zagotoviti nemoteno uporabo in uporabnost stvari. Pri tem mora biti skrben kot dober gospodar. Najemnik mora plačevati kupnino za nazaj in skrbeti za stvar kot dober gospodar. Vsi potroški in davki gredo na njegov račun. Najemodajalca mora obvestiti o vseh napakah stvari. **Najemodajalec dobi na najemnikovih stvareh zastavno pravico, zakupodajalec pa na pridelkih zakupnega zemljišča**. Če najemnik po najemodajalčevi krivdi ne bi mogel uporabljati stvari, ima pravico do povračila škode. Najemnik **sme dati stvar v podnajem**, če v pogodbi ni bilo dogovorjeno drugače. Kadar je najemodajalec brez razloga odpovedal pogodbo, mora povrniti interes, če pa gre za višjo silo, pa samo škodo.

Pogodba je lahko sklenjena na določen ali nedoločen čas (zakup pa navadno za 5 let), preden je minila najemna doba je lahko vsaka stranka iz važnega razloga pogodbo odpovedala (stvar sam potreboval, treba popraviti, že 2 leti ni prejel najemnine). Če je bila sklenjena za nedoločen čas, je lahko vsaka stranka razdrla kadar je hotela. Ni pa dopusten odstop od pogodbe v neprimernem času (pred žetvijo). Najemna pogodba je prenehala, če je bila stvar, ki je bila predmet pogodbe uničena. Če se je to zgodilo brez strankine krivde, ne more terjat povračila, če pa je to bilo po strankini krivdi, lahko terja interes.

Zakupodajalec ali najemodajalec proda stvar kupcu, ki bo smel zakupnika/najemnika preganati. (najemnik je lahko zahteval od najemodajalca odškodnino zaradi neizpolnitve pogodbe) Lahko pa sta se prodajalec in kupec dogovorila, da bo smel najemnik/zakupnik določen čas še uporabljati stvar – pactum

adiectum, vendar pa bo kupec za to odgovarjal prodajalcu in ne najemniku/zakupniku.

Razlika med zakupom in užitkom → užitek je stvarna pravica, zakup pa obligacijska pravica. Obligacijska pravica preneha ob prenosu lastnine medtem, ko stvarna ne. Stvarnopravno sta zakupnik in najemnik samo imetnika in NE posestnika.

8.5.2.2 Službena ali delovna pogodba (locatio conductio operarum)

Je sklenjena ko se delavec in delodajalec sporazumeta, da bo delavec-slужbojemalec-locator prepustil uporabljanje svoje delovne sile delodajalcu-conductor, zato pa bo dobil od njega plačilo v denarju. Delavec dobi denar, ki se plačuje za nazaj in odgovarja za vsako krivdo. H krivdi so Rimljani šteli tudi to, da se je nekdo lotil dela, pa ni bil večšč. Iz vsebine je bilo razvidno ali more delo opraviti sam (slikar) ali lahko prepusti drugemu. Za vse zahteve ima delodajalec actio conducti. Z actio locati, pa lahko delavec zahteva plačilo denarja.

8.5.2.3 Delovršna ali podjetniška pogodba (locatio conductio operis)

Sklene se s tem, da se naročnik-locator in podjetnik-conductor dogovorita, da bo podjetnik za naročnika opravil določeno delo, hkrati pa se naročnik zaveže, da bo podjetniku plačal določeno nagrado. Pri podjetniški pogodbi gre za gospodarski uspeh – za dovršitev dela.

Predmet pogodbe je lahko **določen izdelek** (podjetnik se zaveže, da bo nekaj izdelal) ali pa **storitev** (podjetnik se zaveže, da bo nekaj storil). Če je predmet izdelek, odgovarja podjetnik za končni uspeh tega dela.

Bistvena razlika med podjetniško in kupno pogodbo je ta, da naročnik da ves material sam. Pri gradnji hiše se je štelo, da gre za podjetniško pogodbo, kadar je bilo zemljišče naročnikovo, tudi če je podjetnik sam dobavljal material. (pri kupni pogodbi, da naročnik samo denar).

Podjetnik more delo izvršiti kakor je bilo dogovorjeno in ga naročniku pravočasno dobaviti.

Načeloma je smel podjetnik delo prepustiti drugemu, če izvedba ni bila odvisna od njegovih sposobnosti. Če podjetnik prepusti delo drugemu, odgovarja za skrbnost pri izbiri (culpa in eligendo) – ne gre za objektivno odgovornost. Podjetnik sam odgovarja za vsako krivdo, tudi za nespretnost (imperitia), če je sprejel delo, ki mu ni kos.

Podjetnik se lahko reši odgovornosti, če delo ni dobro opravljeno, če:

- dokaže, da se je držal izrecnih naročnikovih navodil
- je naročnik dobavil pokvarjeno robo (slabo blago za obleko)
- ker je naročnik v sprejemni zamudi
- (škoda zaradi uničenja, ki je nastala zaradi elementarnih dogodkov trpi naročnik)

Naročnik more blago prevzeti in ga odobriti. Napake more v primernem roku grajati, pozneje mora grajati le tiste napake, ki jih ob prevzemu ni mogel opaziti. Naročnik lahko zahteva, naj podjetnik napake odpravi. Če to ni možno, lahko zahteva znižanje plačila, oz. odstopi od pogodbe. Naročnik ima actio locati. Podjetnik ima actio conducti. Z njo lahko uveljavlja plačilo nagrade, ki jo more naročnik plačati tudi takrat, kadar neopravičeno odstopi od pogodbe.

V določenih primerih lahko podjetnik porabi blago, ki ga dobi od naročnika, zanj pa naredi stvar iz iste količine istovrstnega blaga (prepusti zlatarju zlato). Tu gre za locatio conductio iregularis. To izhaja iz tega, da podjetnik postane lastnik blaga in odgovarja tudi za naključje. Naročnik ima proti njemu actio oneris aversi (na začetku se je uporabljala za posebne primere pomorskih prevozov. Podjetnik je postal lastnik stvari, po končanem prevozu pa je moral stvar vrniti)

Že v dobi republike so prevzeli od Grkov določilo iz pomorskega prava in ga poimenovali Lex Rhodia de iactu. V viharju so ladje reševali tako, da so odvrgli tovor ali pa požagali jambore (pomorska havarija). Problem je bil, ker se je lahko zgodilo, da so v morje odvrgli blago le nekaterih. Zakon Lex Rhodia de iactu je to uredil tako, da se je škoda razdelila na vse, tudi na tiste, ki so rešili svoje blago, tudi na ladjarja, saj je na ta način rešil ladjo. Naročnik je z actio locati terjal kapitana (ki je lahko zadržal blago, kapitan pa z actio conducti še ostale, katerih blago je bilo tudi rešeno.

(primeri: 629, 628)

(primeri: 624, 618 – to varovanje moramo razlagati v smislu malomarnosti in ne v smislu naključja!!!)

8.5.3 Družbena pogodba (societas)

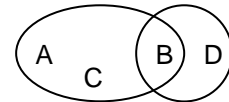
Gre za konsenzualni kontrakt bona fidei, s katerim se dve ali več oseb dogovori, da bodo združili delo, sredstva ali oboje, da bi dosegli neko gospodarsko korist. Vsi postanejo upravičeni in vsi zavezani. Družba se ustanovi s samim dogovorom, čeprav so se kasneje zapisovale še ustanovne listine. Subjekti so bili družbeniki. Če družbeniki združijo premoženje, nastane solastnina in sicer na podlagi soglasja. Sicer lahko nastane solastnina tudi po naključju (kvazikontrakt).

(primer 632)

Družba – korporacija

Družba ni pravna oseba, je skupek fizičnih oseb. Subjekti pravic in dolžnosti so posamezni družbeniki. Korporacija pa je pravna oseba, ki nastopa kot subjekt pravic in dolžnosti. Ima svoje premoženje, medtem ko ga družba nima. Družba je strogo osebna, vezana je na družbenike. O osebnosti družbe govori:

- če en družbenik izstopi ali pa umre, družba preneha
- **Soci mei socius meus socius non est** – družbenik mojega družbenika ni moj družbenik (primer 646) – družbena pogodba se sklepa s soglasjem in če en družbenik brez soglasja ostalih sprejme za družbenika še 3. osebo, ta ne postane družbenik vsem, ampak samo tistemu, ki ga je sprejel. Učike pa potem prenese na ostale (oziroma lahko zahteva sredstva od družbenikov, če mora kaj izpolniti). **Tradicio tacita – tiha tradicija**, kar pomeni, da sodružbeniku ne bo potrebno sodružbeniku izročati stvari v solastnino, temveč se zaradi sklenjene družbene pogodbe šteje da je že prišlo do solastnine.

Korporacija kot pravna oseba ni vezana na posamezne subjekte, ki lahko prihajajo, odhajajo in načelno obstaja dokler je živ vsaj še en njen član.

Predmet družbe je dosega dobička, vendar ne sme biti nič protipravnega ali nečastnega – taka pogodba je nična. (primer 636)

Družba je lahko omejena z pričetnim ali končnim rokom, po Justinjanu pa tudi z pogojem.

ipso iure – po pravu

ipso facto – na podlagi dejstva

Comunicatio lucri et damni – skupna škoda in dobiček

Najstarejša oblika družbe je *ercto non cite*. To je skupnost premoženja, ki ga dobijo otroci zapustnika in živijo v skupnosti. Kasneje so lahko tako skupnost ustanovili ne glede na dedovanje, vendar strogo oblično. Kasneje pa je nastal pojem družbe, ki so jo lahko družabniki ustanovili z dogovorom in tudi ni bilo nujno, da so združili celotno premoženje.

Klasično pravo je poznalo 4 tipe družbene pogodbe, ki so se razlikovali glede na obseg družbe:

- **SOCIETAS OMNIUM BONORUM** – veseljna družba, obsega celotno aktivno in pasivno premoženje družbenikov, torej tudi dolgovi in premoženje, ki ga še nimajo, ga pa bodo pridobili bodisi po sreči bodisi z delom. Če je eden od družbenikov dedoval, je šla dediščina v solastnino. Solastnina je bila ustanovljena že s pogodbo in ni bil potreben poseben prenosni akt. Zato govorimo o tih tradiciji (traditio tacita). Skupni niso bili delikti. (primer 635)
- **SOCIETAS QUAESTUS** – pridobitna družba. Ustvarja skupnost vsega, kar pridobi vsak družbenik s svojim delovanjem po sklenjeni pogodbi. Vsak družbenik obdrži premoženje, ki ga je imel prej in vse premoženje, ki ga je pridobil kasneje na drug način.
- **SOCIETAS NEGOTIATIONIS** – sklepali so jo bankirji in trgovci zaradi določenega dela. Skupno je tisto premoženje, ki je služilo namenu, za katerega je bila družba ustanovljena.
- **SOCIETAS UNIUS REI** – priložnostna družba. Sklenjena je za točno določen posel (ko se ta konča se izniči)

Vsebina:

- **Zunanje razmerje:** Pravne posle s 3. osebami lahko sklepa vsak družbenik, ker družba ni pravna oseba, in iz takega pravnega posla postane zavezan samo ta družbenik. Vprašanje pa je, ali velja ta posel tudi proti ostalim družbenikom. Tisti, ki je sklenil pravni posel, mora načeloma prenesti posledice na ostale družbenike. Tu gre za deljeno obligacijo, ne solidarno. Korist ostalih družbenikov mora varovati kot njihov mandatar ali kot poslovodja brez naročila.

- **Notranje razmerje:** Družbeniki se ob ustanovitvi dogovorijo o pravicah in dolžnostih, če pa ni nič zapisano, to ureja zakon. Družbenik mora prispevati za namene družbe in sicer tako, kot se je zavezal. Izpolnjuje lahko na dva načina (z dajatvami, z delom ali oboje). Če družbenik prispeva sredstva, jih lahko na dva načina: **quad sortem** (v solastnino) ali pa **quad usum** (v uporabo). Če je prispeval v solastnino, so naključje trpeli vsi družbeniki, če pa je dal v uporabo, je naključje trpel sam. Družbenik je imel dolžnost deliti dobiček. Na drugi strani pa je lahko zahteval povračilo potroškov in povračilo škode, ki jo je utrpel pri opravljanju družbenih poslov. (primer 652). **Udeležba pri dobičku in izgubi se imenuje *communicatio lucri et damni***. Če ni nič določenega, se škoda in dobiček porazdelita glede na vložke posameznega družbenika, lahko pa je to različno urejeno z dogovorom. Lahko je bilo dogovorjeno, da je bil nekdo udeležen le pri dobičku (nekdo ne trpi škode, vsi si razdelimo dobiček) – za takega družbenika je udeležba pri družbi darilo drugih sodružbenikov njemu, ni pa bila dopustna *societas leonina* (levja družba), kjer bi bil nekdo udeležen le pri izgubi. Najprej je družbenik odgovarjal le za naklep, kasneje še za malomarnost, ki presega normalno mero, v postklasičnem pravu pa za skrbnost, ki jo kaže v lastnih zadevah (*culpa in concreto*). Če se izkaže, da v svojih zadevah ni posebno skrben, mu ne bomo mogli očitati male malomarnosti. Ne reši pa družbenika za naklep in veliko malomarnost. Primer 648 → dobiček se ne pobota z malomarnostjo **actio pro socio** – z njo lahko družbenik zahteva plačilo prispevka, porazdelitev dobička in izgube in povračilo izdatkov oz. škode. Če eden od družbenikov vloži tožbo, pomeni, da zaupanja ni več in družba preneha. Družbenik ima pravno dobroto življenjskega minimuma – **beneficium competentiae** in zadane ga infamia. Z njo ni mogoče razdeliti družbenega premoženja **actio communi dividundo** – **pride do soglasnega prenehanja in delitve premoženja**. Ni infamije. Primer 652 – odgovarjata oba, vendar le za tisto, kar je bilo družbena stvar (ne pa za tiste, ki sem jih vzel sabo samo zase)

Družbena pogodba traja dokler je dogovorjeno (z rokom,...). Primer 645 → družbenik, ki odpove družbeno pogodbo zaradi svoje koristi, odgovarja za povzročeno škodo. Odpoved deluje samo v eno smer, osvobodi družbenike, ne pa sebe od družbe (družbeniki ga lahko še vedno terjajo – fingira se da je še član družbe – ponavadi kadar je pridobobil kakšno dediščino – more to deliti, on ne more terjati njih zaradi morebitne zgube iz istega posla). Proti njemu imajo **actio pro socio**. (Vsak družbenik je z odpovedjo razdril družbo, vendar ta odpoved ni smela biti proti načelu dobre vere in poštenja. Če bi bila proti, bi moral dajati ostalim družbenikom, kar bi moral, če bi družba obstajala, oni pa mu niso bili dolžni dati nič. (primer 639))

Obče pravo je postavilo 3 skupine razlogov za prenehanje družbe:

- na podlagi **osebnih razlogov – ex personis** (smrt, capitis deminutio, če izgubi družbenik premoženje); če se dogovorijo, da bodo sodelovali naprej, oziroma vstopi dedič je to nova družbena pogodba.
- na podlagi **stvarnih razlogov – ex rebus** (če preneha (se izpolni) namen, če se izgubi predmet družbe; če poteče rok)
- **po volji družbenikov – ex voluntate**, tako da jo odpove. Dogovor da se družba nesme razdreti je neveljaven.
- **preneha s tožbo actio pro socio**

8.5.4 Naročilo (mandat)

Gre za konsenzualni kontrakt **bona fidei**. Usluga je stvar kulture. Mandat je najprej predmet usluge med znanci. **Ena stranka mandant (naročitelj) naroči mandatarju (prevzemniku naročila), da zanj neodplačno opravi nek posel in mandatar to sprejme.**

Mandatar postane zavezan, kadar soglašja z mandantom. Bistveni elementi so v tem, da je mandatar **zavezan opraviti dejanski ali pravni posel in da je to neodplačno (ni koristi ni stroškov)**. Mandant je dal mandatarju nek **honorar (nagrado) salarium**, ki je bil po klasičnem pravu lahko določen v naprej. Te nagrade ni bilo mogoče iztožiti v formularnem postopku. Postane iztožljiva šele v ekstrodiarnem postopku.

Predmet mandata je lahko izvršitev nekega pravnega ali dejanskega posla. Ne sme pa biti protipravno ali proti načelu dobrih šeg in navad – ničen posel. Predmet mandata je lahko tudi upravljanje vsega mandatarjevega imetja.

Mandat je tisto razmerje, ki je tudi **v interesu mandanta, lahko je v mandatovem in tujem interesu (pri čemer more biti delno tudi v mandatarjevem), lahko pa je v interesu tretje osebe.** Ne bo pa šlo za mandat, če gre izključno za mandatarjevo korist.

Če A naroči mandatarju, naj svoj denar porabi raje za nakup zemljič, kakor da bi ga posodil je to le **neobvezen nasvet iz katerega ne nastanejo mandatne obligacije**. Odgovarja pa za ta nasvet, če ga je dal odplačno (za strokovnost), ali če je nalašč dal napačen nasvet.

Razlika med mandatom in locatio conductio operis: v odplačnosti in v delitvi opravil. Tisti, ki je kaj dal nase, se ni pustil najeti s podjetniško pogodbo (odvetnik, zdravnik, učitelj, babica,...)
Ne glede na to, da je razmerje neodplačno, je mandant dal mandatarju nagrado, ki se je imenovala salarium. Nagrada ni bila iztožljiva in zato je bila verjetno dana v naprej.

Mandatar je najprej odgovarja samo za dolus, po Justinjanu pa za vsako krivdo, čeprav nima od izvrševanja nobene koristi. Mandantu mora mandatar **podati obračun** o izpolnitvi poverjenega naročila. Vse kar je pri tem pridobil, mora izročiti ali odstopiti (terjatve) mandantu, tako da mandatarju od izpolnitve nesme **ničesar ostati**. **Mandant ima a° mandati directa.** **Mandant**, ki ima od mandata **korist** je odgovoren za **vsako krivo**. Ker mandatar nima **nobene koristi**, naj tudi nima **nobene škode**. Zato mu mora mandant povrniti **potroške**, ki jih je imel zaradi izvršitve naročila. Razrešiti ga mora vseh obveznosti. Mandant je dolžan povrniti mandatarju **škodo**, vendar le tisto, ki je bila **pogojena s samo izvršitvijo**, ne pa tudi škode, ki bi se ji dalo izogniti. **Mandatar ima a° mandati contraria.**
(primeri: 679, 678, 666)

Prekoračitev mandata: Mandant naroči mandatarju, naj kupi zemljišče za 100. Mandatar je preiskal vso okolico in ni našel nobenega primerne zemljišča za 100, najcenejše je bilo 150 in mandatar ga je kupil. V tem primeru **ni izpolnil mandata**, tudi če bi mandantu ponudil hišo za 100, saj bi moral mandatar mandanta obvestiti o vsem skupaj. Če pa je mandatar kupil zemljišče za 80, bo smel terjati samo 80 in ne 100 in sicer zaradi osebne prijateljske narave naročila. Mandant ima na voljo mandatno tožbo. (primeri 658, 659)

Kasneje je mogoče odstopati od naročila, vendar v skladu z dobro vero in poštenja in v smernicah naročila (če kupim hišo za 150 bom dobil povrnjeno 100, ne pa 0 kot na začetku razvoja).

Mandatar mora ravnati kot skrben gospodar. Mandatar porabi določen znesek za to da je izpolnil naročeno, mandant pa mu hoče zbiti ceno, češ da bi on to lahko storil ceneje. **Mandant mora povrniti mandatarju vse potroške**, ki jih je porabil za izvršitev naročila, če je ravnal kot dober gospodar. (Primer 679)

Mandat preneha ko je **izpolnjen, postal nemogoč, po roku ali pogoju** ali če se **tako sporazumeta**. Preneha lahko tudi zaradi **preklika** mandanta ali mandatarjeve **odpovedi**. Če se to zgodi še preden je mandatar začel izvrševati naročilo – ni odškodnine. Če pa se je že začel izvrševati, pa lahko druga stranka po načelu dobre vere in poštenja zahteva povračilo odškodnine.

Mandat je bil nekaj **strogo osebnega**. Prenehal je **najkasneje s smrtjo**. Ta obveznost **ni podedljiva**. Vendar pa **ne ugasnejo terjatve in dolgovi** ki so s **mandatom nastali**. Vendar pa osebno mandatarjevo prijateljsko razmerje zavezuje mandatarjeve dediče, da storijo tisto najnujnejše, da preprečijo morebitno škodo.

Mandatum qualificatum (kreditno naročilo)

Mandant naroči mandatarju, naj posodi dolžniku denar. Tako nastane posojilno razmerje med mandatarjem in dolžnikom. Mandatarjev potrošek bo tisto, kar od dolžnika z **a° certae creditae pecuniae** ne bo mogel izterjati. To pa bo moral povrniti mandant. Za povrnitev potroškov se bo mandatar na mandanta obrnil z **actio mandati contraria**. **Mandant je tako via facti porok**. **Subsidiarnost** porokove obveze je tu že vključena v sami naravi razmerja. Mandant, ki plača lahko po Justinjanu zahteva odstop tožbe od mandatarja (**beneficium cedendarum actionum**), več mandantov pa ima tudi pravno dobro delitve (**beneficium divisionis**)
Mandant ima na voljo **actio mandati directa**. Za razliko od drugih poroštev se lahko mandat kadarkoli prekliče, litiskontestacija pa ga ne ovira, popolnoma je odgovoren za dolg nedoletnega dolžnika (več o tem na str. 297)

Mandat se je uporabljal tudi **pri dednem pravu**. Če je bila dediščina prezadolžena, dedič ni hotel delovati; po drugi strani želi dedovati zaradi statusa. Po klasičnem pravu se je **lahko dogovoril z upniki**.

da mu naročijo da deduje, s tem se je avtomatsko omejila vrednost terjatev upnikov na vrednost dediščine (mandat → ni koristi, ni stroškov).

9 Pakti

Prvotno je bil pactum tisti akt (pactum v ožjem pomenu), ki je zagotovil mir med strankama – prepreči izvržbo talionskega načela (maščevanja). Npr. namesto talionskega načela, sta se lahko stranki s paktom dogovorili za denarno odškodnino. Tak pakt je po civilnem pravu ukinjal obligaciji, ki sta nastali iz tatvine (furtum) ali žalitve osebnosti (iniuria). Kot zanimivost lahko omenimo, da je tudi talionsko načelo ob svojem nastanku pomenilo velik napredek, saj je preprečevalo klanje vse povprek – bilo je namreč prvič točno določeno koga naj doleti in v kakšni obliki naj kazen bo.

Predvsem, pa je pakt je tista pogodba, ki ni bila kontrakt in zato zanjo po civilnem pravu ni bila predvidena nobena tožba. (v rim. pravu pravica ne obstaja v materialnem smislu, ampak le v procesnopravnem)

Pakt pa je tudi pojem **brezobličnega dogovora**, katerega iztožljivost zagotavlja naravna pravičnost (podobnost z naravno obveznostjo).

(primeri: 686, 687)

Ta brezoblični dogovor **ne nudi osnove za akcijo, vedno pa je lahko temelj za exceptio** → lahko ugovarjam nasprotnemu ravnanju, ne morem pa zahtevati izpolnitve pakta. Tipičen primer takega pakta je bil **pactum de non petendo** (upnik je dal brezoblično obljubil dolžniku, da dolga ne bo izterjal, bodisi nikoli bodisi določen čas. Če ga je vseeno tožil je imel toženec **exceptio pacti de non petendo**.

Konsenzualni kontrakti so zadnja stopnja pogodbenega prava in so zato brezoblični, vsi ostali brezoblični dogovori pa so neiztožljivi. Veljalo je: **Pacta sunt servanda. – Pakte je treba spoštovati.**

Rimsko pravo je začelo postopoma določenim dogovorom zagotavljati iztožljivost. To so bile 3 skupine: **dodatni dogovori, praetorski pakti in cesarski pakti.**

9.1 Dodatni dogovori (pacta adiecta) – po civilnem pravu

Dogovor – posebna pogodba, ki je sklenjen v zvezi z nekim kontraktom bonae fidei. Razen o bistvenih sestavinah se lahko stranki sporazumeta tudi o različnih akcidentalnih podrobnostih.

Dogovor, ki je bil sklenjen skupaj (istočasno) s kontraktom bonae fidei, se upošteva kot del tega kontrakta in je zato iztožljiv s kontraktno tožbo – sodnik jih je moral upoštevati po načelih dobre vere in poštenja, čeprav niso bile v tožbenem obrazcu izrecno omenjene. 2 pogoja: vsebinska in časovna povezanost s kontraktom bonae fidei. Pozneje sklenjeni pakti so načeloma nudili osnovo samo za ekcepco. Iztožljivi pa so bili le, kolikor so zmanjševali dolžnikovo obveznost, ne pa, kolikor so jo povečevali. (izjemoma so lahko pakt pripoznali celo v zvezi s stipulacijo)

Primeri paktov: pridržek rešilnega kupa, pridržek povratne prodaje, zagotoviti predkupno pravico, kup na pokušino, razdorni dogovor, dogovor boljšega kupca (več tem na str. 299/300)

Ara – poznajo jo vsa antična prava, pomeni neko dajatev manjše vrednosti, ki jo ob sklenitvi pogodbe izroči en pogodbenik drugemu. Rimsko pravo je za ustanovitev obligacijskega razmerja ni potrebovalo, ker je bila kupna pogodba veljavna že s soglasjem in jo je uporabljalo za zunanji. V Rimu je delovala je kot zunanji dokaz sklenjenega dogovora. Govorimo o **konfirmativni ari**. Zato je bila pri njih ara veljala kot **skesnina – izgubi jo stranka ki odstopi od sklenjene pogodbe. Če je to kupec, pusti aro prodajalcu, če pa je to prodajalec, mora kupcu vrniti dvojno aro.** Če pa je bila pogodba izpolnjena so aro vračunali v dajatev, ali pa so jo vrnili.

9.2 Praetorski pakti

Praetorsko pravo da nekaterim paktom samostojno iztožljivost. Ne gre več za povezavo z nekim drugim kontraktom.

9.2.1 Konstitut (pactum de pecunia constituta)

Konstitut imenujemo brezoblični pakt, s katerim se konstituent zaveže, da bo plačal določen dolg, bodisi, da je to njegov lastni, bodisi tuj dolg – ustanovitev poroštva. Bistveni del konstituta je določitev termina, do katerega se konstituent zaveže izpolniti neko obstoječo denarno obveznost!! (Določitev dneva določitve je bistvena (kasneje ne več); če rok ni določen, mora izpolniti takoj, po Justinjanovem pravu pa v 10 dneh). Važno je da je **dolg zares obstajal**, zadošča že naturalna obligacija, s konstitutom se zagotovi njena iztožljivost. Lahko se zaveže samo **do višine**

prvotnega dolga, če se za več velja samo do višine prvotnega, lahko se zaveže **za drugo stvar**, če je bil prvotni dolg pogojen je dolg veljal tudi za konsitut. Konstitut velja, četudi prvotni dolg postane neiztožljiv.

Konstitut ne ustvarja obveznosti, zato so govorili nekateri o novaciji, vendar pa ne gre za pravo novacijo, ker prva obveznost ostane, spremeni se le rok.

primer:

A: «Kdaj mi boš vrnil 100?»

B: »V petek.«

Konstitut kot poroštvo (odgvoarja akcesorno poleg dolžnika, upnik lahko toži dokler obveznost ni izpolnjena, konstitutova obveznost je strožja zaradi kazni za pravdanje in konstituent ima pravno dobroto delitve in vrstnega reda)

A: »Tvoj brat mi je že dolgo dolžan 100.«

B: »Ne skrbi, bom jaz poravnal v sredo.«

actio constitutoria – tožba upnika **zoper konstituenta** (to je bila actio in factum) – z njo je zahteval izpolnitev njegove obljube.

Če nekdo neutemeljeno uveljavlja ali izpodbija tožbeni zahtevek, mora plačati kazen (**polovico spornega zneska – kazen za objestno pravdanje**). Določi se pred začetkom pravde in sicer z medsebojnimi stipulacijami za primer, da bi katera stranka ovirala postopek.

Od volje strank, je bilo odvisno, ali prvotna obligacija preneha. Vedno pa bo imel konstituent excepcijo, če bi bilo uveljavljanje stare obligacije v nasprotju s konstitutom.

Justinjanovo pravo odpravi omejitev na denar, tako da ga lahko uporabimo pri vsaki obveznosti.

9.2.2 Receptum

Gre za brezobličen sprejem jamstva za določen učinek (uspeh).

9.2.2.1 Receptum argentarii

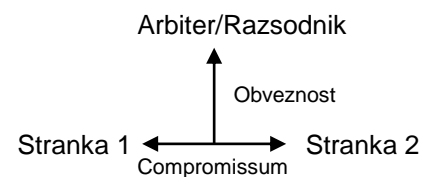
Stranka A (navadno ima deponiran denar pri bankirju) **naroči bankirju, ki se abstraktno in brez roka** (ki je bistvena sestavina konstituta) **zaveže destinatorju, da mu bo nekaj izpolnil, nastane obveznost. S tem ko je bankir obljubil destinatorju, da mu bo plačal za A-ja, mu je postal zavezan zaradi prevzema (recepta).** Destinator je mogel od bankirja tirjati z **actio receptica** (ki je actio in factum). Receptum argentarii sprva ni bil omejen na denar in je konkuriral konstitutu. Ko pa je Justinjan odpravil omejitev na denar pri konstitutu, ni imel več take veljave. Pri receptu tudi ni nobene kazni zaradi obojestranskega pravdanja. Kolikor se je bankir zavezal za dolg svojega komitenta nasproti upniku, je prevzel poroštvo.

9.2.2.2 Receptum arbitrii

arbitrium – rzsodba – dejanje, ki ni akt uradnega pravosodja.

Dve stranki sta se dogovorili, da bosta **v primeru spora za rzsodbo prosili nekoga tretjega, namesto, da gresta pred sodnika.** Rzsodnik prevzame obveznost, da bo to storil.

Rzsodnik ima ponavadi več strokovnega znanja. **Praetorski pakt pomeni prevzem obveznosti rzsodnika, da bo v primeru spora rzsodil ta spor.** Praetor ga je najprej **pozval** rzsodnika naj to stori, potem pa ga je s **prisilnimi sredstvi (multis et pignoribus – denarna kazen in rubež premoženja) prisil, da rzsodi.**

Dogovor o rzsodništvu ne izključuje možnosti strank, da se obrneta na praetorja. → rzsodba ni iztožljiva (danes je).

9.2.2.3 Receptum nautarum, cauponum et stabulariorum (receptum brodarja, gostilničarja in hlevarja)

Navadno se z gostilničarjem, ...sklene locatio conductio, s sklenitvijo je bila zraven ponavadi dodan še pactum adjecta da bo varoval tudi prtljago. Vprašanje kaj je s prtljago, dokler pogodba še ni sklenjena. Oglejmo si možnosti, ki so mogoče pred podpisom:

- škodo povzroči **gostilničar** – odgovarja za **delikt**
- škodo povzroči **oslužbenec** gostilničarja – gostilničar odgovarja **objektivno**

- škodo povzroči **nekdo 3.**– po pretorskem paktu začne **odgovarja gostilničar**, ko mu je pritrjaga **dejansko prepuščena**

Odgovornost, ki nastane z **dejanskim prevzemom (od prepustitve naprej)** (neodvisno od dogovora, ki sta ga sprejela), obsega **odgovornost za varovanje (custodia)** in za **naključje na temelju varovanja** (če nekdo ukrade).

9.2.3 Prisega (iusiurandum)

Je procesni institut. Stranki sta z njo lahko rešili neki medsebojni spor tudi tako, da sta se dogovorili, da bo na predlog ene stranke druga prisegla, da sporna zahteva ali pravica obstaja ali pa ne obstaja.

Uporabljala se je v tožbah z določenim zahtevkom, ki se glasi na nek **certum** (določen znesek, določena količina porabljivih stvari).

- Upnik predlaga domnevnomu dolžniku, naj priseže da ni dolžan, če to stori ga on ne bo več tožil. Dolžnik dobi **excepcijo iusiurandi**. Ni mu več treba dokazovat, da je zahteva neopravičena.
- Lahko pa je dolžnik predlagal, naj upnik priseže, da ga ima zares terjati ali da je sporna stvar zares njegova. Če je nekdo prisegel, ni bil več mogoč nasprotni dokaz. Dožniku je pretor dovoljeval **actio de iureiurando**.

9.3 Cesarski pakti (pacta legitima)

9.3.1 Razsodniška pogodba

Z razsodniško pogodbo sta se stranki dogovorili, da neki njun spor razsodi sporazumno izbrani razsodnik, namesto da bi ga rešil sodnik v rednem postopku. Vendar spor tako ni bil pravnomočno razsojen. Nezadovoljna stranka je vseeno lahko sprožila tožbo, da se to ne bi zgodilo **sta si stranki vzajemno obljubili pogodbeno kazen, če ne bi spoštovali razsodnikove razsodbe. Sklenili sta compromissum.** (v klasičnem pravu sta to storili z medsebojnimi stipulacijami) Po cesarskem pravu postane ta dogovor tudi samostojno iztožljiv. Justinjan pa je pripoznal razsodniško pogodbo za obvezno, če je bila sklenjena pod prisego, s podpisom pripoznana, v 10 dni zoper nje ni bilo ugovora.

9.3.2 Obljuba dote (policitatio dotis)

Brezoblično se obljubi dota. Po cesarskem pravu postane iztožljiva. (prej so dote obljubljali z dictio dotis ali promissio dotis)

9.3.3 Obljuba darila

V splošnem pomenu pomeni darilo vsako prostovoljno neodplačno premoženjsko naklonitev (podelitev prostosti). V ožjem smislu pa je darilo neodplačna in prostovoljna odsvojitve kakega premoženjskega predmeta, tako da darovalec postane revnejši, obdarjenec pa bogatejši (v lastnino, ustanovi/odreče služnosti, odstopi terjatev). (odklonitev dediščine ni darilo).

Donatio je pogodba, zato velja le če darilo obdarjenec sprejme + da je podaritev veljavna morata stranki soglašati glede darilnega namena (če ni lahko darovalec zahteva darilo nazaj z **condictio sine causa**). Darilna pogodba se lahko takoj izpolni (**donatio perfecta**). Obljuba darila – ko mu darovalec samo obljubi – obdarjenec pa obljubo sprejme (**donatio imperfecta**) je iztožljiva, če je bila sklenjena s stipulacijo. **Po Justinjanu je iztožljiva že brezoblična obljuba darila.** Darilna pogodba se ni štela za poseben kontrakt ampak le za **pravni temelj (causa)** za odsvojitve stvari.

Pri darilu ima darovalec pravno dobroto življenjskega minimuma (beneficium competentiae), če pride do tožbe. Darovalec odgovarja samo za **dolozno** ravnanje (ali se dogovorita drugače).

Zaradi tega rimsko pravo darila skuša omejiti in izvzema darila med bližnjimi sorodniki (darila med zakoncema so nična). Cesarsko pravo dopušča, da je z brezobličnim dogovorom zagotovljeno iztožljivo darilo le do 300 zlatnikov, nad tem zneskom pa le s sodno insinucijo (potrditev pred sodiščem). Zaradi velike obdarjenčeve nevhvaležnosti sme darovalec darilo preklicati (s **causa finita** zahteva darilo nazaj, če pa darila več ni zahteva obogatitev). Svoje darilo je smel preklicati tudi patron, ki še ni imel otrok, pa se mu pozneje rodi otrok. Darilo lahko izpodabijajo tudi prikrajšani upniki (actio Pauliana) ali nujni dediči .

10 Kvizikontrakti

Kvizikontrakti so obligacije, ki nastanejo brez soglasja, pa vendar navzven delujejo kot kontrakti. Podobnosti kontraktov in kvazikontraktov: Mandat – negotiorum gestio in varuštvo; Družba – naključna skupnost; posojilom – kondikcije; mandatnim in posojilnim – obveznosti dediča nasproti legatarju;

10.1 Poslovodstvo brez naročila (negotiorum gestio)

Poslovodstvo brez naročila imenujemo tisto oskrbovanje poslov za drugega, ki ni osnovano na nobenem posebnem pravnem razmerju (mandatu ali varuštvu).

negotiorum gestor – poslovodja brez naročila
dominus negoti – gospodar posla

Poslovodja opravlja tuje posle **prostovoljno**, ne da bi bil k temu zavezan ali izrecno opravičen. Predmet je lahko opravljanje celotnega premoženja ali pa posamezni pravni posel. Gre za to, da opravim **tuj pravni** ali **dejanski** posel.

Zavedati se mora, da gre za **tujo stvar** – da **opravlja tuje posle** (ni pa treba, da jih je hotel opravljati v tujem interesu). Dobroverni posestnik in nedobroverni posestnik sta poslovodji brez naročila. Zloverni posestnik vedno poslovodja brez naročila, se pravi mu je odgovoren za vsako krivo, nesme pa zahtevati povrnitve potroškov. Ni poslovodstva, kadar poslovodja opravlja svoj posel za katerega misli da je tuj. Zmota o tem kdo je gospodar posla, nima nobenega vpliva na veljavnost poslovodstva, saj je obligacijsko razmerje vedno med pravim gospodarjem in poslovodjo.

Tožbi (BONAE FIDEI): (razvoj tožb na str. 309)

actio negotiorum contraria – poslovodja brez naročila (Poslovodja zahteval povračilo svojih potroškov)

actio negotiorum directa – gospodar posla (gospodar z njo toži poslovodjo brez naročila)

Poslovodja je **dolžan upoštevati interes gospodarja posla**. Dolžan je ravnati **kot dober gospodar**.

Poslovodja odgovarja vedno **za vsako krivdo** (kot skrben družinski oče) z **2 izjemama**:

- **kadar je razlog za poslovodstvo, da se odvrne neka neposredna grozeča škoda, odgovarja le za naklep in veliko malomarnost** (npr. prepreči prodajo gospodarjevega premoženja na dražbi)
- **poslovodja odgovarja tudi za naključje, če se loti posla, ki ga gospodar posla ne opravlja redno** (nakup vina ali sužnjev). (dobiček in škodo iz poslov mora med seboj pobotati)

(primeri: 716–728)

Kadar je bil poslovodja brez naročila še nedorasel, ga je bilo mogoče tožiti samo za toliko kolikor je obogaten.

Poslovodja brez naročila je blizu mandatarju, od njega se razlikuje po tem, da nima mandata. Kakor mandatar naj tudi poslovodja nima od posla nobene koristi (kar pridobi mora prepustiti gospodarju) O svojem poslovanju mora gospodarju podati **obračun. Kadar gospodar posla posel potrdi, se poslovodstvo brez naročila presoja kot mandat** (vendar še vedno niso uporabne mandatne tožbe, ampak tožbe iz poslovodstva brez naročila). *Posli, ki pa so opravljeni po potrditvi, pa se presojujejo kot mandat.*

Poslovodja je smel terjati **povračilo potroškov (in prevzem obveznosti) le, če je opravljeni posel ustrezal resnični ali vsaj domnevi gospodarjevi volji, se pravi, da je opravil koristen posel**. Posel pa je koristen, kadar je **koristno začet** (če ni bil v skladu z gospodarjevimi nameni za stvar ni bil **kostino začet** – če je naprimer hotel hišo, ki jo je poslovodja popravil odsvojiti). (Primer 722, 726). Seveda pa **poslovodja ni jamčil gospodarju za končni uspeh** (suženj, ki ga je zdravil je umru). Dovolj je bilo, da se je **poslovodja tujega posla lotil tako, da bi moglo po splošni presoji koristiti gospodarju in da je poslovodja ves čas svojega poslovodstva ravnal z vso skrbnostjo.**

Ni pa smel zahtevati povrnitve potroškov, če mu je posel **prepovedal gospodar posla** ali pa je ravnal brez naročila, z kakim nagibom, ki kaže na to da gospodarja ni hotel zavezati - **z darilnim namenom** ali pa **ni računal na povračilo** (mati skrbi za otroka). Zahtevati tudi ne more kadar je opravljal posel **kot dolžnik gospodarja posla**. Edina **izjema je bil pokop nekoga** v okviru njegovega socialnega položaja, kljub prepovedi dediča. V tem primeru je smel tisti, ki je pokopal nekoga, zahtevati povrnitev potroškov.

Po Justinjan je določil da mora imeti poslovodja brez naročila **izrečen namen**, da opravlja posle za drugega.

Rimljani so kot poslovodstvo brez naročila obravnavali tudi pravno razmerje med skrbnikom in skrbnjencem (skrbništvo).

Občepravna doktrina razlikuje med pristnim (v korist gospodarja) in nepristnim (v lastno korist – na svoj račun) poslovodstvom. Pri nepristnem ločimo takega, ki opravlja tuj pravni posel za katerega ve *da je tuj*, pa ga vseeno hoče opraviti zaradi svojega dobička (nedobroverni posestnik proda stvar), in takega ki opravlja tuj pravni posel *v dobri veri* da je njegov lasten (dobroverni posestnik proda stvar). Od obeh lahko iztožimo izkupiček, nepristni pa dobi šele po Jutinjanu pravico iztožit potroške.

10.2 Varuštvo za nedorasle (tutela impuberum)

Razlika z varuštvom za ženske je, da pri le–tem ne nastane obligacija, pri varuštvu za nedoraslega pa nastane.

Varuštvo za nedorasle pozna že zakonik XII. plošč.

K varuštvu je poklican tisti, ki je **omenjen v oporoki (tutor testamentarius)**, če pa tega ni, je to bližnji sorodnik – **zakoniti varuh (tutor legitimus)** (on mora dat tudi varščino). Če pa tudi tega ni pa ga je postavil pristoji organ (pretor) - **postavljeni varuh (tutor dativus)**. Varuh ima enake pravice in dolžnosti kot oče, le da varovanca ne sme prodati ali ubiti.

O varovančevem imetju mora sestaviti *inventar* (razen če oporočnik to prepove), ukreniti mora vse, kar je treba, da varuje varovančevo premoženje, dolgove naj poplača, terjatve naj izterja, gotovino naj porabi za nakup zemljišč, kadar sam porabi varovančev denar, ga mora obrestovati; Iz varovančevega imetja ne sme dajati daril (razen potrebnih). Sčasoma pa se je tudi uveljavilo, da je moral vsako večjo zadevo (prodajo res mancipi) odobriti pristojni urad. Varuh je tako lahko sam prodajal le še stvari, ki se naglo pokvarijo in odvečno živino. Varuh lahko posluje kot varovančev direktni zastopnik samo glede pridobivanja posesti in lastnine, ne more pa zanj pridobivati terjatev. Varovanec terjatve pridobiva, če si da kako dajatev sam s stipulacijo obljubiti ali pa to stori njegov suženj. Vendar pa se more varovanec iztožljivo zavezati samo z varuhovim sodelovanjem. Dolžnik postane prost, če plača svoj dolg varuhu, ta pa mu ne sme ničesar odpustiti ali podariti. Če je dolžnik plačal dolg brez varuhovega sodelovanja, postane varovanec lastnik prejetega denarja, dolžnik pa ni postal prost svoje obveznosti (vendar ima exceptio doli).

Varuško razmerje nastane dejansko, s tem **ko ga varuh začne izvrševati** (tutor gerens). Preneha pa, ko je varovanec **polnoleten, star 12/14 let** in lahko šele takrat toži varuha. Varovanec ima na varuhovem celotnem premoženju vesoljno zastavno pravico.

Ko je bilo varuštvo končano je varuh moral podati obračun varuštva in mu izročiti njegovo imetje, mu prepustiti obveznosti. Obenem pa mu je moral povrniti morebitno škodo, ki jo je povzročil s svojim premalo skrbnim ravnanjem in zlasti opustitvami.

Varuh ne sme ravnati manj **skrbno kot v lastnih zadevah** → varovanca ne sme diskriminirati (svoje polje bi posejal pravočasno, varovančevega pa 3 tedne prepozno).

Če je obtožen, ga zadane infamia. Pri postavljenem varuhu subsidiarno odgovarja organ – (od municipalnih magistratov), ki je postavil varuha. Subsidiarno odgovarja po Justinjanu tudi več varuhov.

Varuh pa lahko zahteva, **prevzem obveznosti**, ki jih je v njegovem interesu sprejel, **povrnitev potroškov** (od varuhovega premoženja si lahko obdrži, koliko je imel od njega terjati)

Tožbi: (aktivno in pasivno podedljivi)

actio tutelae directa – varovanec

actio tutelae contraria – varuh

Imamo tudi, neke vrste publicijanski tožbi – lahko naperi vsak (navadno uporabijo sorodniki), ki pa sta v resnici deliktne tožbi, če bi škodoval varovancu ali njegovemu premoženju, oz. bi ga hotel ogoljufati: **accusatio suspecti tutoris** – obtožba sumljivega (vsakega) varuha – **zahteva, da se varuh odstrani** (zadošča velika malomarnost)

actio rationibus distrahendi – tožba **zaradi poneverba varovančevega premoženja** (predložitve računov) – varuh se obsodi na 2x vrednost, če bi deloval na varovančevo škodo, goljufal...

Protutela – dozdevni varuh, imajo nekoga za varuha, ki pa to ni (niso našli druge oporoke) Njegovo poslovanje se obnavlja po poslovodstvu brez naročila (**a° protutele**, ki je analogna tožbi iz poslovodstva brez naročila.

10.3 Naključna premoženjska skupnost

Nastane brez volje solastnikov – brez družbene pogodbe. Nastane, ko je več osebam podarjena ista stvar ali pa jo skupno podedujejo.

Nastane solastnina, ki ima 2 stvarnopravni posledici:

- **možnost ukrepati proti solastnikom**
- **možnost zahtevati razdelitev stvari** (fizično, pravno)

Obligacijsko pravni vidiki pa pomenijo vprašanje delitve bremen in skrbnosti. Vsak solastnik je moral z drugimi **deliti donose** kot tudi **potroške**. Posamezen solastnik mora delovati **enako skrbno kot v lastnih zadevah**. Solastnik mora sodelovati pri vzdrževanju skupne stvari. (primer 632)

S sodbo je sodnik lahko prisodil prej skupno stvar **v last enemu**, drugim pa je ta moral plačati določen denarni znesek ostalim, ali pa je stvar **razdelil na dele**, najboljšo je bilo stvar **prodati** in med bivše solastnike razdeliti dobiček. Obenem je **poračunal njihove medsebojne zahtevke**. Vsaka delitvena tožba je actio duplex, ker lahko deluje v obe smeri. Sodnik, je presojal **po načelih dobre vere in poštenja**. S sprožitvijo delitvene tožbe se je naključna premoženjska skupnost končala, z **actio utilis** pa so solastniki mogli zahtevati povračilo škode in potroškov, ne da bi zahtevali delitev.

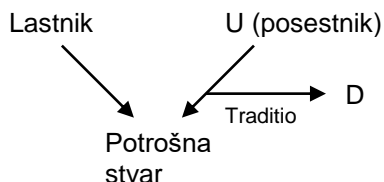
10.4 Obogatitvene tožbe

Gre za neupravičeno obogatitev. Ena stranka je na račun druge brez razloga obogatena in postane tako zavezana nasproti tistemu, na čigar račun je obogatela. Pridobitelj je torej pridobil nekaj za kar ni bil upravičen. Predmet obogatitvene tožbe je obogatitev (plus prirasti(otrok sužnje, otok), ne pa obresti) **ne pa znesek, ki je bil izroččen**. Rimsko pravo je dovoljevalo oškodovancu, da **z obogatitveno tožbo zahteva nazaj to, za kar je prejemnik na njegov račun obogaten**. Kondikcija je obligacijsko pravna in ne stvarno pravna. Če prejemnik brez svoje krivde ni več obogaten, ne more oškodovanec od njega ničesar več terjati. Če pa po svoji krivdi ni več obogaten, ali je dajatev naprej prodal, sme od njega terjati, da mu plača njeno vrednost. *Condictio* katere so se uporabljale: **condictio certae pecuniae/rei, condictio incerti**.

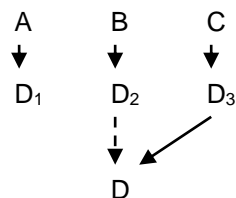
Vse so **stricti iuris**. Če prejemnik ni bil v dobri veri, ni postal lastnik, ampak tat. V tem primeru pride v poštev **condictio furtiva**.

Posamezne kondikcije:

- **condictio indebiti – dejanska zmota na obeh straneh o obstoju dolga**; dolg ne obstaja, niti kot naturalen. Brez razloga v dejanski zmoti izpolnimo nekaj, kar ni, zato lahko zahtevamo to nazaj. Gre za tožbo stricti iuris (primeri: 729–731). (prejemnik v slabi veri – furtum, plačnik ve – darilo); To kondikcijo uporabi tudi tisti, ki plača tuj dolg ali svoj dolg napačni osebi, ali tisti, ki je plačal pred izpolnitvijo pogoja
- **condictio causa data causa non secuta – kadar je nekdo v pričakovanju nekega bodočega dejstva (dajatve ali storitve) nekaj da ali stori, ima možnost, da to dobi nazaj**. (povračilo dote, če zakon ni bil sklenjen)
- **condictio ob turpem causam – nekomu dam denar, da ne stori kakega protipravnega ali nemoralnega dejanja** (tisti, ki je mogel depozirati plačati, da mu je stvar vrnil, ali nekdo, ki je plačal da je preprečil zločin. Ni pa mogel terjati dajatve, ki jo je dal z namenom, da bi dosegel kaj protipravnega)
- **condictio ob iniustam causam – za dajatve ki so prepovedane**. (Primer za cond. ob iustam causam so neupravičeno visoke obresti.)

- **condictio de bene dependis: Zahteva se povrnitev tistega kar je porabil**. – Če U posodi D potrošno stvar, ki ni njegova, D pa to porabi, postane lastnik. Lastnik sedaj terja U, U pa lahko terja D z obogatitveno tožbo. Posojilo ne nastane.

- **condictio iuventiana** – zaradi prejemnikove zmote o tem kdo je upnik. A, B in C imajo vsak svoje terjatve do dolžnikov. D–ju posodi denar C–jev dolžnik, ne pa B–jev, kot je on mislil. Zaradi zmote posojilo ne nastane. Zato je lahko D₃ terjal nazaj z obogatitveno tožbo *condictio iuventiana*.
- **condictio causa finita** – povračilo tistih pridobitev, ki so bile izvršene na temelju takrat veljavnega pravnega posla, ki je kasneje postal neveljaven (preklic darila, kadar je zaradi nehvaležnosti obdarjenca darovalec zahteval stvar nazaj)
- **condictio sine causa** – kadar ni bilo izrecnega razloga (ni druge kondikcije), pa je bilo treba vrniti obogatitev
- **condictio furtiva** – ni prava kondikcija, ker ni bila prenesena lastninska pravica. Z njo zahteva lastnik od tatu svojo stvar nazaj. Njena posebnost je da je njen predmet toženčev delikt in ne toženčeva dajatev, kot pri drugih
Razlika z rei vindikacijo: pri kondikciji prenehanje posesti ne ustavi tožbe (tat), stvar se drugače oceni – pri rei vindikaciji je ocenjena po subjektivnem odnosu, pri condictio furtiva pa gre za najvišjo vrednost, ki jo je stvar kadarkoli imela.
(primeri: 732, 734, 735, 736, 738, 739, 740)

10.5 Volilo (podobnost s stipulacijo)

Singularna naklonitev v zvezi z oporoko. Verste volilil:

- **vindikacijsko volilo** – pravica se neposredno prenese na volilojemnika (ne ustvarja kvazikontraktne razmerje)
- **damnacijsko legat (volilo)** – dedič, ki je prevzel dediščino, je prevzel tudi obveznost nasproti volilojemniku. Določen premoženjski predmet mora prepustiti volilojemniku. Volilojemnik bo z *actio (certi/incerti) ex testamento* uveljavil zahtevek (na dvojni znesek, če je dedič obsojen).
- **sinendi modo** – dedič mora potrpeti, da si volilojemnik sam vzame voljeno stvar iz dedičevega ali zapuščinskega imetja. Legatar sinendi modo ima *actio incerti ex testamento* (obsodba bo na 1x vrednost volila)

Volilojemnik ima kot upnik zastavno pravico na zapuščinskih stvareh, ki jih je dedič pridobil. **Dedič postane zavezan s tem, ko pridobi dediščino**. Nastane novo obligacijsko razmerje med dedičem in volilojemnikom – strici iuris. Dedič mora za stvar skrbeti, ne sme je poškodovati. Odgovarja za vsako krivdo, ne pa tudi za naključno uničenje. Justinjan je izravnal učinke vindikacijskega in damnacijskega legata ter je izenačil glede učinkov damnacijski legat in fidekomise.

11 Delikti

Krivda + posledica; miselnega delikta ni

Delikt je obligacija, ki nastane s protipravnim dejanjem. Nekdo je neupravičeno posegel v tujo pravno dobrino. Ker je kršil pravni red, postane zavezan tej stranki. Tudi tu imamo upnika in dolžnika. Potrebno je ločiti med delikti in kaznivimi dejanji. Delikti so predmet zasebnega prava, medtem ko so kazniva dejanja predmet kazenskega prava torej javnega prava.

crimen – ogrožanje širše skupnosti → denarne kazni, izgon, smrtna kazen (javno nasilje, goljufije pri volitvah...) Pri kaznivih dejanjih v mnogih primerih iniciativa po uradnih postopkih.

delictum – prepovedano dejanje, ki prizadene posameznika. Prizadetemu dopušča rimsko pravo reakcijo, ki ji sledijo posledice (obligacijsko razmerje) → reakcija je usmerjena proti premoženju; obsodba je na denarni znesek, ki pa gre v žep oškodovanca. Pri deliktu je iniciativa vedno prepuščena oškodovani stranki, zato če ni tožbe ni delikta.

(Justinjan dovoli v določenih primerih na izbiro ali civilna ali kazenska tožba a ne dovoli obeh skupaj)

Tožbe:

- **actiones reipeseutoriae** – namen je zasledovati stvar samo; oškodovanec naj dobi nazaj svojo stvar ali vrednost; poznamo npr. **condictio furtiva**
- **actiones poenales (penalne tožbe)** – kaznovati hočejo krivca s tem, da je obsojen na plačilo večkratne vrednosti; značilna je kumulativna konkurenca – kadar se tožba lahko naperi proti večim storilcem in ko eden plača ostali ne postanejo prosti.
- **actiones mixtae** – združena sta oba namena

- **actiones vindictam spirantes** – imajo name **zadostiti oškodovančevi maščevalnosti**; primer take tožbe je **actio iniuarum**

Razlika med temi tremi kategorijami je v **podedljivosti** – ali je tožba **aktivno podedljiva** (ali jo lahko naperi tudi poškodovančev dedič) ali **pasivno podedljiva** (ali se lahko tožba naperi proti dediču pasivno legitimirane stranke). **Rei persecutorne tožbe** – **aktivno** in **pasivno podedljiva**. **Poenales** - **aktivno podedljiva**, ampak **ni pasivno podedljiva**. **Vindictam spirantes** ni **aktivno** in **in pasivno podedljiva**.

Storilec bo deliktno odgovoren,

- če je **dovršil kršitev pravne dobrine s pozitivnim dejanjem** (sam poskus ni kazniv)
- dejanje mora biti **objektivno protipravno**; če dejanje ni objektivno protipravno potem storilec ne bo odgovarjal, npr. silobran
- **vzročna zveza med dejanjem in škodo** – obstajati mora neposredna vzročna zveza; če ni zveze tudi ni odgovornosti.
- **Storilčeva krivda** – delikti temljijo na **subjektivni ali krivdni odgovornosti**.

11.1 Civilni edikti

Nastali že po civilnem pravu: **tatvina**, **rop**, **protipravno poškodovanje tuje stvari** in **razžalitev**

11.1.1 Tatvina (furtum)

Tatvina je sestavljena iz treh dejanskih stanov:

- **Furtum rei** – **tatvina stvari** (primer 765)
- **Furtum usus** – **neupravičeno uporabljanje stvari** (pri zastavnem upniku, komodatarnju)
- **Furtum possessionis** – **neupravičen odvzem posesti** (opravičenega posestnika – npr. zastavnega upnika) – celo lastnik lahko postane fur
- **Kot furtum se šteje tudi ravnanje osebe, ki sprejme izpolnitev za dolg, čeprav ve, da nima kaj terjati, ograbljanje otrok in žene pod očetovo oblastjo ter dolžnika, ki je v upnikovem domačem priporu.**

(Primer 768, 769, 770, 771)

Po klasičnem pravu je lahko predmet tatvine le **premična stvar**.

Tatvina je protipraven odvzem tuje premične stvari zaradi dobička. Gre za izmaknitev, dotaknitev in prilastitev. Izmaknjena stvar mora biti **zasebna**. Tat ravna zavestno protipravno in zoper **oškodovančovo voljo**. Tat je kaznovan različno glede na to ali je bil pri dejanju zaloten ali ne. Če je bil storilec **zaloten** – **furtum manifestum (očitna tatvina)**, (zakonik XII. plošč → če je bil zaloten ponoči oziroma oborožen ga je lahko ubil, drugače pa ga je ujel in nato je odpeljal pred sodišče, kjer so mu ga prisodili) obsojen na **štirikratni znesek**, če pa **ni bil zaloten** – **furtum nec manifestum (neočitna tatvina)**, pa je obsojen na **dvakratni znesek**. V obeh primerih gre za tožbo **actio furti**, ki **infamira**. **Actio furti** je tipičen primer **penalne tožbe**. (priemri 775-778)

Bistveni element tatvine je **namen si pridobiti premoženjsko korist**

Tatvina lahko nastane le **zavestno in naklepno** – **furtum sine dolo malo non comitur** – **tatvine ni mogoče storiti brez hudobnega naklepa**.

condictio furtiva: **aktivno legitimiran je lahko samo lastnik stvari** (in morebitni dedič), **pasivno legitimiran je tat ali njegov dedič** (več tatov odgovarja **solidarno**- prosti so ko enden izpoolni obveznost v celoti). Je **rei persekutorna tožba**. Lastnik **zahteva svojo stvar nazaj**. Je **časovno neomejena**. Če je tat prodal stvar prodal dobrovernemu kupcu potem ta ne bo mogel biti tožen s condictio furtiva, temveč bo tožen z lastninsko tožbo. **Zoper tretjega se lahko naperi le in samo rei vindikacija**.

Pri rei vindikaciji se upošteva subjektivna ocenitev stvari in **ne najvišja vrednost stvari kdajkoli** kot pri condictio furtiva. Pri rejvindikaciji **mora stvar obstajati**, pri kondikaciji pa to **ni nujno da stvar obstaja**. **Tudi, če je tat ukradeno stvar pred litiskontistacijo po naključju izgubil je kondikacija možna, kajti tat je z vrnitvijo vedno v zamudi**. V lastninski pravdi bi bil oproščen.

actio furti: **aktivno legitimiran je tisti, kateremu je bila stvar odvzeta** (oziroma tisti ki lastniku odgovarjajo za vsako krivdo – komodatar, najmenik, zastavni upnik), **pasivno legitimiran je tat**. Pri pasivni legitimaciji moramo paziti, da je **actio furti manifesti** samo zoper tatu. **Actio furti nec manifesti** pa tudi zoper tatovega pomočnika in nasnovatelja. **Ni pasivno podedljiva**, je pa **aktivno podedljiva**.

Časovno je neomejena. **Sostorilci se kaznujejo enako – kumulativna konkurenca** (ko en plača ostali še ostanejo dolžni). Za tatvino si obsojen na 2x ali 4x znesek, odvisno od načina kraje. Obsojenega zadane infamija. Pretor je omogočil, da se ta tožba uporablja tudi zoper tujce s fikcijo da je tujec rimljan.

(primer: 773, 776)

Sostorilstvo so vsa aktivna dejanja ali opustitve, ki pomagajo izvršiti tatvino.

Tožbi se lahko kumulirata, se ne izključujeta. Najprej bo tri storilce tožil vsakega na dvakratni znesek z actio furti, nato pa še imetnika stvari s conductio furtiva. Če je stvar uničena, lahko oškodovanec toži vse in odgovarjajo solidarno (solidarna obveznost) → ko pride do plačila obveznost preneha. Rei vindicatio pa se ne more kombinirati s conductio furtiva – ena ali druga. Običajno se je naperil condicatio furtiva, saj je bila ta ugodnejša, ker ni zastarala, glasila se je na najvišjo vrednost, ki jo je stvar kadarkoli imela ter ker pride v postev, če stvar ne obstaja → Fur semper in mora – tat je vedno v zamudi z vrnitvijo stvari – odgovarjal je tudi za naključno uničenje stvari.

Razlika med tatvino in ropom je v nasilnosti dejanja. **Rop(ar) ravna očitno nasilno.**

11.1.2 Rop (rapina)

Roparska tatvina – če ste tatu ujeli na delu in je takrat uporabil silo (ropar si stvar uzame s silo)

actio vi bonorum raptorum – tožba zaradi **nasilno oropanega imetja** je **penalna tožba**, ki infamira. Obsodba je na **štirikratni znesek**, po enem letu pa na enkratni znesek. Tožbo so mogli naperiti vsi, ki so bili **aktivno legitimirani za actio furti**. Po Justinjanovem pravu **poleg tožbe ni mogoča condicatio furtiva, ker je tožba mešana**. Pri tem je triplum štel kot kazen, enkratno obsodbo pa kot reipersekutorno. Vrnitev stvari, ki mu je bila oropana, je mogel lastnik zahtevati **od roparjevih dedičev s condicatio furtiva**, ni pa možna proti dedičem z actio vi bonorum raptorum. Z roparjem so ravnali, kakor da je **fur manifestus**, najsi je bil zaloten pri dejanju ali ne.

11.1.3 Poškodovanje tuje stvari (damnum iniuria datum)

Krivec zavestno povzroči drugemu škodo na njegovi stvari.. Gre za protipravno poškodovanje in na tej podlagi temelji tožba (od ropa in tatvije se loči, da **ni težnje po dobičku**).

Lex Aquilia (287 p.n.š.) obravnava sužnje enako kot res Mancipi. Pred lex Aquilia so za odškodnine veljali fiksni zneski za določene poškodbe, ki pa so izgubili pomen zaradi inflacije, nesorazmernosti, nepokritja vseh poškodb. Novost zakona je, da je **urejen na bolj abstrakten način**, uvedeno je tudi **prožno določanje odškodnin**, pomembno je pa tudi da je **jurisprudenca razvila teorijo o izključitvi krivde in protipravnosti**, saj s tem postavi temelje za današnje pravo. Zakon je bil sestavljen iz treh poglavij. Drgo ureja odškodninsko odgovornost adstipulatorja in ne spada v to materijo.

- **Prvo poglavje** – primer 801 → **uboj tujega sužnja ali domačo štirinožno živali** → plačaj, kolikor je **bil v zadnjem letu največ vreden** (cena je nihala, zaradi povpraševanja poleti) – **upošteva se tudi kar bi suženj v lanskem letu pridobil, torej izgubljeni dobiček**
- **Tretje poglavje** – primer 802 → **uničenje ali poškodovanje vseh ostalih stvari; s protipravnim dejanjem je morala nastati škoda** (kastrirani sužnji več vredni kot nekastrirani) → **tolikor kolikor bo vreden v prihodnjih 30 dneh** (počakati bo potrebno 30 dni od škodnega dogodka, v tem času se je ugotovilo kakšna je škoda, ki je nastala); v poštev pride interes

actio legis Aquiliae – gre za **mešano tožbo** (ima bolj reipersekutorni značaj) – gre za **povrnitev interesa** (tudi vrednosti dediščine ki bi jo suženj mogel pridobiti); **če nekdo taji dejanje, je kazen na dvojni znesek**. Naperil jo je lahko **le lastnik** poškodovane stvari, kasneje tudi užitek, uzuar, zastavni upnik, dobroverni posestnik. **Tožba ni podedljiva**. Zoper poškodovalčevega dediča je mogoča le toliko kolikor je obogaten.

Primer – sem lastnik sužnja, ki je dober slikar, suženj je v pretepu poškodovan in ne more več slikati. Čez mesec dni ga pa nekdo ubije. Plačati bo moral toliko kolikor je bil suženj vreden v zadnjem letu. Njegova vrednost je bila izredno visoka, vendar je v zadnjem mesecu pred smrtjo njegova vrednost strašno padla. → **vseeno je potrebno plačati največjo vrednost**.

Temelj je iniuria – v tem kontekstu je bodisi protipravnost dejanja bodisi krivda. Primer 803 Pri kvilijem zakonu prihaja v poštev tudi **najmanjša malomarnost!!** Primer 804?5, 808, 813 K krivdi so rimljani prištevali tudi **nespretnost (imperitia)** oziroma nestrokovnost – **neobvladanie konja, slabo naloženo kamenje!!** Neposredna vzročna zvezo pojmujejo izredno ozko – primer 807, 809. **Čim ni bilo neposredne telesne zveze pride v poštev edino actio in factum**. Naprimer v primeru ko je tujega sužnja

zapru, da je ta umrl od lakote, dal sužnju strup namesto zdravila, blaznemu dal v roke meč. Primer 810. Če je zdravnik slabo operiral, ali pa uspešno uoperiral in zanemaril njegovo zdravljenje ima gospodar na izbero ali *actio locati* ali akvilisko tožbo. Če je mojster poškodoval očetovega sina, ki se je pri mojstru učil kot vajenc, je lahko oče tožil mojstra za zdravniške stroške in zmanjšanje otrokove pridobitne sposobnosti. S tem so opustili stališče, da nihče ni lastnik svojih udov.

11.1.4 Iniuria – žalitev

To je poseg v tujo telesno ali osebnostno celovitost.

(Primer 795) Ločimo:

- **realne ali dejanske injurije**
- **verbalne ali besedne injurije**

Stopnje (po zakoniku XII. plošč):

- **pohabljenje** → če se ne dogovorita, lahko žrtev **povzroči enako škodo (talionsko načelo)** – uporaba te sankcije je subsidiarna; kadar se oškodovanec in poškodovalec ne sporazumeta drugače, zlasti glede denarnega zneska, ki naj ga krivec plača kot **spravnino**. V klasični dobi se talionsko načelo ni več izvajalo, ampak je bil krivec obsojen na večji znesek.
- **zlom kosti** → kazen je 300 asov, če pa to storiš tujemu sužnju je kazen 150 asov.
- **Lažja in verbalna injurija** → kazen je 25 asov (zakonik dvanjastih plošč, naj bi še določal smrtno kazen za očitno preklinjanje).

Vrednost asa se je stalno manjšala in Lucius Veracius si je privoščil šalo in klufatal ljudi ter jim sprost izplačeval 25 asov. Kasneje je pretor določil, da **mora sodnik oceniti po konkretnih razmerah**, koliko je potrebno plačati za posamezno injurijo s tožbo ***actio iniuriarum aestimatoria*, ki infamira**. Velikost se določa glede na težo primera. Če je več storilcev gre tožba zoper vsakega izmed njih (**komulativno**). Časovno je **omeljiva na eno leto**. Zaradi sinovega ali sužnjevega ravnanja lahko gre **noxalno zoper očeta ali gospodarja**. Enako pa lahko oče naperi tožbo zaradi razžalitve otrok pod njegovo oblastjo, žene pod oblastjo....tožba se lahko **ukine s paktom**. Če tožnik ne uspe je očitno, da je hotel nagajati in lahko potem nasprotna stranka toži **za desetino zneska**, kot ga je prej on zahteval. Primer 799. **Tožba je aktivno in pasivno nepodedljiva.**

11.2 Praetorski delikti

Dolus, metus, alienatio in fraudem. Prizna in sankcionira jih pretorsko pravo.

11.2.1 Zvijačna prevara (*dolus malus*)

Z ***actio doli*** je oškodovani tožnik lahko zahteval, da mu zvijačni toženec **povrne škodo**, ki jo je tožnik utrpel zaradi njegovega **zvijačnega nepoštenega ali goljufivega ravnanja**. Obsojenega toženca je zadela infamia. Ta tožba je **subsidiarna, uporabna le če ni imel drugih sredstev**. *Actio doli* je tožba *bonae fidei*. Če sta jo napravila sin ali suženj je šla kot **noxalna zoper očeta/gospodarja**. Če je bilo več storilcev so bili **solidarno odgovorni** (en izpolni – drugi prosti). Najprej je bil dan enoletni rok, nato pa 2 letni kot *tempus continuum*. Zoper krivčevega dediča oziroma po **enem letu**, je zoper krivca mogoča **obogatitvena tožba – actio in factum**. Vsebuje **restitutorno klavzulo**, ki lahko če tožniku **povrne zvijačo doseženo korist reši toženega obsodbe in infamije**. Kadar je nepošteni nasprotnik tožil prevarano stranko, da izpolni z zvijačno prevaro naloženo obveznost mu je pretor nudil **exceptio doli** (v tej excepciji sta v bistvu kar dve excepciji in sicer ena se navezuje na **preteklo nepošteno dolžnikovo dejanje (exc. doli specialis)**, druga pa se nanaša na **zdajšno nepoštenost, ko je naperil tožbo (exc. doli generalis)**). Od Hadrijana naprej je tudi **možnost postavitve v prejšnje stanje**. **dolus** – vsako nepošteno, zvestobi nasprotno ravnanje, zlasti na prelomitev dane besede.

11.2.2 Ustrahovanje (*metus*)

metus – strah, ki **nastane zaradi nasilja druge osebe in ki vpliva na ustrahovano stranko tako, da nekaj ukrene, kar njej povzroči škodo**.

Tožbo ***actio quod metus causa*** je naperila **zaradi sile in strahu oškodovana stranka, da bi od toženca (tistega, ki je bil na škodo ustrahovane stranke obogaten – ni nujno, da je nastopal nasilno) dosegla povračilo škode**. Vsebovala je restitutorno klavzulo, če toženi vso nasilno pridobljeno korist vrne je oproščen, ni infamiral, rok je **eno leto**. Več sokrivcev jamči **solidarno**. Zoper dediča je možna samo tožba na obogatitev. Če je bila ustrahovana stranka tožena, da naj izpolni izsiljeno obveznost je imela **exceptio**. Pretor je največkrat hotel pomagati s **postavitvijo v prejšnje stanje**. Z ***actio ficticia*** – **prejšnja tožba se obnovi stranki**, ki se je iz strahu odrekla svoji terjatvi z akceptilacijo.

Kot nagib je bil upoštevan samo strah, ki vpliva na najbolj trdega moža, kadar je protipravno zagroženo neko neposredno grozeče hudo zlo.

11.2.3 Oškodovanje upnikov (*Alienatio in fraudem creditorum*)

Nekdo se lahko zadolži preko vrednosti svojega premoženja. Pride do stečaja (povabijo upnike, da navedejo vse svoje terjatve). **Prodajo vse premoženje ponavadi eni osebi**, ki se imenuje **bonorum emptor** – zaveže se da bo sorazmerno poplačal dolgove. Kasneje ni bil več lastnik temveč samo **stečajni upravitelj (curator emptor)**, ki je prodajal zadolženčeve stvari in poplačeval upnike. Iz stečajne mase se izračuna **stečajna kvota za vsakega** – hkrati se poplačujejo vsi upniki, enakovredno, kolikor je premoženja.

Dolžnik pa lahko še dodatno zmanjša svoje premoženje:

- **tretji osebi je dal darilo**
- **poplačal je enega upnika**
- **prodal je del premoženja**

Če je prezadolženec z odsvojitvami svoje premoženje znatno zmanjšal, je na pomoč priskočil pretor z **interdictum fraudatorium** s katerim je vsak upnik **mogel zahtevati vrnitev tistih predmetov, ki jih je bil prezadolženec odsvojil in je pridobitelj vedel, da hoče s temi odsvojitvami oškodovati svoje upnike**. Meja je bila **leto** pred stečajom. Oškodovalni namen se domneva, saj ve v kakšnem položaju je. **Ouščanje možnosti povečanja premoženja (odklon dediščine)** še ni delikt, ker s tem ni zmanjšal premoženja. Pretor je tudi omogočal postavitev v prejšnje stanje upravitelju glede tistih odsvojitvev, s katerimi je pridobitelj oškodoval upnike.

Namesto obeh pripomočkov je Justinjan uvedel novo izpodbojna **tožba actio Pauliana** je bila **lahko naperjena proti prezadolžencu ali tretji osebi, ki je dobila del prezadolženčevega premoženja**. Aktivno legitimiran je predvsem curator bonorum, upravitelj in sedaj tudi likvidator prezadolženčevega imetja, če izkupiček ne zadošča za poplačilo dolgov. Pasivno legitimiran je prezadolženece, vendar ker ne moremo od njega nič dobiti je pasivno legitimiran tisti, ki je nekaj dobil (tudi upnik, ki je bil poplačan v celoti, ne pa v kvoti). Tudi tu se **zahteva krivda – sopogodbenik se mora zavedati oškodovalnega namena prezadolženca; če je šlo za neodplačna razpolaganja**, potem se to vedenje predpostavlja, če pa gre **za odplačna razpolaganja** pa je bilo soudeležnost treba dokazovati, da je pridobitelj VEDEL v kakšenem gospodarskem položaju je odsvojitelj (če ga npr. pozna se domneva, da je poznal njegovo premoženjsko stanje). Namen tožbe je, da se izpodbijani posel razveljavi. **Predmet izpodbijanja so prezadolženčevi posli s katerimi je zmanjšal svoje imetje in s tem uškodoval svoje upnike**. Sem spada tako **zmanjšanje aktiv**, kot **povečanje pasiv** (prodano zemljišče pod ceno, odpust dolga, nepravčasno toženje in posledična izguba terjatve, posli s katerimi je enmu upniku nudil prednost pred drugimi, oprostitev sužnjev so bile nične). **Tožba vsebovala restitutorno tožbo**, ki omogoča tožencu, da se reši obsodbe s tem da prostovoljno restituira. Sodba se glasi na simplum. Zoper poštenega pridobitelja, dediče, kakor po preteku eno letnega roka zoper vsakogar gre tožba samo na obogatitev. Ni možna kot noksalna in ne infamira. Razpolaganja prezadolženca se lahko izpodbijajo do eno leto pred stečajem.

12 Kvazidelikti

Gre za **objektivno odgovornost**, stranka odgovarja glede na odnos do okoliščin v kateri je škoda nastala. Justinjanovo pravo pozna **4 vrste takoih kvazideliktov**:

- **Odgovornost za škodo, ki jo je povzročil sodnik s svojim dejanjem** – to je slabo pojasnjeno; gre za tiste primere, ko je **sodnik zaradi svojega neznanja (nevešč) ali napačenga uporabljanja prava povzročil škodo**. Gre za neko obliko nadzorstva nad sodniki. V tej sodbi sodniku je drugi sodnik podal kazen po prostem preudarku.
- **De deiectis et effusis** – **ko je nekdo iz neke stavbe nekaj izlil ali vrgel na javno pot** (za varnost prometa). Kaj naj oškodovanec naredi. Zaradi interesa oškodovanca naj plača tisti, ki je **imetnik stavbe, in imetnik stavbe nato išče krivca ter ga toži z actio in factum**. Imetnik stavbe je objektivno odgovoren, ni važno če je vedel da gre za tako ravnanje. Če je poškodovan suženj naj plača dvojno vrednost, če pa je poškodovan svoboni človek se postavi znesek za zadoščenje po prostem preudarku. Če pride do smrti se plača 50 zaltnikov. Po smrti gre za popularno tožbo (vsakemu dosopno), zato jo lahko naperi vsak. Če je bil kriv suženj je šla tožba **noxalno** zoper gospodarja.
- **Glede tistega kar je bilo nevarno postavljeno ali obešeno** – gre za **nevarno stanje, ki lahko vsak trenutek preide v posledico** – bistveno je da gre za stanje, ki lahko v resnici pripelje

do škode, in da je to na prometni poti. Tožba je popularna in jo lahko naperi vsak državljan.

Odgovarja imetnik stavbe za določeni znesek (visoka kazen 10 zlatnikov). Zaradi sužnjeve krivde je šla tožba **noxalno** zoper gospodarja. Knjiga: »če je bilo na nadzitu poslopja, ki sega nad javni prostor kaj obešeno ali postavljeno, če bi padlo na tla ter bi s tem utegnilo pobzročiti škodo«

- **Kvazidelikt za katerega odgovarja brodnik, hlevar ali gostilničar** – gre za tisto škodo, ki jo povzroči oseba, ki je bodisi pod oblastjo ali stalen gost pri gostilničarju, hlevarju ali brodarju. Kazen se glasi na duplum.

***Actio ad exhibendum** – **predložitvena tožba** (tožnik zahteva od toženca, da mu mora ta pred pretorjem predložiti stvar) ko gre za združitev dveh snovi – glasi se na **vrednost stvari**; Toženec se mora spustiti v pravdo. Predložitev stvari tožnik zahteva, da ugotovi, ali je sporna stvar v toženčevi posesti, da lahko nato naperi reivindikacijo, oziroma, da pripravi toženca, da loči diamant in prstan. Kot toženec je legitimiran vsakdo, ki ima stvar v svoji naravni posesti in jo more predložiti (zastavni upnik, depozitar, komodatar, najemnik, *fiktivni posetnik). Sodba se glasi na tožnikov interes, ki ga ima na tem da toženec stvar predloži – navadno vrednost stvari, če ga je hotel potem tožiti z reivindikacijo, ker ne more prisiliti toženca da stvar predloži, po Justinjanu lahko.

13 Jamstva nosilca oblasti za osebo pod oblastjo

13.1 Deliktne obveznosti - noxalna odgovornost

Suženj odgovarja naturalno. Sin je civilno zavezan, vendar nima premoženja, ker ni premoženjsko sposoben. Lahko ima samo pekulij, ki je očetov. Ko gre za delikte, ki jih povzročijo suženj ali sin, brez očetove/gospodarjeve vednosti (če oče ve, je sam odgovoren kot storilec) se lahko uporabi **noxalna odgovornost – lahko se zahteva plačilo od očeta**. De iure odgovarja oče, vendar se lahko temu izogne, če izroči storilca, sužnja v lastnino ali sina v mancipij. Če padeta suženj ali sin po novega gospodarja – gre deliktna odgovornost zoper njega, če pa postaneta samostojna (suženj z manumisijo, sin z emancipacijo) pa kot navadna deliktna odgovornost. Sin, ki je s svojim delom odslužil škodo, je lahko zahteval da je oproščen, po Justinjanu je tudi suženj lahko zahteval, ko je odslužil manumissijo. Isti model se uporabi tudi pri škodi, ki jo povzroči žival (ki je po naravi krotka). Toženi lastnik je imel na izbiro ali mo **izroči žival ali pa plača odškodnino**.

13.2 Poslovne obveznosti

Adjektivijske tožbe – adjektivijske tožbe se nanašajo na vprašanje odgovornosti lastnika sužnja oziroma očeta **za sinove oziroma sužnjeve pogodbene obveznosti**. Niti sin niti suženj ne zavzujeta očeta oziroma lastnika, sta pa poslovno sposobna. Suženj odgovarja naturalno, sin pa civilno. Suženj bo lahko veljavno izpolni, nasprotna stran pa ga ne more tožiti. Če je sklenil pravni posel sin, bo lahko tožen, vendar je problem v tem, da nima premoženja. Pretor je tu ugotovil nepravilno stanje zato tu pretor pomaga s temi tožbami – **uvade odgovornosti očeta ali lastnika sužnja**. Ta odgovornost se vzpostavi poleg že obstoječe odgovornosti (sužnjeve naturalne, sinove civilne), zato adjektivijske tožbe. Ne smemo mešati z odgovornostjo za delikte (noxalna obveznost).

Oče ali gospodar ne odgovarja za sinovo in sužnjevo obveznost, če de iure ali de facto od tega ne bo imel nič, ne pomeni pa da, ne bo moral nič plačati, **moral bo izročiti pekulij** – odgovornost omejena na pekulij. Pri poslovnih obveznostih gre za tri možnosti:

- **Actio quod iussu** – oče je naročil sopogodbenu naj sklene posel s sinom ali sužnjem → de iure je to očetov posel
- **Actio de in rem verso** - Če se sin zadolži in nato kar je kupil porabi za očeta npr. poseje na očetovi njivi → de facto očetov posel, de iure sinov posel → oče odgovarja do višine vrednosti obveznosti
- **Actio de peculio** – tožba s katero je mogoče vedno terjati gospodarja ali očeta takrat, kadar je sin ali suženj sklenil pravni posel, do višine pekulija. Oče lahko odšteje od pekulija svoje zahtevke, ki jih ima nasproti sinu ali sužnju, ostanek pa more prepustiti upniku.

Actio tributoria – *Actio tributoria* ni adjektivijska tožba. Ta tožba se nanaša na primere, ko je dobil suženj od lastnika določen **pekulij za izvrševanje trgovine ali obrti**. V tem primeru je pekulij služil kot posebno premoženje po katerem se **je poseglo v primeru konkurza (stečaja) – upniki posežejo po**

pekuliju, pekulij se razdeli sorazmerno med upnike. *Actio tributoria* ima na voljo tisti upnik, ki je bil vede prikrajšan pri delitvi. S to tožbo je zahteva lahko toliko kolikor mu je na podlagi delitve pripadalo.

14 Cesija

je **odstop terjatev**. Gre za primere, ko **upnik (cedent, odstopnik), ki ima terjatev do dolžnika (odstopljeni dolžnik) to terjatev prenese na novega upnika (prevzemnik, cesionar)**. Primer: A posodi Bju milijon SIT. Do njega ima A terjatev. To terjatev lahko odstopi nekomu tretjemu. Običajno je **odstop prostovoljen**. Lahko se terjatev proda, podari. Odstop sam je tehnično vprašanje, gre za razpolagalni posel. Terjatev se prenese s starega na novega upnika. **Cesija je institut razvitega prava**, rimsko pravo jo do postklasičnega obdobja ni poznalo. **Obligacijsko razmerje je namreč storgo osebno razmerje**. Govorimo o stopnjah v razvoju cesije:

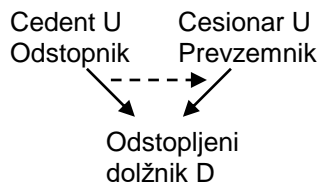
- Prva stopnja **delegatio nominis** – gre za **novacijsko stipulacijo** pri kateri se zamnja oseba upnika – gre za **aktivno delegacijo**. Stari upnik je naročil dolžniku, naj isto obljubi novemu upniku. V tem primeru je nastala nova obligacija. Vendar ima ta institut nekaj pomanjklivosti: S tem ko je bilo ustanovljeno novo razmerje ugasne staro razmerje, **ugasnejo vse akcesorne pravice (morebitna poroštva,...)**. Dolžnik tudi ni imel proti novemu upniku istih ugovorov, ker je šlo za novo razmerje. Dolžnik mora pri odstopu sodelovati.
- Po pretorskem pravu se kot naslednja stopnja pojavi **mandatum in rem suam**. Tisti, ki bi po razvitem pravu **odstopil terjatev je pooblastil »prevzemnika« naj od dolžnika izterja terjatev**. Govorimo o **pravdnih pooblaščenih** (procurator). Po splošnih načelih je moral tak pravdni pooblaščenec to terjatev prepustiti tistemu, ki mu je dal mandat. Posebnost tega instituta je v tem, da je bil pravdni pooblaščenec **oproščen polaganja obračuna**, zato je lahko tisto, kar je izterjal obdržal zase. Pomankljivosti izhajajo iz mandata samega; Pravni pooblaščenec je deloval na podlagi mandata zato se je lahko mandat lahko kadarkoli preklical, mimo mandata je lahko upnik kadarkoli preklical dolg, s smrtjo starega ali novega upnika je mandat avtomatsko ugasnil. Povrh usega pa je upnik še vedno rapolagal s terjatvijo: mogel jo je izterjati, se z dolžnikom poravnati, mu dolg odpustiti. Šele, ko je novi upnik sklenil z dolžnikom litiskontestacijo, mu prejšni upnik ni več mogel preprečiti, da ne bi terjatve zase izterjal. Pravdni pooblaščenec je tožil v tujem imenu. Dolžnikovo sodelovanje ni bilo potrebno.
- Naslednja faza se **pojavi pri dednem pravu** (rescript Antonija Pija) – **faza analognih tožb – actio utilis – tisti, ki je kupil dediščino je smel izterjati tudi zapuščene terjatve**. Analogne tožbe so se razširile, da so jih uporabljali za izterjavo terjatev tisti, ki so terjatve kupili ali jih sprejeli namesto plačila, **damncijskemu legatarju**, ki mu je bila terjatev voljena. Justinjan dovoljuje to tožbo tudi za **podarjene terjatve**. Z analognimi tožbami se je položaj novega upnika znatno izboljšal, ni več tožil v tujem, temveč v svojem imenu. Z analognimi tožbami so izginile slabosti, ki so izhajale iz mandata. Vendar pa je bil cedent še vedno upravičen da razpolaga s terjatvijo (jo izterja ali odpusti), vendar po navedbah samo dokler ni bil dolžnik obveščen, da je bila cesija opravljena.
- **Cesija zaživi šele z Justinjanovim pravom, ki govori o prenosu tožbe**

Temelj cesije je **odstop po volji** – prostovoljni odstop, ki je lahko odplačen ali neodplačen (na podlagi (to je temelj/causa) kupoprodajne pogodbe, darilne pogodbe, dote, damnacijskega volila). **Za prenos odstopljene terjatve ni treba nobene obličnosti, zadošča že soglasje med cedentom in cesionarjem**. Poznajo tudi **odstop proti volji odstopnika – prisilni odstop** – kadar odstopnika sili k odstopu določena pravna norma. Tak odstop lahko odredi sodnik. Rimsko pravo pozna tudi **odstop po zakonu** – do odstopa pride ipso iure, na podlagi pravne norme, brez izjave, ko so izpolnjeni določeni pogoji.

Beneficum cedendarum actionem – odstop tožb. Načelno je bilo mogoče odstopiti vse **odsvojlive terjatve, tudi nedospele, pogojne, vezane na rok ali celo naturalne** (mandatar vse tožbe, ki jih je pridobil ob izpolnitvi mandata, korealni sodolžnik od upnika, da mu odstopi tožbo zoper ostale sodolžnike, porok odstop upnikove tožbe zoper dolžnika) **prepoveduje pa odstop terjatev o katerih so stranki dogovorile da ne bodo odstopljene – pactum de non cedendo – ni mogoče odstopiti strogo osebnih terjatev, ni mogoče odstopiti akcesornih pravic brez glavne terjatve, terjatve o katerih teče pravda, ni mogoče odstopiti terjatve varuhu do njegovega varovanja**. Onemogočali so tudi odstop **vplivnejšim osebam**. Upnik, ki krši te zapovedi, izgubi svojo terjatev, dolžnik pa postane prost. Načeloma pridobi cesionar odstopljeno terjatev tako, kakor jo je imel cedent (to velja tako glede pomankljivosti, kakor tudi akcesornih pravic). Odstop se izvrši s pogodbo med cedentom in cesionarjem zato, temeljno načelo cesije pravi, da **se položaj odstopljenega dolžnika s cesijo ne sme poslabšati**. Pomembni sta dejstvi, da **odstopljenemu dolžniku ostanejo vsi**

ugovori (namesto proti cedentu lahko uveljavlja tudi proti cesionarju) in da lahko **odstopljeni dolžnik uveljavlja proti cesionarju v pobot tudi terjatev, ki jo je imel proti cedentu** (seveda tudi te, ki jih ima proti cesionarju) → da ne bi imel dolžnik dejansko slabšega položaja → prenaša se celotno razmerje in ne samo terjatev.

Od trenutka **obvestitve** dolžnika je cesija veljavna. Gre za razpolagalni pravni posel.

Problem nasilnega izterjevanja je bil tudi takrat problem.

Boniteta terjatve je da nominalna vrednost ni enaka realni → terjatve so se prodajale pod ceno. **Cesionar sme izterjati le toliko kolikor je sam zanjo plačal plus obresti (da ne bi prišlo do nasilja)**. Ta določba ni veljala za neodplačno cesijo in nekatere izjemne primere. Slaba stran je izvedljivost ter problem da se nasilneža ljude bojijo in se ga izogibajo in namesto, da bi reagiral, dolžnik popusti.

Kolikor ni drugače dogovorjeno, jamči cedent cesionarju, kateremu

je cediral odplačno, da terjatev zares obstoji, ne pa tudi, da je terjatev izterljiva. Darovalec pa ne odgovarja niti za obstoj odstopljene terjatve.

Prevzem dolga je obratna situacija od cesije – namesto dosedanjega dolžnika se zaveže nekdo drug. Prevzemnik tujega dolga je postal zavezan s tem, da se je z novacijsko stipulacijo zavezal upniku. To je lahko storil brez soglasja z dosedanjim dolžnikom (**expromissio**) ali pa po njegovem naročilu (**delegatio debiti**); vedno pa je moral nastopiti v soglasju z upnikom. Tudi po tej novaciji je nastala nova obligacija. Odkar je Pretor dovolil pravdno zastopanje je lahko dolžnik naročil prevzemniku, da v pravdi nastopa kot njegov **procurator in rem suam** (v svojo škodo). Ko je bila sklenjena **litiskontestacija** je postal prevzemnik zavezan upniku. Prej ga upnik, ni mogel siliti, da bi se z njim spustil v pravdo.

Prevzem dolga je **neodvisen od dolžnika** in daje prednost upniku. Dolžnik lahko to prepreči s tem da izpolni. Prevzem dolga je **lahko formalen** (namesto dolžnika pride nekdo drug → spremeni se oseba dolžnika) **ali dejanski** (neko plača dolg, vstopil je v fazo izpolnitve).

Od prevzema dolga se naj bi razlikoval prevzem izpolnitve, kjer se prevzemnik zaveže, da bo kot njegov zastopnik spustil v pravdo z upnikom ali namesto njega izpolnil obveznost. Prevzemnik je postal vezan samo nasproti dolžniku, ne pa tudi nasproti upniku.

15 Konec obligacij

15.1 Izpolnitev obveznosti

Je **cilj obveznosti**. Nenormalno je, če se obveznost ne konča z izpolnitvijo. Izpolnitev je vzpostavitev stanja ki ga opisujejo glagoli dati, storiti, zagotoviti (z mancipacijo, in iure cesijo, tradicijo, upostitvijo, opravi storitev). Namesto dolžnika, lahko obveznost veljavno izpolne kdorkoli. Če nekdo pomotoma izpolni obveznost za drugega sme svojo terjatev nazaj zahtevati s **condictio indebiti**, s **condictio furtiva** pa kadar je prejemnik vedel za njegovo zmoto.

Izpolniti je potrebno takoj, če ni določen rok. Kraj izpolnitve je določen izrecno ali razviden iz storitve. Bistveni del izpolnitve je **celotna izpolnitev** (delno je dolžan sprejeti le pri denarju). Če dolžnik ne izpolni pravočasno preide v zamudo. Kadar ima upnik zoper dolžnika več terjatev, sme dolžnik **poplačevati posamezne**, naprej bo poplačal dolg, ki je zanj najbolj neugoden, predvsem določa dolžnik, kateri dolg želi s svojim denarjem poplačati (če ni drugače določeno se domneva, da se najprej poplačajo obresti, šele nato glavnica, da so najprej plačane dospele in šele nato nedospele dolgove, zanj težje pred lažjimi, tiste, ki jih ima v svojem interesu pred poroštvenimi, če nobena od teh domnev ne pride upoštevanje mora upnik plačani znesek sorazmerno porazdeliti med terjatve. Kadar pa upnik izterjava svoje terjatve določa on sam, za katere terjatve se vračuna prejeto plačilo.

Upnik ni dolžan sprejeti, kakšen drug predmet namesto dolgovanega. Če pa upnik v to privoli, imenujemo tako nadomestno izpolnitev »**dajatev namesto plačila (datio in solutum)**«. Dajatev po sabinjanskem in kasneje po Justinjanovem mnenju preneha ipso iure. Težave so nastale, če je bila stvar, ki je bila dana kot dajatev namesto plačila, kasneje evincirana – upnik ima zoper prejšnjega svojega dolžnika actio empti (ker je upnik tako rekoč kupil predmet)

Uradno deponiranje učinkuje kot izpolnitev – dolžnik postane prost, preneha zastavna pravica, ki je obstajala v zavarovanje dolga (pri tretjem občanu ali v svetišču; pri njej je sodeloval magistrat) Tako

položenega denarja ni mogel dolžnik več vzeti nazaj, izplačilo se je izvršilo po oblastni odredbi. Če je dolžnik položil denar pri samem sebi je moral na upnikov opomin takoj izplačati, da ni prišel v zamudo. **Po Justinjanovem pravu sme upnik od depozitarja zahtevati izročitev položenega zneska z actio depositi utilis; tu se položitev pojmuje kot pogodba v prid tretjemu (upniku), kar bi bilo po klasičnem pravu nemogoče.** Dolžnik ostane prost pod pogojem, da ostane dolgovani znesek deponiran.

Dokaz o izpolnitvi:

- S **pobotnico**, ki jo upnik izda na dolžnikovo zahtevo (izpodbojna je le še 30 dni od izdaje s exc^o non numeratae pecuniae – nato je neizpodbojna)
- S 5 pričami se dokaže, da je bila izpolnjena obveznost, o kateri je bila napravljena listina.

Navidezna izpolnitev: Ko je obličnost povezana z nastankom obveznosti – je mogoča tudi **oblična ukinitvev obligacije v obliki akceptilacije (to je formalno prenehanje obveznosti)**. **Kadar dolg ni bil ustanovljen s stipulacijo sta ga morali stranki najprej z novacijo spremeniti v stipulacijski dolg. Akceptelacija deluje proti vsem dolžnikom** (če jo upnik opravi s enim korealnim sodolžnikom postanejo vsi prosti, če je opravljena s porokom postane prost tudi dolžnik). Delno akceptelacijo pripozna šele Justinijan.

Nasplošno lahko **izničimo formalnega pravnega posla z nasprotnim formalnim poslom (uporabimo podobne obličnosti – ukinitvev z solutio par aes libram – Justinjanovo pravo je več ne omenja)**. Obveznost je mogoče ukiniti tudi neformalno **kadar gre za konsenzualni kontrakt – kadar dosežeta nasprotno soglasje**.

Poleg dejanske izpolnitve in navidezne izpolnitve (akceptilacija) pa lahko obveznost ugasne tudi z:

- **Litiskontestacija** – je pravdna pogodba med tožnikom in tožencem, s katero se sporazumeta o vrsti tožbe in o osebi sodnika, ki ga izbereta izmed za to sposobnih državljanov. Z njo se konča postopek pred pretorjem in začne postopek pred sodnikom. Z litiskontestacijo ne ugasnejo postranske pravice. Obveznosti ni več mogoče izpolniti, obveznost se spremeni v obsodbo ali oprostitev. (Justinjan jo ne našteva med vzroki za prenehanje obligaciji)
- **Konzenzualni kontrakti so lahko ukinjeni**, če še niso bili izpolnjeni in se stranki sporazumeta, da pogodba ne velja. Mandat, družba, locatio conductio pa se razdrejo že s tem, da jih ena stranka odpove.
- **Novacija** – če gre za pogodbeno novacijo obveznost ugasne z novim kontraktom (po Justinjanu mora biti jasno izražen namen – animus novandi; drugače stara velja nova obligacija poleg stare in ne namesto nje).
- **Pri osebnih razmerjih smrt ene od strank** pomeni konec obveznosti (mandat, družbena pogodba). Pri Capitis deminutio minima ugasnejo dolgovi posinovljenca in žene, ki je prišla pod oblast. Vendar pa pretor dovoli upnikom, da posežejo po tistem premoženju, ki bi ga capite deminutius imel, če ne bi doživel deminucije.
- **Confusio** – največkrat pri dedovanju (dedič kot vesoljni naslednik). Ne preneha pa korealna obligacija, če pride do take izpremembe med enim soupnikom in dolžnikom.
- **Naknadna nemožnost izpolnitve** – objektivno obveznosti ni mogoče izpolniti – brez dolžnikove krivde individualno določena stvar več ne obstaja in dolžnik ni odgovoren za naključno škodo (v takem primeru mu mora odstopiti to za kolikor je obogaten – tožbe itd.)
- **Če je upnik pridobil isto stvar iz kasnejšega neodplačnega pravnega posla, je ne more izterjati iz drugega, ki je bil sklenjen pred njim a še ne realiziran (npr. volilo)**
- *Furtum in iniuria se ukinjata z navadnim paktom; dajatev pa je tudi ukinjena, če se kdo posluži samopomoči, samolastno vzame, kar ima terjati od dolžnika*

15.2 **Pactum de non petendo** (v knjigi je napaka ni poravnava)

Je **samostojen dogovor**. Gre za **brezobliččen dogovor**, ne gre za samostojno iztožljivo pogodbo. Upnik in dolžnik se sporazumeta v tem da upnik ne bo terjal.

- **Upnik pravi da tega ne bo terjal – pactum de non petendo in rem → dogovor se nanaša na predmet obvezosti (nanj se lahko torej sklicujejo porok, družbenik, oče...)**
- **Pactum de non petendo in personam → bilo je več sodolžnikov in enemu je rekel, da ga ne bo terjal – ustvarja vzajemno razmerje med upnikom in enim od sodolžnikov**
- **Dilatorni (odlaga možnost terjatve) in preemptorni (ukinja)**

PAZI: Temeljna značilnost je, da gre za pakt – ne ukinja obveznosti, obveznost traja naprej, samo odlaga terjatje. Lahko se nato sklene **dogovor o terjanju – pactum de petendo** in se obligacija kljub prejšni ukinitivi znova ubudi.

15.3 PORAVNAVA

S poravnavo sta stranki rešili nek medsebojni sporni ali dvomljivi sporni odnošaj z medsebojnim popuščanjem. Je inominatni kontrakt, zahtevke iz njega pa je po Justinjanu mogoče iztožiti z **actio praescriptis verbis**, toži pa lahko samo upravičenec, ki že sam izpolnil svojo obveznost. Če bi hotela katera izmed strank tožiti glede prvotnih spornih ali nepripoznatih zahtevkov bi bila zavrnejna z **exceptio pacti de non petendo**, ki se kasneje imenuje **exceptio transacti negotii**.

15.4 Pobotanje ali kompenzacija

Terjatev se lahko ukine tudi tako, da jo dolžnik pobota – poračuna z neko svojo terjatvijo, ki jo ima zoper svojega upnika. Če se terjatvi krijeta se ukinjata, dolžnik pa dolguje samo še morebitno razliko med upnikovo in svojo obveznostjo. Imamo subjekta, ki sta **oba hkrati upnika in dolžnika**. Tisti, ki prvi terja se smatra za upnika. Terjatev je bila na začetku nekaj vezanega na osebo, zato odstop terjatve in pobotanje ni bilo mogoče. Pri dvostransko obveznih **razmerjih bone fidei** je prihajalo do nasprotnih zahtevkov znotraj istega razmerja. V takem primeru je pretor pozval stranki naj poračunata. Od tod se je razširila možnost pobotanja na druge primere. Pretor je pripoznal pobotanje pri **bonorum emptorju** (pri kupcu prezadolženega premoženja, da dolžniki katere terja pobotajo celotne svoje terjatve proti svojim dolgovom in ne le toliko kolikor bi drugače dobili pri delitvi premoženja) in **bankirju** – bankir lahko terja samo saldo (če je terjal preveč, je izgubil celo terjatev). Pri obema je prišlo pobotanje ipso iure. Kasneje se kot splošna možnost pojavi med subjekti, ki imajo nasprotno terjatve. Po Justinjanu je kompenzacija splošno dovoljena, izvzete so samo terjatve iz depozita ali tatvine.

Je poračunanje nasprotnih terjatev. Manjša terjatev se odšteje od večje, razliko plača tisti z manjšo. Pobotanje prihaja v poštev **samo glede količine**, zato je predmet terjatve lahko samo **denar in nadomestne stvari**. Bistvo pobota je v tem da gre za možnost ene stranke da nasproti druge stranke uveljavlja nasprotno terjatev. **Pobotanje nastane s pobotno izjavo**. Pobotanje se pojavi v pravdi.

Pogoji:

- **Enakovrstnost** – terjatvi sta enakovrstni kadar je predmet obeh terjatev isti (pri denarju mora biti v enaki valuti)
- **Dospelost (zapadlost) terjatve** – če rok še ni potekel je ni mogoče dati v pobot
- **Medsebojnost, vzajemnost** – terjatvi obstajata med istima osebama; Načeloma je bilo mogoče pobotanje samo upnik-dolžnik, vendar je izjemoma mogoče pobotanje tudi s tretjo osebo (porok zoper upnika tiste terjatve, ki jih ima dolžnik zoper upnika; korealni sodolžnik terjatve tistih upnikov od katerih sme terjati povračilo; ter odstopljeni dolžnik nasproti cesionarjevi terjatvi, terjatev, ki jo ima nasproti cedentu, če je obstajala ob cesiji)
- **Likvidnost** – nanaša se na pravdo, na čas ko je prišlo do postopka – gre za tisto terjatev, ki jo lahko dokažem, je tekoča (Brez zavlačevanja jo je mogoče ugotoviti)

Po justinjanovim se pojavi **načelo ipso iure kompenzatur** – **pobotanje po pravu, ki se ugotavlja s pobotno izjavo (oz. sodnik v pobotni sodbi), ki učinkuje za nazaj – pomeni od trenutka ko bi se terjatvi prvič mogli pobotati (ko so bili pogoji prvič izpolnjeni) – razlika se nato obrestuje.**

Pobotanje sme zahtevati toženec, kadarkoli med pravdo in sicer ne le do litiskontestacije, ampak do sodbe.

Namen pobotanje je skrajšanje postopka.

Compensatio compensationis non datus – **Pobotanje pobotanja se ne dopušča** – ne dopušča se razširitev pobotanja še s eno terjatvijo, katere s početka ni izterjeval.

Če je dolžnik izpolnil upnikovo terjatev v celoti, čeprav bi bil mogel uveljavljati pobotanje, je smel terjati nazaj s conditio indebiti to, kar bi bil mogel pobotati.